کێشەی پەرەوەردەی فێرکاری لە هەر□م□ی کوردستان ڕەخنە و ئەلتەرناتیڤ ... کاوە جەلال

بۆ خوێندنەوەی ئەم بابەت□ ب□ □ ف□رماتی پ د ف کلیکی ئێر□ بکەن ......

پێشگۆتن

ئێمە سەرەتا ل□ □ پرسیاری پەروەردەی فێرکاریدا ل□ □ کوردستان دەکەوینە بەردەم پرسی "تێگەیی"، چونکە گەرچی ئێمە واژەکانی پەروەردە و فێرکاری وەک دوو تێگەی پەروەردەناسی (پێداگۆگیک) بەکاردەهێنین، لێ سەرەڕای ئەوە بە وردبوونەوەی هزری لە کێشەی پەروەردە دەبینین، کە پەروەردە، وەک پێگەیاندنێکی مرۆڤخوازانەی تاکی فێرخواز، لە کوردستان نییە، بەڵکو ئەو شێوازە سەروەرە کە ئێمە ناوی دەنێین "خوێندنی ترادیسیۆنی".

بۆ ڕوونکردنەوەی کێشەی فێربوون و فێرکاری هەوڵ دەدەین بە شێوەیەکی ڕەخنەیی بچینە نێو کێشەی خوێندنی ترادیسیۆنییەوە، لێرەشدا بە تاکە شێوازی وەرگرتنی زانستەکان دەگەین کە بریتییە لە "دەرخکردن". لێ ل□ بەر ئەوەی لە پرۆسەی وانەبێژیدا هەمیشە دوو تەوەری مامۆستا و خوێندکارمان هەن، ئەوا هاوکات پێویست د□ بێت ل□ نێو خەریکبوونە ڕەخنەییەکەدا خودی "مامۆستا" بپشکنین، لێرەشدا پرۆسەی سۆسیالیزاسیۆن (بەکەسکردن)ی تاک ل□ نێو ک□م□□□دا چاکترین دەرچەیە بۆ ئەوەی لێوەی هەنگاو بۆ نێو ئەم کێشەیە بنێین. وەرگرتنی ئەم هەڵوێستە گونجاوە، چونکە سۆسیالیزاسیۆن، کە سەرەتا ل□ نێو خێزاندا بەگەڕدەخرێت و پاشان، ل□ پاڵ خێزاندا، ل□ نێو دامەزراوە فەرمییەکانی وەک خوێندنگە و زانکۆ بەردەوامیی پێدەدرێت، تەنیا منداڵان و گەنجان ناگرێتەوە، بەڵکو، لە ڕووی سۆسیالپسیکۆلۆژییەوە کەسانی کامڵیش بەدرێژایی ژیانیان دەگرێتەوە. کەواتە مامۆستا خۆی ب□ نێو ئەم پرۆسەیەدا ڕەت بووە و هاوکات خۆی هێشتا ل□ نێویدا دەبینێتەوە. ئێمە لەم ڕێیەوە دەتوانین پەیوەندییە بەرەیی و ئاڵۆزێنراوەکەی، بەڵێ تەنانەت وشکهەڵهێنراوەکەی نێوان "مامۆستا" و "خوێندکار" بە چەشنێک هەڵبووەشێنینەوە، کە لە ڕەوتیدا مامۆستا بخەینەوە نێو ئەو دۆخە کە ئەو تێیدا جارێ خوێندکار بووە و لەسەر هەمان ڕێسای دەرخپێکردن "مت" کراوە.

لێ بەبێ دانوستاندنی "زمانی کوردی" ناتوانین بە پوختی لە وەڵامی

کێشەکانی خو□ن□دن لە کوردستان نزیک بکەوینەوە. ئێمە لێرەدا
دەکەوینە بەردەم بەدڕەوشێک: زمانی کوردی خۆی بووە بە بەربەست لە
بەردەم فێربوون و ئاوەڵابوونی هۆشەکییانەی خوێندکاراندا، ئەمەش
لە لایەک بۆ دواکەوتوویی زمانی کوردی دەگەڕێتەوە، واتا بۆ ئەو
هەقیقەتە کە زمانی کوردی دەرەقەتی زانستەکان نایەت، لێ لە لایەکی
دی بۆ شێواندنی زمانەکە لە لایەن زمانناسانی قەدیمییەوە
دەگەڕێتەوە، کە لە ڕەوتی هزرینیاندا بە ئارەبی و کارکردنیاندا بە
کوردی کەوتوونەتە سەر لێژییەکی زمانەوانی لە نێوان زمانی
کردارییانەی/ڤێربیانەی ئارەبی و زمانی ناتورالیستیی کوردیدا،
لێرەشدا لەبەر ئەوەی بەکوردی نەهزریون، ئەوا نەیان توانیوە واژە
و تێگە زانستییەکان هەڵبهێنجن، بەڵکو بە دۆشداماوی بۆ "شتێک"
گەڕاون تاکو بە کوردی بەرانبەر واژە ئارەبییەکە دایبنێن.

لێ ئەم توێژینەوەیە، وەک چۆن ناونیشانەکەی ئاماژەی بۆ داوە،
تەنیا ڕەخنەیی نییە، بەڵکو هاوکات ئەلتەرناتیڤێک لە ڕوانگەیەکی
دیالێکتیکییانەی فێرکاریییەوە دەهێنینە پێشەوە و لەژێر ناونیشانی
"پەروەردەی فێرکاریی نوێ"دا دیاریی دەکەین. کاتێک بەخێوکردنی
ترادیسیۆنی تەنیا کەسێتیی منداڵ (1) و هۆشی خوێندکار سست دەکات،
ئەوا پەروەردەی نوێ هەوڵێکە بۆ پێگەیاندنی منداڵ (و گەنج) وەک
مرۆڤ و فێرخواز، کە ئیدی بتوانێت خۆی بناسێت و هۆشی خۆی بۆ
شکۆفەپێدانی نوێخوازی (فزوولییەت) ببزوێنێت. لەم ڕوانگەیەوە
پەروەردە، بە پێچەوانەی بەخێوکردن و دەرخپێکردن، بریتییە لە
ڕاهێنانی لایەنە مرۆڤی و هۆشەکییەکانی کەسی تاک. ڕاهێنانی مرۆڤی
لەوەدایە، کە هەوڵ دەدرێت فێرخواز بە توانستە مرۆڤییەکانی خۆی
بناسێنرێت؛ ڕاهێنانی هۆشەکی لەوەدایە، کە دامەزراوە فەرمییەکانی
وەک خوێندنگە و پەیمانگە و زانکۆ، بابەتەکانی وانە و شێوازی
وانەبێژی بە ئامانجی فێرکاریییەوە ڕێکدەخەن.

لەم نووسینەدا، بەگوێرەی پرسیارە بەبابەتکراوەکان، واژەکانی
مامۆستا و فێرکار، خوێندکار و فێرخواز، خوێندنگە و فێرگە،
بەکارهێنراون. ئەم بەکارهێنانە لە شێواویی هزر یان حەزی گەمەی
زمانەوانییەوە نەهاتووە، بەڵکو واژەکان لە جێی بە خۆ تایبەتی
نووسینەکەدا دەردەکەون و ئەمەش بە واتای ئەوان توخمی خەریکبوونە
ڕەخنەییەکە پێکدەهێنن.

1- خوێندنی ترادیسیۆنی، یان: بەخێوکردن و دەرخپێکردن

بۆ ئەوەی لە کێشەی خوێندنی ترادیسیۆنی نزیک بکەوینەوە، چاک
دەکەین کە سەرەتا ڕوو بکەینە پرۆسەی سۆسیالیزاسیۆن (بەکەسکردن)،
واتا پرۆسەی خۆشەکردنی منداڵ بەو مەبەستە کە لە سەرەنجامدا ببێت
بە ئەندامێکی چالاکی کۆمەڵایەتی، ئەوجا وەک ئەم کەسە چالاکە

بتوانێت نۆرم (پێوارە) و بەها کۆمەڵایەتییەکان بە ویستی ئازادی خۆی بەرهەمبهێنێتەوە (2). لە بنەڕەتدا چەقی گۆڕانی کەسێتیی منداڵ هەمیشە لەناو ئەو پرۆسەیەی سۆسیالیزاسیۆندایە، کە سەرەتا لەناو خێزاندا دێتەگۆڕێ، لەڕێشدا بەندین بە جیهانبینیی دایک و باوک و شێوازی بەخێوکردنیان، کە پێکەوە کاریگەریی دەروونی لەسەر منداڵ دەنوێنن. کاتێک دایک و باوک لە ڕوانگەی هزر و تێڕوانینی جیهانییانەوە هەوڵ دەدەن منداڵەکەیان بکەن بە ئەندامێکی چالاکی کۆمەڵ، ئیدی لەو ڕووەدا جیهانبینیی خۆیان بەو ڕێیەوە بە منداڵ دەگەیەنن. هەروەها لە جیهانبینیی تایبەتی دایک و باوکەوە شێوازەکانی سۆسیالیزاسیۆن دەکەونەوە: خێزانێکی کراوە یان هەیەپارێز (کۆنزەرڤاتیڤ)، جا دەوڵەمەند بێت یان هەژار، شاریی بێت یان گوندی، لە هەبوونی خۆیەوە ڕۆڵێک دەنوێنێت و شێوازی خۆشەکردنی منداڵ بەردەخات، لەڕێشەوە کاریگەر دەبێت لەسەر جۆری چێبوونی ئەو تاکەکەسە کە لە داهاتوودا وەک کردارنوێنێکی کۆمەڵایەتی دەردەکەوێت.

لە سۆسیالیزاسیۆنی منداڵ کە سەرەتا لەناو خێزاندا بەردەخرێت، لە تەمەنێکی تایبەتیی منداڵییەوە لە لایەن دامەزراوەی فەرمیی دەوڵەتیشەوە، واتا باخچەی منداڵان و خوێندنگەکانەوە، لە ئەستۆ دەگیرێت. لە ناو ئەم پرۆسەیەی سۆسیالیزاسیۆندا نەک تەنیا منداڵ، بەڵکو هاوکات کەسی سۆسیالیزەکار هەیە، واتا مامۆستا، کە ئەویش خۆی سەرەتا بەناو پرۆسەیەکی سۆسیالیزاسیۆندا ڕەت بووە. لە پرۆسەکە سەرباری جیاوازیی نەوەیی "نزیکەی" هاوشێوەیە، چونکە لە کۆمەڵەی هەیەپارێزی کوردیدا دەرفەتی "گۆڕان"ی کەسی نییە، بەڵکو لەم کۆمەڵەدا کەسێتیی سۆسیۆکولتووری هەتا ڕادەی شیان بەرهەم دەهێنرێتەوە(3). بۆیە بەردەوام ئەو کێشە کرۆکیانە لە بەردەمماندان، کە لە کاتی دامەزراندنی دەوڵەتی عێراقەوە لە ئارادا بوون: خۆشەکردن بە بەرهەمهێنانەوە، یان دانانی قۆناغبەینی خوێندنگەیی وەک پێشکەوتنی خوێندکار ئەوجا لە کۆتاییدا گەیشتن بە "بڕوانامەیەک"، کە دەشێت بڕوانامە بێت وەک "مۆڵەتی کارکردنی مامۆستایی".

لەم ڕوانگەیەوە ئێمە تێکچڕینێکمان هەیە لە نێوان کەسێتیی ترادیسیۆنی لە لایەک، شێوازی وانەبێژی و ڕێکخستنی بابەتەکانی وانە لە لایەکی دی. لە سەرهەڵدانی کەسێتیی ترادیسیۆنیدا لە لایەک تێگە ئەزەلییەکانی ئایین خۆنوێنن، واتا تێگەکانی "گەورە" و "بچووکی"، "ئەجری دایک و باوک"، "کەس وەک کەرتێکی گرووپ"، و هتد؛ لە لە لایەکی دی وانەبێژی و دانانی بابەتەکانی وانە دەڕژێنە نێو تەوەری کەسێتیی ترادیسیۆنییەوە، چونکە ئەوە کەسی خۆشەکراوە، کە وەک مامۆستا (یان پسپۆر) نەک تەنیا خەریکی وانەبێژییە، بەڵکو هەروەها بابەتەکانی وانە هەڵدەبژێرێت و دەیان نووسێت، ئەوجا دەوڵەت بەسەر خوێندکارانی خوێندنگەکانیدا دەبەشێتەوە. ئەم کەسێتییە، کە بەهۆی خۆشەکراوییە ترادیسیۆنییەکەیەوە ئاسۆیەکی سنووورداری هەیە، تەنیا

ئەو شتەی پێ دیاری دەکرێت و هاوکات دەخوازێت تەنیا ئەو شتە بە نووسین دیاری بکات، کە لەنێو مەودای ئاسۆی خۆیدایە. گرنگترین کێشەی ئەم کەسێتییە بریتییە لە نەبوونی ئاگاییەکی ڕەخنەیی لەبارەی ڕابوردووی کۆمەڵایەتی و ژینگ□ی س□رد□میی□ک□ی، ب□پ□ی دانانی بابەتەکانی وانە یان یەکلایەنی و کەلێندارە (بەتایبەتی لە وانە هۆشەکییەکانی وەک مێژوو و کۆمەڵناسی و هتد)، یان لەو بابەتانەدا هزرینی ئیسلامی-خۆرهەڵاتی بەرجەستە دەبێت، واتا دانانی بابەتەکانی وانە بەزۆریی ڕێکخستنەوەی ئەو زانستانەیە کە لە وڵاتانی خۆرئاوادا سەریانههڵداوە. پاشان ئەم بابەتانە کە لە کتێبدا ڕێکخراون، بۆ کوردی وەردەگێڕرێن. بێگومان ئەو کتێبە خوێندنگەییانەش کە "مامۆستایانی یان پسپۆرانی شارەزای" کورد دەیاننووسن، لەنێو هەمان شێوازی هزریندان، هێندە نەبێت کە نووسراوە ئارەبییەکان داڕشتنێکی زمانەوانییانەی پوخت و ڕەوانیان هەیە، لێ لە نووسراوە کوردییەکاندا بەدەگمەن پوختیی داڕشتن و لۆگیک دەردەکەوێت، جگە لەوە نەک تەنیا پڕن لە هەڵەی ڕێزمانی، بەڵکو تەنانەت پڕن لە هەڵەی تایپ، ئەوجا بەو هەموو هەڵەیەوە دەدرێن بە خوێندکاران.

لێ ئەوە هەروەها کەسێتیی ترادیسیۆنییە، کە وەک "ه□□گ□ر"ی وانەبێژی چالاک دەبێت. لێ ئەم کەسێتییە بەزۆریی لە ڕێژەدا بە پیشەی دیکەوە، وەک ئەندازیاری و پزیشکی، یان فەڕاشی و دوکانداری و پینەچێتی و هتد، پیشەکەی دەنرخێنێت، واتا ئەو زۆر دەشێت خواستی پێگەیەکی باڵاتری وەک ئەندازیاری یان پزیشکیی هەبوو بێت، لێ بەهۆی ئاستی کۆنمرەوە نەیتوانی بێت پێی بگات و پاشان بەناچاری پێگەی مامۆستایەتیی هەڵبژاردبێت. بێگومان ئێمە ناتوانین نکۆڵی لە بەهای ئۆبژێکتیڤیانەی پێگە سۆسیالەکان بکەین کە هەردەم لە لایەنی خۆیانەوە ڕێزی کۆمەڵایەتی و ناساندن بۆ پێگەداران مسۆگەر دەکەن، لێ گەر ئاستگەرایانە هەوڵ بۆ بەدیهێنانی ئەو پێگە سۆسیالانە بدرێت، ئەوسا زۆر دەشێت وانەبێژی وەک ئەرکێکی چێژبەخش و ئەخلاقی و گوزەران دابینکەر واتای لاوەکی وەربگرێت یان تەنانەت وەرینەگرێت.

ئەمڕۆ لە هەرێمی کوردستان هەردوو ڕەوش لەگۆڕێن: دەشێت لە ڕووی سوننەتییەوە هێشتا کارا بێت، لێ هەروەها زۆرتر دەشێت ئەنجامدانێکی ناچارەکی و یەکجار رواڵەتییانە بێت، بۆ نموونە لەو شێوەیەدا کە زۆر مامۆستای زانکۆ یەک وانەیان لە ساڵێکی خوێندندا بە یەک تاکە "مەلزەمە"ی پازدە تا بیستوپێنج لاپەڕەیی "بەڕێدەکەن".

بە گشتی مۆرکی ئەم کارە ترادیسیۆنییەی مامۆستایەتی ئەوەیە، کە کەسێتییەکە (لە زانکۆ یان پەیمانگەی مامۆستایان) هەمیشە وەک بەرهەمهن□رەوەی بابەتەکانی "وانە" هەوڵی گەیشتن بە مەبەستەکەی دەدات، کە وەک گۆتمان سەندنی پێگەی مامۆستایەتی و ناساندنی کۆمەڵایەتییە. مامۆستا خۆی وەک "پیشەدار"ێک (خاوەنی میهنەیەک) دەبینێت، لێ بە جیاوازییەکەوە لە پیشەگەری دەستی، کە ئەو بە کاری سەر و دەست بەرهەم ناخاتەوە، بەڵکو تەنیا بابەتە نووسراوەکان بە

خوێندکاران دەگەیەنێت و دەوڵەتیش بۆ ئەم کارەی مووچەی بڕیوەتەوە (4).

بەرهەمهێنانەوەی ئەم شێوازە خوێندنگەییە هاوکات بەوەدا ڕوون دەبێتەوە، کە خوێندکار نەک فێربوون، بەڵکو دەرچوون لە تاقیکردنەوەدا بە پێشکەوتن دادەنێت، بۆیە ئەو خۆی تەنیا یان بەزۆری بۆ تاقیکردنەوەکان هیلاک دەکات، ئەوەش نەک لەسەر بناغەی تێگەیشتن لە بابەتەکان، بەڵکو لەسەر بناغەی ئەو تاکە شێوازە کە مامۆستا دەیناسێت و ئەوی پێناساندووە: دەرخکردن. مامۆستا ئەو کەسە دروست دەکات، کە گەرەکە لایەنی کەم لە کاتی خانەنشینبوونی خۆیدا جێی بگرێتەوە.

1-1 بەخێوکردن بۆ "خوێندن"

ئ□م ل□ کوردیدا واژەی بەخێوکردن چە بۆ مرۆڤی منداڵ و چە بۆ باڵندە، بۆ نموونە مریشک، بەکاردەهێنین. بەخێوکردن بەزۆری هەوڵدانی کامڵەکانە بۆ تێرکردن و پاراستن لە سەرما یان گەرما، هەروەها، پەیوەست بە منداڵەوە، هەوڵی پاراستنە لە کارەساتەکانی ژیان. لێ بەخێوکردن لە هەردوو ڕەوشدا بە مەبەستی بەرهەمخستنەوە ئەنجام دەدرێت: بەخێوکردن لە حاڵەتی مریشکدا بۆ مەبەستی هێلکەکەی یان گۆشتەکەیەتی، لە حاڵەتی مرۆڤی منداڵدا، وەک خۆشەکردنێکی ترادیس□ی□نی، بریتییە لە لاساییکردنەوە و بەرهەمهێنانەوەی ئەو پێوارە (نۆرم) و بەهایانە کە لای خێزان و کۆمەڵگەی هەی□ پارێز سەروەرن. بەخێوکاران هەوڵ دەدەن بەو ڕێیەوە پێوارە و بەهاکانیان، خوو و نەریتەکانیان، بپارێزن. لێ لەبەر ئەوەی پێوارە و بەهاکان، خوو و نەریتەکان، سوننەگەرایانە پێناسە کراون و وەک ڕێنومای نەشیاوی پرسیار□کردن دانراون، ئەوا کەسی تاک ناچار دەکرێت خۆی بخاتە ژێر ڕکێفیانەوە، تاکو ئەوەی لێ دەربچێت کە بەخێوکەران دەیخوازن: کوڕێکی یان کچێکی پاشپاتکەرەوەی ئەو بەها و خو و نەریتانە کە ک□م□□□ی هەی□ پارێز لە پێناوی پاراستنی ئاشتی و ئاسایشی کۆمەڵایەتیدا ڕایاندەگرێت (5).

لەم جیهانبینییەوە نەک تەنیا بابەتەکانی خوێندن دادەنرێن، بەڵکو هەروەها پێناسەی کارە زانستییەکان دەکرێن، ئەمەش بە چەشنێک، کە ئیدی هەروەک زانست بریتی ب□□ت لە وشەی ڕیزکراوی نێو ڕستە، ڕستەکانیش بوونێکی ڕەهای ئ□بز□کتیڤییان هەبێت و ئەو زانستە نەشیاوی پرسیار□کردن ب□□ت، مرۆڤیش تەنیا بتوانێت بەهۆی ڕەهایەتییەکەی زانستەوە رواڵەتییانە وەری بگرێت. لەم ڕوانگەیەوە بەخێوکردن لە بواری دامەزراوەییدا (خوێندنگە) بە چەشنێکە، کە کوڕان و کچان وەک خوێندکار دادەنرێن و بەزۆر خۆشە دەکرێن بۆ ئەو شتانە کتومت بدەنەوە کە مامۆستایانی بەخێوکەر وەک وانەی نەشیاوی پرسیار□کردن دەیانخزێننە هۆشیانەوە، پاشان لە تاقیکردنەوەکاندا بڕی وانە خزێنراوەکان بۆ نێو هۆش دەپشکن□ن. کەواتە تێگەی خوێندن بەڕێکەوت نییە و ئاماژە بۆ شێوازێکی تایبەتیی هزرین دەدات.

خوێندن، کە بە مەل یان مەلای قورئانخوێن و خوێندکار بەکاردەهێنرێت، دانەوەی کتومتی ئەو بابەتەیە کە وەک بنەمایەکی نەشیاوی پرسیارلێکردن دانراوە.

ئێمە لەم شێوازە باوەی بەخێوکردندا تێگەی "دەرخ" یان "حیفز"مان هەیە و بناغەکەی بە ئایین دەگەڕێتەوە (6). لە گەڕەکە ئەم کێشەیە لە دوو ڕووەوە دیاری بکەین: یەکەمیان لە ڕووی ئایینییەوە، کە بابەتی ئەم نووسینەی ئێرە نییە، دووەم لە ڕووی مەدەلی خوێندنەوە. شێوازی دەرخکردنی بابەتە نووسراوەکان تاکە مەدەلی خوێندنە لە خوێندنگەکاندا. لە بەر ئەوەی لەم کێشە تووخمییەی خوێندن نزیک بکەوینەوە، دەبێت بپرسین، کە چۆن و لەکوێوە بووە بە مەدەلی خوێندن.

ئێمە لە سەرەوە لە تەک کێشەی سۆسیالیزاسیۆنی نەوەییدا، واتا هینی مامۆستا و خوێندکاردا، خەریک بووین. لەم ڕوانگەیەوە پێویستە بەرەو پاش بگەڕێینەوە بۆ کاتەکانی دامەزراندنی دەوڵەتی عێراق لە لایەن بەریتانیاوە. ئێمە لێرەدا لە لایەک بەینەکی قۆناغیمان لە شێوازی خوێندنی ئیسلامی بەگشتی و عوسمانی بەتایبەتی هەیە، لە هاوکات درێژەپێدانی هەمان مەدەلی خوێندنی خوێندنگەیی دەبینین. بۆ پتر نزیککەوتنەوە لەم کێشەیە دەبێت سەرەتا جەخت لەو هەقیقەتە بکەین، کە دەوڵەتی عێراق دامەزراوی دانیشتوانەکەی ئێمەی نەبوو، بەڵکو زلهێزێکی مەدەرنی دەرەکی دایمەزراند، کە نەک تەنیا سیستەمە سیاسییەکەی خۆی، بەڵکو سیستەمی فێرکارییەکەی خۆیشی بۆ زانستە مەدەرنەکانەوە، وەک سەروەنە / نموونە بە دانا و ئەوجا سەپاندی. کەواتە پێویست بوو خوێندنگەی نوێ بە منداڵانی هاوڵاتیانی ئەم دەوڵەتە نوێیە بکرێنەوە. لە سەردەمی دەسەڵاتداریی عوسمانیدا ژمارەی خوێندنگەکان زۆر کەم بوو، هەروەها لەو خوێندنگانەدا تەنیا منداڵانی ئەفەندی و فەرمانبەرانی حکومەت دەیانخوێند (7). گەر بەگشتی بڕوانین، ئەوا دەبینین کە مامۆستابوون تایبەتمەندیی ئەو کەسانە بوو کە وەک شاگردی ئایینی لەسەر بنەمای دەرخکردن پێگەیشتبوون و پاشان پێگەی مامۆستای ئایینییان سەندبوو. کەواتە لە کوردستان لە پاڵ خوێندنگەی ئوسمانیدا، "بەتایبەتی" ترادیسیۆنێکی خوێندنگەیی ئایینی لە حوجرە و خانەقاکاندا سەروەر بوو، کە پاشان، لە ڕووی وەرگرتنی شێوازی بابەتەکانی فێربوونەوە، سووک و ئاسان لەنێو خوێندنگەی فەرمیی نوێدا درێژەی پێدرایەوە. لە هەردوو ڕووەوە، چ لە وەرگرتنی تێکستە ئایینییەکان و چ لە وانە خوێندنگەییەکاندا، "دەرخکردن"، "دەرخپێکردن" و "حیفزکردن" (یان بە زمانی گشتیی خەڵک: "لەبەرکردن")، کە سێ وشەی جیاوازن بە یەک تێگە، بریتی بوون لە شێوازی "بەینی" پلە دانراوەکانی خوێندن – "بەین" نەک پێگەیشتن. ئەم شێوازە سەروەرە خوێندنگەییە هەتا ئەمڕۆ لە لایەن مامۆستایانەوە پارێزراوە و نەوە بەدووی نەوەدا بەرهەمی دەهێننەوە.

ئێمە لە پرسەی دەرخکردندا دوو تەوەرمان هەیە: یەکەم، نووسراوی

سەر کاغەز، کە ڕەهایەتیی پ□د□ر□ت، دووەم، خوێنەرەوەی چەندپاتکەرەوە. لێ کێشە کرۆکییەکەی ئەم ئەم دوو تەوەرە لەوەدایە کە ئەوە خوێنەرەوەیە ڕەهایەتی بە نووسراوی سەر کاغەز دەدات (لە ڕووی خوێندنەوە گەرەکە پێی بدات!)، واتا خوێنەرەوە بکەرێکی هەمەلایەنی و ساغکەرەوە نییە، بەڵکو بەندەیەکە و خۆی دەخاتە ژێر ڕکێفی نووسراوەکەوە: چۆن پیاوی ئایین لە ناخەوە لە بەردەم قورئاندا دەچەمێتەوە و هێدی هێدی ئەو بابەتە، کە ئەو نەشیاوە بتوانێت بیخاتە ژێر پرسیارەوە، دەخزێنێتە نێو هۆشی خۆیەوە و دەرخی دەکات، بە هەمان شێوە خوێندکاری خوێندنگە مامەڵە لەتەک نووسراوە دانراوەکانی بەردەمیدا دەکات. خوێندکار لێرەدا کەسێکە، کە هەر نووسراوێک وەک وشەی تۆمارکراو، واتا لە ڕووی فیزیکییەوە بەدەر لە ڕووە سایکۆلۆژییەکەی(8)، دادەنێت: دەیکات بە "شت"، ئەوجا ئەرکی خۆی لە دەرخکردنیدا دەبینێتەوە، پرۆسەکەش بە چەشنێکە، کە خوێندکار ڕستە بەدووی ڕستەدا، ئەوجا لە سەرەتاوە و لەتەک ڕستەیەکی پاش ئەواندا و هتد، ئەو شتە تۆمارکراوەی سەر کاغەز چەندپات دەکاتەوە و ل□ نێو هۆشی خۆیدا بەرجەستەی دەکات، لێرەشدا دەبێت هۆشی لە لای بێت، تاکو ئەو بابەتە لە ئاگایی ئەو دەرنەچێت و لەبیری بچێتەوە، لێ ئەمەی هەموو کات پێبەدینایەت، بۆیە، بەتایبەتی لە ساتەکانی پێش تاقیکردنەوەدا، نووسراوەکە بە پەشۆکاوی دەخوێنێتەوە، تاکو بەو ڕێیەوە هیچ نەبێت بتوانێت بڕێکی ڕستە بەرجەستێنراوەکانی نێو هۆشی هەتا کاتی تاقیکردنەوەکە ل□ نێو زاکیرەیدا ڕابگرێت، کە ڕەنگە (!) بۆی ببێت بە بەردەبازی پەڕینەوە بۆ قۆناغێکی بال□اتری خوێندن.

لەم ڕوانگەیەوە ئێمە فێرخوازمان نییە، واتا کەسێک کە خوازیاری فێربوونە، بەڵکو خوێندکارمان هەیە، کە لەبەر ئەوەی نووسراوی نێو کتێبەکان وەک وشەی تۆمارکراو دادەنێت و ئەرکی خۆی لە دەرخکردنیاندا دەبینێت، ئەوا ڕەخن□یانە ناکەوێتە پرسیار لەبارەی ناوەرۆکی بابەتە نووسراوەکان، یان لەبارەی ڕووە سایکۆلۆژییەکەی وشەی نووسراو. خوێندکار ناتوانێت هزرینێکی بەم چەشنە بەربخات، چونکە لە سەرەتاوە فێرنەکراوە. خوێندکار ئەوەی لەبیر براوەتەوە، کە وشەی تۆمارکراو لە پیت پێکدێت و پیت هێمای "دەنگ"ە، واتا هێمای ئەو دەنگانەیە کە ئەو خۆی وەک منداڵ□ د□ریبڕیون و سەرەتا بۆ ئەو واتایان هەبووە. هەر بۆیە ئەو نە ڕێزی بۆ دەربڕینی خۆی هەیە و نە دەتوانێت لە دەربڕینی کەسانی دی ورد بێتەوە؛ بەڵێ ئەو تەنیا وەک کوڕێک یان کچێک سووک و ئاسان دەدوێت: بە هەولێری، سلێمانی، دهۆکی، هەڵەبجەیی یان پشدەری و هتد. ئەو گەر تەنانەت لە ئایندەدا، لە پلەیەکی بال□ای خوێندندا، هەڵوێستێکی توێژەریانە وەربگرێت، ئەوا لەسەر ڕێسای هەمان ترادیسیۆن، کە ڕێسای ڕەهایەتیدانە بە بابەتە نووسراوەکان، دەکەوێتە "نووسینی بەحسەکەی" (9)؛ لێ ئەم کارە هەمیشە کورتهێنە، چونکە ڕەهایەتی بە بابەتەکانی دەدات، کە بێگومان هەڵوێستێکی چەوتە، چونکە نەشیاوە

ئەو بابەتانە ڕەها بن، بەڵکو هەمیشە پەیوەندیدارن و بناغەی ئاڵۆز و هەمەلایەنی و تا ڕادەیەک نادیاریان هەیە، کە خوێندکار دەبێت بیان دۆزێتەوە و ئەوجا لێیان بکۆڵێتەوە. لە ئەو هەرگیز ناتوانێت خۆی وەک کەسێتییەکی لێتوێژەرەوە هێمن بکاتەوە و ببێت بە بکەرێکی هەمەلایەنی، لێرەشدا هەر وشەیەک لە ڕووی جیاوازەوە بگرێت، ئەوجا ڕستە بەدووی ڕستەدا بکەوێتە دانوستاندنی ناوەڕۆکی ڕستەکانی، یان بەگێئاسا بابەتەکان وەربگرێت و کرۆکەکانیان بە شێوەیەکی ڕەخنەیی بپشکنێت، لێرەشەوە پرسیار هەڵبهێنجێت و پرسیارەکان ئاڕاستەی بابەتە نووسراوەکە و خودی خۆی بکاتەوە، پاشان بیبیان کات بە بابەتی دانوستاندن لەتەک "مامۆستا"دا. لە گەر لەم لایەنەدا ڕەوشی شاز هەبێت و فەرخواز لەبریی خوێندکار کاریگەر بێت یان بکەرێکی زانستی لە زانکۆ دەربکەوێت، ئەوا ئەو هەشتا هەر ناوێرێت ڕێگەی فەربوونی خۆیی ئاوەڵا بکات، چونکە دەترسێت کە مامۆستا بیشکێنێت یان کینی لە هەڵبگرێت و "دەری نەچێنێت". جەنابی مامۆستا خۆی لەسەر شێوازی دەرخپێکردن بەخێوکراوە و ئامادە نییە بە هیچ شێوەیەک لە ڕێگەی ترادیسیۆنیی خوێندنگەیی لا بدات.

لەنێو هەمان شێوازی خوێندنەوە مامۆستایانی نوێ "دێنە ئاراوە". ئەوان تەنیا دەتوانن ئەو بابەتانە بە خوێندکاران بگەیەنن، کە لە "پەیمانگەی مامۆستایان" یان لە "کۆلێژی پەروەردەی زانکۆکان"دا وەک بابەت وەریان گرتوون، بەبێ ئەوەی هەرگیز بتوانن کەرەسەی وانە وەک کێشەی فەربوون ئاوەڵا بکەن. هۆیەکی ئەمە لەوەدایە، کە مامۆستایان خۆشەویستییان بە "پەیڤ" و هۆشی ئاوەڵاکراوی نێو تێکست نییە، بەڵکو مامۆستایەتی وەک پیشەیەکی مووچەمسۆگەر دەبینن، کە بەڕێیەوە پێگەیەکی کۆمەڵایەتییان بردەتەوە. بۆیە ئەوان تەنیا بەو بابەتانە کار دەکەن، کە وەک بابەتی وانە تەرخان کراون – ئەمە لە بنەڕەتدا پێناسەی تێگەی مامۆستایە. ئەو وەک پیشەگەرێک، کە مووچەیەکی مسۆگەری هەیە، کارێک ئەنجام دەدات کە کۆمەڵایەتییانە دیاری کراوە و ئەویش خۆی وەک کەسێکی سۆسیۆکولتووری پێی ڕەزامەندە، هەر بۆیە ئاسۆی زانینی سنووردارە و ناتوانێت لە خۆی وەک فەرکار تێبگات، ئەوجا ببینێت کە ئەو وەک ئەم فەرکارە کەوتەتە بەردەم زەروورەی فەرخوازیی خودی خۆی. مامۆستا بابەتەکانی وانە لە ڕەهایەتییاندا، وەک شت، بە خوێندکاران دەگەیەنێت و هاوکات داوای بەگەڕاندنەوەی ئەو بابەتە ڕەهایانەیان لە دەکات.

1-2 خۆشەکردنی ترادیسیۆنی و زمان

ئەرکی مامۆستا لە خۆشەکردنی ترادیسیۆنیدا گەیاندنی زانستە وەرگیراوەکانە، لەم ڕووەتەشدا خوێندکاران ناچار دەکات ئەو بابەتە گەیەنراوانە بخوێنن. ئەمە لێرەدا نەک تەنیا کەسێتییە سۆسیۆکولتوورییەکەی مامۆستا و درێژپێدانی شێوازی دەرخپێکردنمان هەیە، بەڵکو هەروەها، لە ڕووی جوانناسییەوە، "بەسەلیقەیی" مامۆستا بەرانبەر خۆدەربڕین و ئەو بابەتانە دەبینین کە بە وشە

لەسەر کاغەز داڕێژراون. مامۆستا تەنیا وەک کەسێکی ئاسایی نەو پەیوەندییە سەرجەمییە کۆمەڵایەتییەکان کردار دەنوێنێت، بەبێ ئەوەی لەم پەیوەندییەشدا هەرگیز مۆرک و دیالێکتە ناوچەییەکەی خۆی لەدەست بدات. ئەمە لێرەدا لەنێو توخمیترین کێشەی خوێندنی خوێندنگەییداین، لێرەشدا ئیدی بەتەواوی ئەو هەقیقەتەمان بۆ ساغ دەبێتەوە، کە کاری مامۆستایەتی، بەڵێ، لە سەرووی ئەمەشەوە، نووسینەوەی زانستە جیاوازەکان لەسەر کاغەز، جا ئەوە وەرگێڕانی پلانە خوێندنگەییە ئەرەبییەکان یان دانانی کتێبەکان بێت بۆ کوردی، تەنیا ئەنجامدانی ڕاسپاردەیەک یان "پیشەیەک"ە، نەک بەجێگەیاندنی پرۆژەیەکی فێرکاری کە کتێبدانەران بە وردی لێی هزریبێتن و بە ئەوپەڕی پەرۆشەوە بەجێیانگەیاندبێت. ئاخر لەم ڕەوشەدا بەڕوونی خویا دەبێت، کە پسپۆڕانی کتێبدانەر یان کتێبئامادەکەر و مامۆستایان کەمترین چێژیان بە "پەیق" و هەمەڵاکانی پەیق، بە وشە و ڕستەی تۆمارکراو نییە، ئەمەش لە بنەڕەتدا "هۆیەکی" سەرەکییەکە بۆ ئەوە کە بۆچی کێشە توخمییەکانی زمانی کوردی تا ئەمڕۆ چارەسەر نەکراون. ئاخر گەر بەلای مامۆستایانی زمانەوە، یان بەگشتی بەلای سەرجەم مامۆستایانی بەشە زانستییە جیاوازەکانەوە، ئەم کێشە توخمییە هیچ واتایەکی نەبێت، ئەویش چونکە نەکەوتوونەتە نەسازییەکەوە لە نێوان داواکارییە هۆشەکی-زمانەوانییەکانی خۆیان و "کوردیی تۆمارکراو"دا، ئەوا لای ئەوان هیچ ئاگاییەک بۆ ئەم کێشەیە و سەرەنجامەکانی سەرهەڵنادات.

ئەم بەدڕەوشە زمانییە لە خوێندندا بە شێوەیەک کەوتەتەوە، کە "زمانی کوردی" خۆی بووە بە کێشە بەربەستییەکەی خوێندن و ئاوەڵابوونی هۆشی زانستیانەی خوێندکاران. بۆ ڕوونکردنەوەی ئەم کێشەیە پێویستە لە دوو ڕەوش بڕوانین: یەکەم، "کوردی" زمانێکی دواکەوتووە (10)، دووەم، "کوردی" زمانێکی شێواوە، یان ڕاستتر ببێژین، زمانێکی شێوێنراوە.

یەکەم، دواکەوتوویی زمانی کوردی لەوەدایە کە ئەم زمانە "بەدەگمەن" دەسوەژی هزرینی مامۆستایان (ی قەدیمی و قەدیمیی ئەمڕۆ) بووە، بەڵکو ئەوان بە ئارەبی، کە زمانێکی دەوڵەمەند و بەگشتی باتەهەنگەوەرە، هزریون، ئەوجا لە "هەستی نەتەوەییەوە" هەندێک کاری هۆشەکییان بە کوردی ئەنجام داوە، لێ لەبەر ئەوەی هزرینەکەیان کوردی نەبووە کە لە ڕەوتیدا واژە و تێگەکان هەڵبهێنجن و بەمەش بەرجەستەیان بکەن، ئەوا لە ڕەوتی داڕشتندا بە کوردی کەوتوونەتە سەر لێژییەکی زمانەوانی لە ئارەبییەوە بۆ کوردی، کە ئیدی سادەیی زمانی کوردی بۆ ئەوانی پاشپاتکەرەوە بووە بە ئاستەنگ و نەیهێشتووە تێگەیەکی بە ئارەبی چەسپێنراو لە هەمان مەغزای قووڵدا بەکوردی بدەنەوە.

بێگومان ڕاستە، کە ئەم لێژییە تەنیا هزری نییە، واتا تەنیا کێشەیەکی مامۆستای قەدیمی نەبووە، بەڵکو هاوکات لەنێو خودی زمانەکانەوە دراوە. لە لایەک زمانی ئارەبی وەک زمانێکی "هۆشەکی"

کە لە کرداری (قەربی) ڕابوردووەوە وشە دەسازێنێت، لە لایەکی دی زمانی کوردی وەک زمانەکی "ناتورالیستی" کە بەزۆریی لە دەرککردنەوە وشە دەسازێنێت، زۆر کەم شیاوی ئەوەن بخرێنە پەیوەندیی زمانەوانییەوە، کەواتە زمانی ئارەبی بەم مەرکە دیاریکراوەیەوە ناتوانێت ببێت بە زمانی ستاندارت بە شکڵەفەی زانستییانەی زمانی کوردی، بەڵکو لەو نەگونجاوییە زمانەوانییە ناوبراوەدا زمانی کوردی وەک لاسایکەرەوەی زمانی ئارەبی کارا دەکرێت. ئاخر ئاشکرایە ئەو هزرە کە دەتوانێت لە "فهم"ـەوە "مفهوم" بباتەوە، گەرەکە مرۆق زمانفەلسەفەیی لەی تەبگات، نەک وەک هەزانقان و مامەستای کورد لە بەردەم "فهم"دا دەش دابمێنێت، ئەوجا بە چاوی زەقەوە لە دەرەوە بەوانێت و لە چمکی کراسی ژنانەوە "چەمک" وەربگرێت!! بەڵگەیەکی دیکە بۆ کارانەبوونی ئاوەز لە هەڵهەنجانی واژە زانستییەکاندا بریتییە لە واژەی "بیرکاری"، کە بە ماتماتیک دانراوە. گەر ئاوەز لەم ڕەوشەدا کاری بکردایە، ئەوا یەکسەر دەیزانی کە هەموو کارەکی هزری، جا فیزیکی بێت یان پزیشکی، ماتماتیکی بێت یان فەلسەفەیی و هتد، بیرکارییە، لەبەرئەوە ئیدی ئەو دەرەنجامە دەکەوتەوە، کە بیرکاری ماتماتیک نییە.

بەڵگەکان زۆرن بۆ کارانەبوونی ئاوەز لە وشەسازی یان وشەداتاشیندا. بۆ نموونە قەدیمییەکان نەیاندەزانی "نوقتە" چییە؛ ئاخر گەر ئەوەیان بزانیایە، واتا متماتیکییانە بهزرینایە، ئەوسا هەرگیز پێیان نەدەکرا واتاکەی لە "خاڵ"ی سەر ڕوخساردا ببیننەوە کە "شت"ەکی دیارە بە ڕوخسارەوە و مرۆ بە چاو دەرکی دەکات. یان ئەقڵییەتی ئەوان هەر ئەوەندە بەی دەکرد، کە "مناخ" (کلیما) بە "ئاو و هەوا"، "اخبار" بە "دەنگ و باس"، "شهرە" بە "ناو-بانگ"، "ئیمتحان" بە "ئەزموون"، و هتد وەربگێڕن. لە ئەمە هەمان ئەو ئەقڵییەتەیە، کە بەلایەوە ئاساییە ببەژێت: دەم-و-چاو (نەک ڕوخسار)، زگ-پێ، گۆڕە-پان، ئاو-دەست-خانە، کشت-و-کاڵ (لەبریی کشتیاری)، گەشت-و-گوزار (لەبریی گەشتیاری)، زانکۆ (نەک زانستگە)، "قاوەخانەی قەری و پیاڵەکە" (کە ناوی "نالی"یە). پاشان ئەم ئەقڵییەتە لە سەرەتای "هەشتاکان" بەدوواوە پتر دازنا، کە ئیدی مرۆڤ لە شارەکانیشدا ئەوەهای لەهات کە وشەی "نەرەکەر" بە پیاوی ئازا بەکاربهێنێت، هەروەها چیدی جگەرە نەکێشێت و ئاو نەخواتەوە، بنەشت نەجوێت و حەب قووت نەدات، بەڵکو "هەمویان" بە هەمان شەوەی نان بخوات!

هەیەکی دیکە بە دواکەوتوویی زمانی کوردی لەوەدایە، کە ئەم زمانە زۆر کەم بە زمانەکانی "گریکیی کۆن" و "لاتینی" (11)، کە هەناوی سەرجەم زمانە زانستییە ئەوروپییەکانن و تەنانەت ڕاستەخۆ کاریگەرییان لەسەر زمانی ئارەبی هەیە (لە نێو خودی قورئاندا لەپاڵ وشەی کوردی و پەهلەویی و سریانیدا وشەی گریکیی کۆن هەن، وەک: کالیموس = قلم، نەمەس = ناموس، لەگەس = لغە و هتد). لەبەر ئەوەی ئەمڕۆ هەر خەریکبوونەکی زانستی ڕاستەوخۆ دەکەوێتە بەردەم

زانستی مۆدێرنی خۆرئاوایی، ئەوا بە ناچاری دانەوەی بڕێکی فرەی ئەو واژانە سەرهەڵدەدات، کە نەشیاوی وەرگێڕانن بۆ کوردی؛ ئەمەش بۆیە ئەوهایە، چونکە ئەو واژانە لە ڕوویەکەوە واژەی تایبەتیی زانایەکن و خوێندکاریش گەرەکە بە هزری یان زانستی ئەو زانایە ئاشنا بکرێت، لە ئەم کێشەیە لە ڕوویەکی دیکەوە بۆ دواکەوتوویی زمانی کوردی دەگەڕێتەوە، واتا بە ئەو نالەبارییە، کە ئەم زمانە توانای گوزارشتکردنی لە زۆر ڕەوش و بابەت نییە.

بەم شێوەیە لە بەدکارییە زمانەوانییەکانی مامۆستایانی قەدیمییەوە دەگەین بە شێوەنراویی زمانی کوردی. ئەمە لێرەدا لە لایەک دەکەوینە بەردەم کەمیی واژەی بابەتگر و نەبوونی واژەی زانستیی چەسپێنراو، کە "بە هەمووان چواندنیان هەبێت"، لە لە لایەکی دی دەکەوینە بەردەم نەبوونی ڕێنووسی چەسپێنراو و کێشەی هێماکانی ڕستە (نوقتە، کۆما، نیشانەی پرسیار و سەرسوڕمان، هتد)، کە ئەمیش لە بێتوانایی زانستیانەی قەدیمییەکانەوە سەری هەڵداوە – چونکە ئەوان، یان "هەر یەکەیان وەک بلیمەتێکی زمانەوانی"، بەردەوام لە ڕێزماندا کاریان دەکرد و لە خۆویستییانەوە نەیان دەتوانی لەسەر یەک ڕێسای زمان رێکبکەون. سەرەنجامی ئەم شێوەنراوییەی زمانی کوردی ئەوەیە، کە ئەمڕۆ نەشیاوە دوو کتێبی دوو نووسەری جیا، تەنانەت لە زۆر ڕەوشدا دوو کتێبی یەک تاکە نووسەریش ببینین، کە بە هەمان تێگەی زانستی، بە هەمان ڕێنوس و ڕەچاوکردنی هەمان هێمای ڕستە نووسرابن (12).

ئەم بەدڕەوشانە ڕاستەخۆ کاریگەریی نەگەتیڤیان لەسەر هۆشی خوێندکاران هەیە، چونکە بە ئەوان زمانێکی ستاندارتی زانستی نییە کە یاریدەیان بدات هۆشی خۆیان لە ڕەوتی کارکردنی زانستیدا ڕێکبخەن و لۆگیکییانە لە گۆزارەوە گۆتە چڕبکەن. ئەم کێشەیە بەتەواوی ڕوون دەبێتەوە، گەر بڕوانین، کە تەنانەت خوێندکارانی زانکۆکان (بێگومان زۆرینەی مامۆستایانیشیان) نازانن دوو ڕستەی ڕاست بە کوردی بنووسن، هاوکات هیچ گرنگییەک بە کۆما و نوقتە، نیشانەی سەرسووڕمان و پرسیار نادەن. لە ئەمە هاوکات ئەو واتایە دەگەیەنێت، کە ئەوان ناتوانن لە هیچ زانستێکدا بە پوختی قووڵ ببنەوە، چونکە قووڵبوونەوەی زانستی بەبێ زمان ناشێت. زمانێکی پوخت لە لایەک بابەت و ڕەوشەکان هەتا ڕادەی شیان لە چەنەتیی خۆیاندا دیاری دەکات و بەمەش بە تێگەیشتن ئاسانیان دەکات، لە لە لایەکی دی ئەم زمانە پوختە دەبێت بە فاکتەری ئاوەڵاکەری هۆشی خوێندکار، ئەویش بەوە، کە ئەو دەتوانێت لە بابەت و ڕەوشە لەتێگەییوەکانەوە دەرەنجامی لۆگیکی دەربکێشێت و لێرەشەوە پەیوەندیی هۆشەکییانەی نوێ بهێنێتە ئاراوە (13).

لە ئەم بەدڕەوشە، کە خوێندکاران بەگشتی بەسەر زمانەکەی خۆیاندا سەروەر نین، تەنیا لە ڕوویەکەوە بە خودی زمانی کوردی دەگەڕێتەوە؛ ڕووکەی دیکەی ئەم کێشەیە دەگەڕێتەوە بە شێوازی خوێندنی خوێندنگەیی، واتا بە شێوازی دانانی بابەتەکانی "خوێندنی کوردی" و

ئەوجا شێوازی وانەبێژیی مامۆستا (14). شێوازی خوێندنی کوردی بەو چەشنەیە، کە، وەک لە سەرەوە لە ڕەوشی دەرخکردندا پێشانمان دا، خوێندکار تەنیا فێر دەکرێت ڕێساکانی ڕێزمان، یان یەکێک لە ڕێنووسەکان، ئەوجا بەشێک لە ئەدەبی کوردی زۆر بە یەکلایەنی، وەربگرێت و ئەو بابەتە وەرگیراوانە لە تاقیکردنەوەکاندا بداتەوە. بێگومان لێرەدا مامۆستا فاکتەری سەرەکیی کێشەکەیە: ئەو، کە پەروەردەیەکی ترادیسیۆنیی هەیە، لەسەر ئەو دابە ترادیسیۆنییە وەک مامۆستا کارا دەبێت، واتا: ڕێزمان و ڕێنووسێک، کەمێک ئەدەبی کوردی و هتد، بۆ خوێندکاران دەگەیەنێت، ئەمەش بێگومان وەک کەسێکی ناوچەیەکی دیاریکراو نەک وەک مامۆستایەکی کوردی بۆ زمانێکی ستاندارتەوە، کە بە حەوسەڵەوە لە تەک خوێندکاراندا ڕاهێنانی هزری و زمانەوانی ڕووەو "فێربوونی ئاخافتنی دروستی کوردی" ئەنجام بدات. مامۆستا، وەک کەسێکی ناوچەکەی خۆی، کە پێگەیەکی لە بواری پەروەردەی سوننەتیدا گرتووە، بەبێ هیچ هەڵوێستێکی خۆبگۆڕ و خۆنوێکەرەوەی بکەریانە درێژە بە شێوازی خوێندنی خوێندنگەیی دەدات، ڕێساکانی زمان تەنیا وەک تۆمارکراوی ناو کتێب بە خوێندکاران دەگەیەنێت، واتا بە هیچ شێوەیەک ڕەچاوی ئەو هۆشە یان هزرە ناکات کە "لە ڕستەکاندا" دەربڕاوە، چونکە ئەو خۆی پێداویستیی لە بواری هزردا نییە، بۆیە بە هیچ شێوەیەک لای ئەو پرسیاری ڕاهێنانی هزری لە تەک خوێندکاراندا سەرهەڵنادات.

2- پەروەردەی فێرکاریی نوێ

بۆ ئەوەی بتوانین کێشەی فێرکاری دیاری بکەین، دەبێت جیاوازییەکەی لە شێوازی دەرخکردن دیاریبهێنین. لە شێوازی دەرخکردندا، وەک لەسەرەوە بینیمان، نووسراوی سەر کاغەز سەربەخۆ لە کەسی خوێنەرەوەی دادەنرێت و کەسیش ناچار دەکرێت خۆی بخاتە ژێر ڕکێفی نووسراوەکەوە، ئەوجا بۆ نموونە وەک خوێندکار هەوڵ بدات ئەو نووسراوە ڕستە بە ڕستە لە ناو هۆشی خۆیدا تۆمار بکات. لە فێربوون بە پێچەوانەوە هەمیشە ڕاهێنانێکی هۆشەکییە کە تێیدا کەسی خوازیاری فێربوون هەڵوێستێکی چالاک بەرانبەر نووسراوی سەر کاغەز وەردەگرێت، چونکە نەک نووسراوە تۆمارکراوەکە، بەڵکو بابەتێک یان کێشەیەک کە لەو نووسینەدا دەڕژراوە، تەحەدای ئەوی خوێندکاری کردووە. لەم ڕوانگەیەوە کەسی فێرخواز ئەو نووسراوە چ لە ڕووی فیزیکی (واتا وەک وشەی تۆمارکراوی سەر کاغەز) و چ لە ڕووی سایکلۆژییەوە (واتا وەک ڕاگەیەنەری ڕووداو یان ڕەوش) دەناسێتەوە، بەمەش نووسراو لە ناو سرەوتێنراوییە فیزیکییەکەیەوە دەخاتە بزووتن. بە شێوەیەکی دی ببێژین، هۆشی ئاگامەندی کەسی دەرککەر ئەو ناوەڕۆکە ناسراوە دەبزوێنێت و لە تەک خۆیدا دەیخاتە پەیوەندییەوە.

مەرجێکی بنەڕەتی لە پەروەردەی فێرکاریدا ئەوەیە، کە سەرەتا منداڵ وەک خودی منداڵ بناسێنرێت، ناساندنیش ئەو واتایە

دەگەیەنێت، کە چیدی جیهانی منداڵ لە ئاگایی کامڵانەی مامۆستاوە دیاری ناکرێت و بڕیاری بەسەردا بدرێت، بە پێچەوانەوە فێرکار لەچاوی جیهانە تایبەتمەندەکەی منداڵ دەکات، لەبەرەشدا ئاگاییەکی ڕوونی سەبارەت بەو ڕاستییە هەیە کە جیهانی منداڵ تا ئەمڕۆ مەتەڵێکە و ڕەنگە هەرگیز هەڵنەهێنرێت. ئاخر لە هەموو هەوڵێکدا بۆ هەڵهێنانی ئەو جیهانە مەتەڵئاسایە هەمیشە بەشێک ئاگایی کامڵانەی پێ تێکەڵ دەکرێت، ئەوەس ئاگاییەکە کە لە ڕەوتنی تەمەندا گۆڕاوە و مرۆڤ تێیدا لە کاراییەکانی کات و فەزا بێئاگایە. لە بنەڕەتدا پەروەردکار ئەوپەڕی دەتوانێت لەو جیهانەی منداڵ نزیک بکەوێتەوە، ئەوەشی پێبەدیدەهێنرێت، گەر ئەو لە هەڵوێستێکی بێلایەنەوە ڕێگەیەک ڕووەو ئەو جیهانە تایبەتمەندەی منداڵ بگرێتە بەر کە ئەو لەنێو خۆیەوە دروستی دەکات (15): گەر منداڵ لە ژوورەوە کورسییەک هەڵبگێڕێتەوە و بیکات بە ئۆتۆمبێل، ئەوجا لەسەری بئاژوێت، ئەوا ئەو بەڕاستی بەنێو جادە و کۆڵاناندا ئۆتۆمبێل دەئاژوێت! ئەو دروستکەری جیهانەکەی خۆیەتی و لەنێویدا دەژی (16). لە ناساندنی بەم چەشنەدا ئیدی کۆتایی بەو هەوڵە سوننەتییە هێنراوە کە دەیەوێت بەزۆر منداڵ ئاوەزمەند بکات - کاتێک ئەو جارێ لە تەمەنی ئاوەز زۆر دوورە. ئاخر ئاوەز دراوێکی ئەزەلی نییە، بەڵکو لە پەیوەندیی نێوییەکیانەی تاکەکەس و ژینگەی کۆمەڵایەتی و سروشتیی ئەوەوە شکۆفە دەکات.

لە بنەڕەتدا لەم تەمەنەدا یەکەم بەردی بناغەی فێرکاری دادەنرێت، چونکە منداڵ لەم تەمەنەدا نەک تەنیا دەتوانێت ئەندێشەکانی بژەنێت و بە وشە دەریان ببڕێت، بەڵکو تەنانەت دەتوانێت خۆی بە فەلسەفاندن دەرببڕێت (17): ڕامانی ئەو لە دیاردە هۆشەکی و کولتوورییەکان هەستێکی زیندووە، کە ئەو بە وشە سادە و پڕمەغزاکانی دەریان دەبڕێت. لە بنەڕەتدا ئەمە زەمینەی ئاوەڵابوونی ئەو فێرخوازیە وەک بکەر کە سەروەری خودی خۆیەتی و هەر کارێکی خوازراوی خۆی ئەنجام دەدات.

پرسیارێکی کرۆکی، کە لە پەروەردەی فێرکاریدا سەرهەڵدەدات، بریتییە لە پرسیاری "بکەرێتیی فێرکار". ئەمە لەم ڕەوشەدا چیدی ئەو مامۆستایەمان نییە، کە لەنێو پۆلدا خوێندکارانی هەبێت و بەزۆر زانینی کۆکراوەیان بەسەردا بسەپێنێت، بەڵکو کەسێتییەکمان هەیە، کە هەوڵ دەدات بە شێوازی فێرکارییەکەی فێرخوازان بە هزرین لەبارەی بابەتێکە ببزوێنێت، پاشان هەر ئەم بزوێنراوییەی ئەوان وا بکات کە پرۆسەی وانە بەرەو پێش بچێت. فێرکار لەبەرەدا خۆی بکەرێکی نێو بکەرانە کە بابەتی وانەکەی لە تەک فێرخوازاندا ئاوەڵا دەکات، ئەمەش کارێکی شیاوە، چونکە بابەتی وانە پەیوەست بە ئاستی گەشانی هۆشەکیی فێرخوازانەوە وردکردەتەوە، بۆیە ئەوانیش دەتوانن بکەریانە وەری بگرن و پاشان لای خۆیان هەوڵی تێگەیشتنی بدەن. بەم ڕێیەوە دەرفەت دەڕەخسێنێت کە فێرخوازان زانینەکانی نێو هۆشیان ڕێکبخەن، واتا ئەوان لە لایەنی خۆیانەوە چالاک دەبن و بە تێگەیشتن

لە بابەتی وانەکەیان ڕەچاوی کەرەسەی دیکە دەکەن، لەبەرەشەوە دەتوانن بە لەهزرین ڕۆبچنە نێو ئەو پەیوەندییە کرۆکییانەوە کە لە نێو زانینەکاندا هەن. کەواتە ئەوان بە پشکنینی ڕەخنەیی لە خودی بابەتەکان هەوڵی تێگەیشتن لێیان دەدەن نەک کوێرانە وەریانبگرن و بییاندەنەوە.

لە ئەم تێڕوانینە واتایەکی ئەوتۆ دەگەیەنێت، کە فێرکار "زانستی تەواوکراوی" نییە و هەرگیز ناتوانێت هەی بێت، بەڵکو ئەو لە لایەک کێشەکانی فێرکاری لە پەیوەندیی جووتلایەنیی نێوان تێکست و ئاگایی خۆیەوە گەڕان پێدەدات و بە تێگەیشتن شیتەڵیان دەکاتەوە، لە لە لایەکی دیکە ئەو خۆی ئەم گەڕانەی ئێستا دەخاتە پەیوەندییەوە لە تەک فێرخوازانیدا، لەم پەیوەندییەشەوە سەرلەنوێ پاڵهێز بە قووڵبوونەوەی خۆیی لە بابەتەکانی فێرکاریدا وەردەگرێتەوە. کەواتە فێرکار خۆی لە نێو پرۆسەیەکی بەردەوامی فێربووندایە، بۆیە ئەو چیدی "مامۆستا" نییە، هەروەها فێرخواز چیدی خوێندکار نییە، بەڵکو هەردوو لا یەکدی لە نێو پەیوەندییەکی نێوبکەریەدا (ئینتەرسەبژەکتیڤیدا) تەواو دەکەن: فێرکار (کە چیدی مام-وەستا نییە) فێرخواز پێش دەخات، فێرخواز (کە چیدی مام-وەستایەکی بەسەر سەرەوە زیت نەبێتەوە)، بە بەشداریکردن و پرسیارە فزوولییەکانی فێرکار پێش دەخات. ئیدی بەم شێوەیە کۆتایی بەو هەستە سوننەگەراییەش دێت کە فێرکار وەک سەروەرێکی شاناز هەیەتی و بە ڕواڵەتە دەرەکییەکان پێناسەی خۆی دەکات، بەڵکو فێرکاری بە ئەو دەبێت "بە ڕێگەیەکی نەبڕاوە" تا ئەو کاتە کە ئەو خۆی لە نێویدا ببینێتەوە.

1-2 فێرکاری و مێتۆد

ئەمڕۆ لە زانکۆکانی هەرێمی کوردستاندا زۆر لووتبەرزانە باس لە "مەنهەج" دەکرێت، لەبەرەشدا مەرج مەبەستی لە مێتۆدە. لە کێشە کرۆکییەکە ئەوەیە کە مرۆ وەک سوننەگەرا لە خۆرئاواوە وەریگرتووە، بەبێ ئەوەی لە تەکیدا ڕەچاوی ئەو بنەمایە بکات کە هزرینی یان توێژینەوەی مێتۆدی هەمیشە پێشمەرجێکی هەیە و بریتییە لە بکەرێکی (سەبژەکتێکی) زانستی ی جیاواز لە کەسێتیی سوننەگەرا. ئەم پرسە ڕوونکردنەوەی وردی گەرەکە.

ئەمە سەرەتا گەرەکە لەم پەیوەندییەدا جیاوازییەک بکەین لە نێوان ئاڕاستەوەرگرتنی بکەرییانەی زانستی لە لایەک، هەروەها دیاریکردنی دەرەکییانەی پێگەی زانستەکان لە لایەکی دی. لە هزرینی مێتۆدیدا شێوازی هزرینی خۆیی کە لە ترادیسیۆنەوە گەیەنراوە، دەخرێتە ژێر پرسیارەوە، ئەمەش هەڵوەشانگەرییەکی خۆییە و بەڕێیەوە ئەو ئاگاییە زانستییە ڕێکدەخرێت کە خۆی بە کارکردنی ئاگامەندانە ڕیالیزە دەکات. گرنگ بە ئەم شێوەیەی هەڵوەشانگەری خۆیی ئەوەیە کە مێتۆد "ڕێگەیەکی هزرین"ە و بەڕێیەوە ڕێگەهزرینی خۆیی ڕێکدەخرێت،

بۆ نموونە مێتۆدی ڕاسیۆنالیزم، ئەمپیریزم، فێنۆمێنۆلۆژی و هتد.
لە لەبەر ئەوەی ئەمە لەم پرسەدا ڕێگەهزرینمان هەیە، ئەوا پرسیارەکە لە مێتۆددا ڕوو ناکاتە ئەوە کە داخۆ مرۆڤ "چی" بزانێت (ئەمە لە بنەڕەتدا کێشەی شێوەی هزرینی سوننەگەرایە)، بەڵکو پرسیارەکە ئەوەیە کە "چۆن" مرۆڤ سەرەتا بە مەئریفە بگات و وەک کەسێتیی مەئریفەدار خۆی مێتۆدیانە بە هەر بابەتێکی زانستییەوە خەریک بکات، کەواتە زانای بوارێکی دیاریکراو بەت و کارەکانی بریتین نەبن لە کۆکراوەی سوننەگەرایانەی زانیاری (مەعلومات). لە پرسیار لەبارەی "چۆن"ی گەیشتن بە زانستی بیناکراو لەسەر بناغەی مەئریفە ئەو مامۆستا زیرەکە ناگرێتەوە کە لە ئەزموونی چەند ساڵ مامۆستایەتییەوە نزیکەی سەرجەم کایە زانستییەکەی خۆی بە شێوەیەکی سنووردار و یەکلایەنی و تەواوکراو وەرگرتووە، ئەوجا وەک ئەم مامۆستا ئەزموونداره بابەتەکانی هەموو ساڵێک سەرلەنوێ دەخاتەوە بەردەم خوێندکاران. ئەوە هەروەها ئەو خوێندکارە زیرەکە ناگرێتەوە کە هەموو ساڵێک بە یەکەم دەردەچێت و هەرگیز پرسیار لەبارەی پرۆسەی هزرینی خۆی ناکات، بەڵکو بە پێچەوانەوە "شتەکان" سووک و ئاسان دەرخ دەکات. لەم ڕوانگەیەوە لە هزرینی مێتۆدیدا کوڕەی ئاقڵ / کچەی ئاقڵ هیچێنراوە (نەفیکراوە)، واتا ئەو جۆرە کەسێتییە سوننەگەرایە لەکارخراوە، کە لە سەرەوە بەرەو خوار دەڕوانێت، واتا زانیارییەکانی بە لوتکەی زانین دادەنێت (18).

ئەمە لێرەدا کێشەیەکی جیهانبینیی کوردەکانمان بۆ ڕوون دەبێتەوە: لای ئەوان زانستەکان پلە بە پلە هەڵچنراون و بە خۆیان هەن، ئەوجا ئاقڵترین کەسانیش ئەوانەن کە پلە بەرزترینەکان تەواو دەکەن، بە تایبەتی پزیشکی، بێگومان هەروەها ئەندازیاریش بە هەموو بەشەکانییەوە! لە ئەمە لە بنەڕەتدا کێشەیەکی کرۆکیانەی کۆمەڵگەی سوننەگەرایە کە "موهیمبوون" و "لوتکەکان"ی لە دەرەوە پێناسە کردووە. بەڵێ لە کۆمەڵەی داخراوی کوردیدا تەنانەت بوونێکی ڕەها بە زانستەکان دەدرێت، ئەمەش لە بنەڕەتدا بەکاربردنی ڕاستەوخۆی ئایینی سوننەگەرایە کە ڕەهایەتی بە کتێبی پیرۆزی موسڵمانەکان دەدات، کەواتە وەک نەشیاوی پرسیارلێکردن وەریدەگرێت و دەیسەپێنێت.
لە بنەڕەتدا هۆیەکی سەرەکی بۆ ئەوە کە کەسان بەگشتی لە مێتۆد تێناگەن، بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کە کۆمەڵە ئیسلامییەکان و کولتووری ئیسلامی بە چەشنێک مرۆڤانی خۆیان خۆشە دەکەن، کە ئیدی لە سەرەنجامدا دەبن بە کەسێتیی ڕۆڵوەرگرتووی کۆمەڵایەتی وەک پیاو و ژن، کوڕ و کچ، نەنک و باپیر. خاڵ و مام و پوور، ئامۆزا و خاڵۆزا و پورزا، دراوسێ و دەست و دوژمن و هتد، ئەمەش شێوەیەکی نامۆبوونە لە خۆ کە وادەکات ئەوان ناتوانن گەڕان بە تێگەی "مرۆڤ" بدەن.

ئەوجا هەر ئەم جۆرەی کەسێتییەکە لە بوارە زانستییەکاندا، یان لە بوارە پیشەییەکانی وەک مامۆستایەتیدا، کار دەکات. بۆ ئاڕاستەی بەرەڤاژ ببێژین، تاکەکەس لە دەرککردنی مرۆڤەتیی خۆ و دەخۆ هۆشەکییە ناخییەکانی خۆوە، ئەوجا لە هەڵوەشانگەریی ڕەخنەییەوە لەگەڵیاندا، دەبێت بەو بکەرە زانستییە کە مێتۆدیانە کار دەکات، کەواتە ئەوە پێڕینەوەی ڕەخنەییانەی کەسێتیی سۆسیۆکولتوورییە بۆ ئاڕاستەی کەسێتییەکی ڕەخنەیی کە هەر نووسراوێکی بەردەمی ڕەخنەییانە دەسەنگێنێت.

2-2 خەریکبوونی هۆشەکی لەتەک بابەتەکانی وانەدا

بابەتەکانی وانە لە خوێندنی باوی سوننەتیدا وەک "شت" دادەنرێن و وەک شت دەخزێنرێنە نێو هۆشەوە، لە فێربوون بە پێچەوانەوە پرۆسەییە و هۆشی فێرخواز بەنەویدا پەیوەست بە بابەتە فێرکارییەکانەوە ڕەت دەبێت. ئێمە پێویستە لەم پرۆسەیەدا پلەی جیاوازی فێربوون دیاری بکەین، تاکو بتوانین لە کۆتاییدا لە ڕووی هۆشەکییەوە بەسەر ئەو کێشانەدا سەروەر بین کە لە ڕەوتی فێربووندا کردوومانن بۆ بابەتی پێوەخەریکبوون. بۆ ئەوەی چاکتر بچینە نێو ئەم کێشەیەوە، ڕەوشی فێربوونی هەر تاکە بابەتێک بەگشتی وەردەگرین کە لە وانەدا دەهێنرێتە پێشەوە (19).
فێرخواز لە هەر وانەیەکدا هەمیشە و سەرەتا بە "بابەتی نوێ" دەگات. بۆیە لەم بەیەکگەیشتنەوە پەیوەندییەکی لێژ بۆ سەرەنجامێکی جووتەنییەوە یان بە دوو سەرەنجامەوە دێتە ئاراوە: فێرخواز دەشێت ڕابمێنێت یان بسەلمێنێتەوە، یان دەشێت هەردوو ڕەوشی ناوبراو لەنێو هۆشیدا بێنە گۆڕێ.
ئێمە دەتوانین گریمانە بکەین کە لە بەیەکگەیشتنی فێرخواز و بابەتی نوێی وانەوە گرنگیپێدان و نوێخوازی (فزوولیەت) لای فێرخوازی ڕاماو دێنە گۆڕێ. هاوکات پەیوەندییە نێوبکەرییەکەی (ئینتەرسەبژێکتیڤەکەی) نێوان فێرکار و فێرخواز وا دەکات کە پرۆسەی وانە پێشڤەبچێت، چونکە وانە وەک پرۆسە مێژوویەکی هەیە، لەبەرەشدا ئەوە فێرکار و فێرخوازن کە پێکەوە، لە پەیوەندیی نێویەکییانەی خۆیانەوە، ڕێکخستنی کاتەکییانەی بابەتەکە پەیوەست بە زانستی ئەو مێژوویەی وانەوە ئەنجام دەدەن. تەنیا ئەم چالاکییە نێوبکەرییە کێشەکی زانستی لەنێو پۆلدا دەهێنێتە ئاراوە.
لە بە پێچەوانەوە "سەڵمینەوە"، کە ڕووداوێکە لە رەوتی فێربوونی نێو دامەزراوەدا سەرهەڵدەدات، چارەسەری پێویستە. فێرکار و فێرخواز دەتوانن پێکەوە چارەسەرێک بدۆزنەوە. ئاخر فێرکار ناتوانێت ئەو فێرخوازانە وەلاوە بنێت کە بەهۆی سەڵمینەوەیان لە بابەتێکی ئاڵۆز و نوێ تووشی ڕەشبینی سەبارەت بە فێربوون هاتوون. لە لەبەر ئەوەی سەڵمینەوەکە لە خوێندکاردا هاتەتە گۆڕێ، ئەوا دەبێت ئەو خۆی سەرەتا هەوڵی چارەسەرکردنی بدات، یان خۆی بە

چارەسەرە پێشنیارکراوەکان و خەریکبوونی ڕەخنەیی لەتەکیاندا ئاوەڵا بکات.

گرنگترین چارەسەر لە لایەنی خوێندکارەوە ئەوەیە، کە ئەو "سەبارەت بەو بابەتە نوێیە لێبهزرێت"، بەبێ ئەوەی هیچ تۆمارێک، تەنانەت هیچ تێبینییەکی نووسراوی نێو پۆل، بەکاربهێنێت. دەشێت ڕستەیەکی گرنگی دەربڕراویش بۆ هزرینی خۆیی لە کێشە یان بابەتی وانە پڕواتا بێت، چونکە ئەو تاکە ڕست□ ل□بهزرراوە دەبێت بە ئیدێیەک کە بەدووی خۆیدا، بە یادهێنانەوە، ڕستەی دیکە بێدار دەکاتەوە، ئەوجا ئەو لەتەک یەکدیدا دەیان خاتە پەیوەندییەوە. بەدووی ئەمەدا، وەک هەنگاوێکی نوێ، فێرخواز دەتوانێت کەرەسە (20) بەکاربهێنێت: بابەتەکان بخوێنێتەوە، تاکو ڕەوشە دیاریکراوەکانی نێو هۆشی خۆی پتەو بکات. ئەوەی فێرخواز لە پۆلدا دەینووسێتەوە یان لە لایەن فێرکارەوە پێی دەدرێت یان بە فەرمی وەک پرۆگرامی وانە دیاری کراوە، "شتێکی تەواوکراو نییە"، بەڵکو تەنیا کەرەسەیەکە. بەڵێ تەنانەت پەیوەند بە کتێبە فێرگەییەکانەوە دەتوانین ببێژین، کە ئەو کتێبانە پێشناری بناغەیین (گەرەکە پێشنیاری بناغەیی بن) بۆ ئەوەی فێرخواز بەکاریانبهێنێت، بەکارهێنانیش خەریکبوونێکی هۆشەکییانەی ئاگامەندە لەتەک ئەو کەرەسەیەدا. فێرخواز بەم رێیەوە ئاگایی خۆی ڕێکدەخات و بەم ڕێیەشەوە بەسەر بابەتەکەیدا سەروەر دەبێت.

فێرخواز بەدووی ئەمەدا دەچێتە قۆناغی ساغکردنەوەی بابەتەوە. ساغکردنەوەی بابەت سەرەتا بریتییە لە دەرهێنانی تێگەکانی ئەو بابەتە بە نووسین، پاشان گرتنی پوختەی کرۆکەکەی. فێرخواز بەبێ تێگەیشتن لە تێگەکانی بابەتێکی بە نووسین داڕێژراو لەو بابەتە تێناگات. لێرەوە هۆشی بزوێنراوی فێرخواز خودی ئەو ناچار دەکات، سەرچاوە بەکاربهێنێت، سەرچاوەش دەشێت لە لایەن مامۆستاوە پێشنیار کرابێت. لێ ئەوە پێش هەموو شتێک ئەرکی فێرخواز خۆیەتی بەدووی سەرچاوەدا بگەڕێت، فێرکاریش گەرەکە هەر شێوەیەکی بەکارهێنانی سەرچاوەی گونجاوی لێوەربگرێت. گەر فێرخواز بزانێت چ سەرچاوەیەک بۆ کێشەکەی ئەو گونجاوە، ئەوا ئەو لە پلەیەکی چوستی هۆشەکیدایە؛ ئەو خاوەنی ئاگاییەکی بزێوە، واتا چیدی لە ئاستی هزرینی سەرەتاییدا نییە، بەڵکو دەزانێت چە شتێک ئەو لەم ئاستەوە بەرەو پێش دەبات. بەم پێیە ساغکردنەوەی بابەت بە یاری□دی سەرچاوە بەردەوام دەبێت. فێرخواز بەدووی ئەمەدا هەنگاو بۆ داڕشتنەوەی ئازادانەی ئەو کێشانە دەنێت، کە لەنێو هۆشیدا گەڵاڵەبوون.

فێرخواز بەم داڕشتنەوەیە، یان بەم نووسینەوەیەی ئیدێکانی، چۆتە دۆخی بەرجەستەکردنی، واتا نووسینەوەی کێشەکان یان پرسیارەکان لەسەر کاغەز. بێگومان پێدەچێت کە جارێ شێوازی داڕشتن، پوختیی ڕستەکان و ڕێکخراوییان، هێندە گرنگ نەبن، لێ ئەم لایەنە لە کۆتاییدا هەر پێویستە، چونکە فێرخواز لە سەرەنجامدا هەر دەبێت بکەوێتە نووسینی بابەتی زانستی، ئەمەش بەبێ داڕشتنی پوخت و

لۆژیکی ناشێت. لێ فێرخواز تەنیا کاتێک ئەمەی پێ بەدیدەهێنرێت، گەر ئەو بەسەر زمانی زگماگی خۆیدا سەروەر بێت و هەمیش□ ئ□استی□کی ڕەخنەیی بەرانبەر وەرگرتبێت – ئەمەش بەتایبەتی لە حاڵەتی زمانێکی شێواوی وەک کوردیدا، کە زۆر جار کێشە ئۆبژێکتیقییەکانی لە توانستی سەبژێکتیقیی ئەو دەردەچن.

پەراوێزەکان

(1) نابێت ئەمە لەتەک پرسیاری ئەجوولی و بەدڕەفتاریدا تێکەڵ بکرێت.

(2) پەیوەست بە سۆسیالیزاسیۆنەوە دەبێت هاوکات سۆسیالیزاسیۆنی کەسی کامڵیش دیاری بکەین، چونکە ئەویش بە درێژایی ژیانی لەتەک ژینگەی کۆمەڵایەتییانەی خۆیدا لە خەریکبووندایە: "ڕەفتاری، هزرینی، پلاندانان و کرداری، هەمیشە ئاڕاستەی ئەوانی دی کراون، جا گەر ئەوان تەنانەت لەنێو ڕوودانگە دەرەکییەکەی ئەودا ن□ب□ن".
(Brocher، T.: Das Ich und die Anderen in Familie und Gesellschaft، Oeffingen 1976، S. 7)

(3 ئێمە لە کۆمەڵگە ئیسلامییەکاندا بەزۆریی کەسێتیی سوننەگەرا دەبینین، ئەوە سەرباری سەرهەڵدانی شێوازی بەرهەمهێنانی سەرمایەگەری و تەنینەوەی ڕێکخستنی هەموارکراوی (تەعدیلکراوی) ژیان. لەنێو ئەم کۆمەڵگانەدا مر□ق ب□هەند وەرناگیرێت، بەڵکو کەس تەنیا وەک پیاو و ژن، کوڕ و کچ، باوک و دایک، نەنک و باپیر، پوور و خاڵ و مام و هتد، هەروەها وەک دۆست یان دوژمن و هتد وەردەگیرێت. خۆئاوەڵابوونی تاک بە چەشنێکە، کە ئەو نۆرم (پێوارە) و بەها کۆمەڵایەتییەکان لەتەک پەرەسەندنی تەمەنیدا وەردەگرێت و ئەوجا پراکتیزەیان دەکات. بێگومان ئەمە واتایەکی ئ□و□ ناگەیەنێت، کە ئەو "تا ڕادەی شیان" فەزایەکی بۆ لڤینی خۆیی نەبێت، لێ ئەم لڤینە سەرەنجامی ئازادیی تاکەکەسی (ئیندیڤیدوێل) نییە، بەڵکو فەزای کردارە کە لە لایەن کۆمەڵگەوە دەرفەتی پێدرا□□. پ□دەچێت بتوانین ئەم کێشەیە بەو ڕێیەوە ڕوون بکەینەوە، کە مر□ق ل□ شێوازی هزرینی ئیسلامیدا لەنێو سەرجەمێتیی ک□م□□□دا پێناسە دەکرێت، وەک سەرەنجامی ئەم جیهانبینییەش "من" بەزۆریی لەنێو چێوەی نێوچالاکیی کۆمەڵایەتیدا دەردەکەوێت، کە بێگومان لە پشتی هەر کردارێکەوە دەمێنێتەوە. بۆیە ڕەنگە هەڵە نەبێت کە پ□شق□چوونی پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان ل□ و□تانی ئیسلامیدا وەک "دۆخگۆڕی" (التغیر) نەک وەک گۆڕان (التطور) دیاری بکەین، چونکە پێشمەرجی گۆڕان بریتییە لە ئازادیی تاکەکەسی. ئێمە دەتوانین ئەم کێشەیە بە نموونەی کەسێتیی خەباتگێڕ ڕوونبکەینەوە: تا ئەو ڕادەیەی مر□ق و□ک

تاک دەست نانێتە نێو نەرم و بەها سەروەرەکانەوە کە لە ناخی خۆیدا کاراییان وەرگرتووە، بەڵکو تەنیا بەپێی بەڕێوەبردنی ژیانی دەخگۆڕێیو، لە نێو کاتی دەخگۆڕێیودا، ڕێڕەک بە دەخگۆڕێیی کۆمەڵگە دەگۆڕێت، ئەوا ئەو نەرم و بەها پێشهەبووانە تەنیا دەخگۆڕێیان بەسەردا دەهێنرێت، بەبێ ئەوەی لێرەدا ڕێکخراوی کۆمەڵایەتی بریندار بکرێت. بە پێچەوانەوە هەڵگەڕانەوە کۆمەڵایەتییە قووڵەکان هەمیشە سەرەنجامی دەستتێوەردانی تاکەکەس بوون لە کۆمەڵگەی ترادیسیۆنی، چونکە مرۆڤ لێرەدا خۆی ئاگامەندانە لە ڕێکخراوی کۆمەڵایەتی پچڕاندووە و پاشان لە تەک ئەو ڕێکخراوەدا کەوتۆتە ناکۆکییەوە. نموونەکانی ئەم تێڕوانینە بریتین لە شۆڕشەکانی فەڕەنسی و ڕوسی، یاخیبوونی فەرخوازە زانستگەییەکانی 1968ی ئەوروپا.
(4) بێگومان مامۆستای جیاواز لەم مەرکە دیاریکراوەی مامۆستای ترادیسیۆنی هەیە، لە ئەمە بەگشتی پیشەی مامۆستایەتییە. مامۆستا لێرەدا ڕۆشنبیریی گشتیی نییە، بەڵکو تەنیا ئەوە دەزانێت، کە لە زانکۆ یان لە "پەیمانگەی مامۆستایان" وەری گرتووە. لە بنەڕەتدا مامۆستا ڕۆشنبیرەکان کە دەگمەنن، بەردەوام لە لایەن مامۆستایانی ناڕۆشنبیری زۆرینەوە بە هەر شێوەیەک بێت (موحارەبە) دەکرێن.
(5) نەشیاو نییە خوێنەرێک لێرەدا بپرسێت، کە ئەم هەموو بەرەڵاییەی ئەمڕۆ چۆن پەناسە دەکرێت. ئەم پرسیارە ڕەوایە، ئەمڕۆ بە تایبەتی لە شارەکانی هەرێمدا لەنێو بەڵکی فرەی گەنجاندا زۆر شێوەی رواڵەتخوازی و ملدانەبەر و هتد تەنیونەتەوە. لە گەر بەدەر لە دیاردەکانی شمەکخوازی و رواڵەتخوازی بڕوانین، ئەوا "هەمان ئەقڵییەت"ی باب و باپیران لای ئەو گەنجانەش دەبینینەوە. بێگومان دەشێت لە ڕووی رواڵەتەوە جیاوازییان هەبێت، بۆ نموونە باوکان و باپیران هەتا زۆرترین ڕادە سادە و ساویلکە بوون، لە گەر کوڕانیان (هەروەها تا ڕادەیەک کچانیان) لەنێو ژیانی تا ڕادەیەک ئاڵۆزێنراوی شارەکاندا کەمێک بزێویشیان هەبێت، ئەوا هێشتا هەر "حەزخوازی سادەن". جیاوازیی چۆنێتییانە (کڤالیتاتیڤ) لە نەوەیەکەوە بۆ نەوەیەکی دیکە لای کەمینەیەکی شاری چێبووە. ئەو هەقیقەتەی سوننەگەرایی سادە بە تایبەتی لەکاتی دروستکردنی خێزاندا بەڕوونی دەردەکەوێت: کوڕە و کچە لەسەر هەمان ڕێسای ترادیسیۆن (باب و باپیرانیان، دایک و نەنکانیان) پەیوەندیی هاوسەریی دادەمەزرێنن و "نزیکە"ی لەسەر هەمان ڕێسا درێژە بە تێڕوانین و شێوازی ژیانیان دەدەن.
(6) ڕاستە کە ئایینی ئیسلام ڕێگە بە تەفسیری قورئان دەدات، لە دانانی پەیوەندییەک لە نێوان تێکست و هۆشی ڕەخنەییدا وەک "کوفر"

تۆمەتبار دەکات. هۆی ئەمە لەوەدایە، کە لە ئیسلامدا قورئان بە خودایی دادەنرێت، واتا وەک ئاخافتنی خودایی، کەواتە قورئان بە دیدی ئەوان هەبوونێکی ئەبسولوت (ڕەها)ی لە مرۆڤی بەندەی ئەزەلییەت هەیە و ئەو تەنیا گەرەکە بیخوێنێتەوە، دەرخی بکات.

(7) بڕوانە: عەلی وەردی، لێکۆڵینەوەیەک لەسەر سروشتی کۆمەڵگەی ئێراق، وەرگێڕانی لە عەرەبییەوە: بەرزان ئەحمەد، 2005.

(8) ئەم واژانە لە “فێنۆمێنۆلۆژیی” هوسێرلدا بەکار دەهێنرێن. مەبەستی هوسێرل خودی کێشەی گۆزارەیە، کە ناسینەوەی لە ڕووی فیزیکی و سایکۆلۆژییەکەیەوە بۆ هزرڤانی سەر ڕێگەی فێنۆمێنۆلۆژی نەشیاوی دەستبەردارییە. بۆ نموونە ڕستەی “ئازاد بە بازاڕ دەڕوات” لە ڕووی فیزیکییەوە / دەربڕینی وشەییەوە لە چوار وشەی تۆمارکراو پێکدێت، لە چێ وشەکان ناوەڕۆکێکیان هەیە و چ ڕستەکە ڕووشێکی بزۆوی (ڕۆیشتنی) کەسێک پێشان دەدات کە ئەمە دەرکمان کردووە و بە نموونە بۆ کەسێکی دیکەی ڕادەگەیەنین. بۆ کێشەی فێنۆمێنۆلۆژیانەی واژە لە ڕووی فیزیکی و سایکۆلۆژییەوە بڕوانە:

Edmund Husserl، Logische Untersuchungen، Band II، 1، Hrsg. v. Ursula Panzer. Den Haag 1984، S. 37

9)) زۆرینەی هەرە زۆری خوێندکاران لە چوارەم ساڵی خوێندنی زانکۆییدا نازانن لێکۆڵینەوەکەیان لە بارەی چی بابەتێک بنووسن! ئەمە بەڵگەیە بۆ ئەوە کە ئەوان نزیکەی هیچ فێر نەبوون.

(10) وەڵامی ئەم پرسیارە بە شێوەیەکی سەزمەندانە نادرێتەوە. لە بنەڕەتدا هەستی نەتەوەیی لەم کێشەیەدا جێی نابێتەوە، چونکە ئەوە ئاوەزە، کە سەرەتا بە خاتری خۆدەربڕینەکانی لەتەکیدا دەکەوێتە نەسازییەوە و هەر لەم نەسازییەشەوە وەڵامەکان دەدۆزێتەوە.

(11) هەندێک جار ڕوو دەدات، کە ئەو نووسەرانەی لە وڵاتێکی خۆرئاواییدا ژیاون، واژەی گریکیی کۆن یان لاتینی بەکار دەهێنن، لە بە ئینگلیزیکراوی، ئەڵمانیزەکراوی یان سویدیزەکراوی و هتد. ئەمە بەدڵەوشەکە، کە بە کاریگەریی هەر یەکەی ئەو زمانانە لەسەر کەسی بەکارهێنەر دەگۆڕێتەوە، کە لە وڵاتی ئەو زمانەدا دەژی. بۆ نموونە واژەی لاتینیی ترادیسیۆن بە ئەڵمانی بریتییە لە ترادیتسیۆن، بە ئینگلیزی ترادێشن، بە سویدی ترادیشون و هتد.

(12) کێشەیەکی دیکەی کرۆکی، پەیوەست بە ڕێنووسەوە، بریتییە لە کێشەی تەکنیکی تایپکردن، واتا نەبوونی تایپیستی پێگەیەنراو. ئەم کێشەیە ڕواڵەتی نییە، چونکە خوێندنەوەی بێکێشەی نووسراو ئاڵۆز دەکات.

(13) بەگومان زمانی پوخت هاوکات فاکتەرێکی سەرەکییە لە بەمەدەنیکردنی ڕەفتاری کەسدا، چونکە دەربڕینە پوختەکانی ڕاستەخۆ

لەنێو پەیوەندییە نێوکەسییەکاندا کاریگەری دەنوێنن.
(14) هەمان ئەم کێشەیە زمانەکانی عەرەبی و ئینگلیزیش دەگرێتەوە. لە حاڵەتی زمانی ئینگلیزیدا چەند ساڵێکە کتێبی فەرکاریی نوێ ڕەچاو دەکرێن، لە ئەمیش پەیوەست بە شێوازی کارکردنی مامۆستاوە شکست دەهێنێت؛ لە کێشەکە لە ڕەوشی زمانی ئەرەبیدا هاوشێوەی زمانی کوردییە. لێرەدا دەبێت بپرسین: ئایا ئەوە شێوازی گەیاندنی زمانی عەرەبییە کە ڕاستەوخۆ کاریگەریی لەسەر مامۆستا ئەرەبیستەکانی زمانی کوردی دەنوێنێت؟ ئەم پرسیارە دەشێت لەو ڕووەوە گونجاو بێت، کە مامۆستایان وەک کەسی سۆسیۆکولتووری تەنیا مامەڵەیەکی قەدیمی (نامەدەرن) لەتەک زماندا دەکەن: ئەوان تەنیا ڕێساکانی ڕێزمان بە خوێندکاران دەرخ دەکەن، لە بری کەمترین شێوە ڕەچاوی پەیقینی ئەوان ناکەن. هەی ئەمە لەوەدایە، کە ئەوان ڕەچاوی پەیقینی خۆیان ناکەن، تەنانەت شەرم دەکەن بە کوردیی نووسین بدوێن، کە هەمیشە بکەرییانە لەنێو شێواوییەکانی خودی زمانی کوردییەوە شیاوی گەڕانپێدانە و هاوکات بە هەمووان شیاوی لێتێگەیشتنە. لە ئەو پرسیارەی سەرەوە لە ڕوویەکی دیکەوە نەگونجاوە، چونکە ئەرەبەکان، تەنانەت بەدەوییەکانیان، لە ترادیسیۆنی خۆیانەوە گرنگییەکی لە ڕادەبەدەر بە زمان: بە شێوازی ئاخافتن و هەڵبژاردنی وشە بە ئاخافتن، دەدەن.
(15) بڕوانە:
Hans Mogel: Psychologie des Kinderspiels. Heidelberg 1991، S. IX-X.

(16) بڕوانە:
William Stern: Psychologie der frühen Kindheit. Leipzig 1914.
(17) بڕوانە:
G. B. Matthews: Denkproben. Philosophische Ideen jünger Kinder. Berlin 1991.
(هەمان نووسەر):
Philosophische Gespräche mit Kindern، Berlin 1989.
(18) لەم پەیوەندییەدا ئاساییە گەر کەسێک نەیەوێت ببێت بە فەرخوازی بەشی کوردی لە زانکۆ، لە نەشیاوە وەک بەشێکی نزم لێی بڕوانێت، چونکە ئەو لە هەر بەشێکی زانستی دیراسە بکات، هەشتا هەر ناتوانێت دەستبەرداری زمانی کوردی ببێت. لەم ڕوانگەیەوە ئەوە فەرخوازە کە بەشە زانستییەکەی خۆی دیاری دەکات، نەک پێگە زانستییەکان لە دەرەوە هەڵچنرابن و کەسی سوننەگەرا ناچار بکرێت یان ئەو خۆی بخوازێت پێگەیەک لە یەکێکی ئەو زانستانەدا بگرێت کە

گۆیا "باڵاترین"ن (!)، بە نموونە بییەوێت ببێت بە پزیشک یان ئەندازیار تاکو بەو ڕێیەوە پرێستیژی (هەیمەنەی) سۆسیالی هەبێت. لە گەر بە پێچەوانەوە خواستی خۆیی وەک دەرچووی خوێندنی زانستگەیی وەربگیرێت (کە بێگومان زۆر زۆر دەگمەنە)، ئەوا لەم ڕەوشەدا ئیدی کۆتایی بەوە هاتووە کە بە نموونە کەسێک باوەڕ بکات، دکتۆراکەی زانکۆی سلێمانی لە ئەوەی زانکۆی کۆیە، ئەوەی زانکۆی بەغداد لە ئەوەی زانکۆی سلێمانی، ئەوەی زانکۆیەکی بوخارست لە ئەوەی زانکۆی بەغدا و ئەوەی زانکۆی بەرلین لە ئەوەی زانکۆکەی بوخارست باشترە! ڕاستە کە ئاست و زمان و کەرەسەی زانستی لە ڕووی ئۆبژێکتیڤییەوە ڕۆڵی خۆیان دەگێڕن، لێ لە کۆتاییدا هەر لایەنی خۆیی پێوەرە: ئەوە هەر فەرخوازە کە لە ڕەوتی خەریکبوونە زانستییەکانیدا بەرهەمەکەی دەخاتەوە! ئایا کامیان لە ڕووی زانستییەوە گونجاوە، ئەو فەرخوازە کە مەتەدیانە لە زانکۆی سلێمانی توێژینەوەیەک ئەنجام دەدات، یان ئەو فەرخوازە کە لە بەرلین / لەندەن / پاریس وەک کوێرە سونەگەراکەی سلێمانی لەژێر چاودێریی پرۆفیسۆرێکدا بە ئاقڵانە دکتۆراکەی (بێگومان خۆی بە تەنیا نەک بە یارمەتیی دەرەکی!!) تەواو دەکات، بەبێ ئەوەی توانیبێتی بە ئەڵمانی / ئینگلیزی / فەڕەنسی بهزرێت؟

(19) ئەم شێوازەی خەریکبوونی ڕەخنەیی لەتەک بابەتەکانی وانەدا لە ڕەوتی کاری وانەبێژیمدا لە کۆلێژی پەروەردەی زانکۆی کۆیە گەڕانم پێدا. لێ گەرەکە لێرەدا ببێژم کە وەرگرتنی خوێندکاران، وەک چۆن بە واژەی خوێندکاردا دەردەکەوێت، لەسەر ڕێسای قەدیمیانەی دەرخکردن بوو. "نزیکەی" هەموویان نەیان دەتوانی خۆیان سۆبژێکتیڤییانە بە بابەتەکەوە خەری بکەن، جا گەرچی ئەم شێوە خەریکبوونە بەشێکی کرۆکیی وانەکە بوو. ئەم بەدڕەوشە بە دوو هۆ دەگەڕێتەوە: یەکەم خوێندکارانی زانکۆیی لە ڕەوتی دوازدە ساڵی متکردنی کەسێتییاندا خزێنراونەتە نێو دەخێکەوە، کە ئەوان لە نێویدا بە شێوازە سونەگەراکەی دەرخکردن "ڕاهاتوون"، واتا "دەسەڵاتی ڕاهاتن" بەسەریاندا سەروەرە. هۆی دووەم بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە، کە ئەوان، بەگشتی، نەیان دەوێرا خۆیان بە کێشەکە ئاوەڵا بکەن، چونکە "نزیکەی" سەرجەم مامۆستایانی دیکە داوای دەرخکردنی بابەتەکانی وانەیان لێدەکردن، بۆیە ئەو خوێندکارانەش کە مەبەستی فێربوونی دیداکتیکی نوێیان هەبوو (ئاخر ئەوان لە کۆلێژی پەروەردە بۆ کاری مامۆستایەتی پێدەگەیێنران!)، بە ڕاشکاوی دەیان درکاند، کە ئەم شێوازە فێرکارییە لە دۆخی خوێندکاریی ئەمڕۆی ئەواندا گونجاو نییە، چونکە گەر ڕەچاوی بکەن، ئەوسا مامۆستاکانیان دەریان ناچێنن و بەوەش ئایندەیان دەکەوێتە

مەترسییەوە.
(20) دەبێت لە نێوان “کەرەسە” و “مەلزەمە”دا جیاوازی بکەین. ڕاستە کە فەرخواز دەتوانێت لە لایەنی خۆیەوە “مەلزەمە”ی مامۆستا وەک کەرەسە ببینێت و خۆی ڕخنەییانە پێوە خەریک بکات، لە ئەوە شێواز و داواکاریی مامۆستای وانەبێژە کە بەهای ئەو بابەتە چاپکراوە دیاری دەکات. گەر ئەو بە هەموو شێوەیەک داوای دەرخکردن لە خوێندکار بکات، ئیدی ئەو ناتوانێت مەلزەمەکە وەک کەرەسەیەک وەربگرێت تاکو بەڕێیەوە هەمەلایەنیانە فێرببێت. لە بنەڕەتدا کەرەسە، وەک بە واژەکەدا ڕوون دەبێتەوە، تەنیا دەسوەژێکە بۆ ئەوەی فەرخواز پێکەوە لەتەک کەرەسەی دیکەدا “شتێکی نوێیان لێ دروست بکات”.

تێبینی

ئەم نووسینە سەرەتا لە گۆڤاری کوردۆلۆجی، ژمارە ١، سلێمانی ٢٠٠٨، بڵاوکراوەتەوە. لەم شێوەیەی بەردەستدا سەرلەنوێ کاری تێداکراوەتەوە.
ک.ج.

ئامانجی دەوڵەتی تورکیا فراوانخوازییە، پەکەکە بەربەستە ... لە تورکییەوە

لە تورکیەوە : ....

فەهمی ئیشک: لە میدیاهێبەر و بەرنامەی گیویندەمەوە ئەوارەباش. گەرەشوێنی زینی وەرتێ، هەڵوێستی پارتە سیاسیەکان، هەنگاوەکانیان بۆ چارەسەری پرسەکە، هەم بە وردی گفتوگۆ لەسەر لێدوانەکانی ئەم دواییەی باشور، ڕۆژئاڤا، باکوری کوردستان دەکەین . میوانەکانم ئەندامی کۆنسەی بەڕێوەبەری کەجەکە زوبەیر ئایدار و هاوسەرۆکی کۆنگرەی گەل ڕەمزی کارتاڵن. بەخێربێن.
هەروەها پێنج هەڤاڵی دیکەی رۆژنامەوان لەگەڵمە کە پێکەوە پرسیار

لە میوانەکانمان دەکەین. جاهید مەروان، هاقال ئاسلان، ئامەد دیجلە، گوڵستان ئیکە، سەعید ئ□قر□ن، ئێوەش بەخێربێن. بێ ئەوەی کە درێژی بکەمەوە یەکەم پرسیار لە بەرێز ئایدار دەکەم ، لە زینێ وەرتێ چی ڕوودەدات؟

زوبێر ئایدار: دیارە کە ئەجێندای هەموو دونیا کرۆنایە. بەلام رودواێکی وەها لەم قۆناغەدا هەم مایەی غەمگینی هەم و مایەی تێفکرینە کە لە زینی وەرتێ ڕوودەدات. لەوێ هەرێمێکی گوزەرگە یان سنور نیە کە ڕوبەروبونەوەی کرۆنا ببنەوە. ڕاست نیە کە پاساوی ئەوە دەهێنریتەوە گوایە کرۆنا هەیە و هاتوچۆ هەیە، تێنەگەیشتین کە چۆن بە تانک بەرەنگاری کرۆنا دەبنەوە.

فەهمی ئیشک : بەرێز کارتاڵ ئێوە چی دەلێن، بۆچی دۆخەکە گەیشتە ئەم ئاستە؟

ڕەمزی کارتاڵ: دەبێ پەیوەست بە دۆخی تورکیاوە مەسەلەکە شیبکەینەوە کە لەڕووی سیاسی،سەربازی و ئابوری لە قەیراندایە. فاشیزمی ئاکەپە-مەهەپە ڕووبەروی قەیرانیک بونەتەوە هەم لە لیبیا ، سوریا شکستیان هێناوە و ئەوەش ڕەنگدانەوەی هەیە لە ناوخۆدا. کرۆنایان کرد بە دەرفەت بۆ دەستکردن بەهەڵمەتێکی ئەنجامگرتن لە دژی ب□زوتنەوەی ئازادی کوردستان. ئەو هەڵمەتەی کە لە ٢٠١٨هەوە دەستیان پێکردووە دەیانەێ تەواوی بکەن.
گولستان ئیکە: قەیرانێک لە ئارادایە، هێز هاتونەتە بەرامبەری یەک، پێشتر دیدار هەبوو و دانوسان هەبوو چی بوو گەیشتە ئەو ئاستە؟

ڕەمزی کارتاڵ: کەجەکە هەوڵی هەبوو کە هەم لەگەڵ دوو پارتی ناو دەستەڵاتی باشور دیدار ئەنجام بدات بۆ ڕیگرتن لە هەر ئالۆزییەک بەڵام پارتی هەمیشە خۆی بەدوور گرت لەو هەوڵانە نەک وەڵامی نەدایەوە بەڵکو هێزیان گواستەوە، هەر چۆن سوپای تورک هێزی گواستەوە بۆ سەرێکانی و گرێ سپی، دیارە کە دەولەتی تورک لە ساڵی ٢٠١٩ هێزی زیاتری گواستۆتەوە بۆ باشور. داوا لە پارتی کرا بەراستەوخۆ و ناراستەوخۆ کە هاوکار نەبێ لەو جموجوڵەدا، بەرێی کەسایەتی و هەندێ ڕێگەی تر پەیاممان بۆ ناردن بەلام نەک وەڵامیان نەدایەوە ئەم ڕودااوانەی زێنێ و وەرتێی لێکەوتەوە، هێرشکرایە سەر مخمور. لە هێرشی سەر زینی وەرتێ سێ گەریلا و هەم لە کامپی مەخمور سێ ژن ژیانیان لەدەستدا. سەرەخۆشی لە کەسوکاریان و گەل دەکەم. دەبێ بگوتریت کە ئەو سێ گەریلایە بۆ سەردانی هیزەی پارتی چوبوون

وشیاریان بدەنێ بۆ ئەوەی نەبنە زەمینەی شەڕ و داوایان لێکردن کە لەوێ دوور بکەنەوە. سەردانەکەی ئەوان زۆر گرنگ بوو بۆ ئەوەی ڕێ لە شەر بگیرێت و بایەخیان بە دیالۆگ دا و بۆ ریگرتن لە هەر ئەگەرێکی شەڕ. بەڵام دواتر هێرش دەکرێتە سەریان، سێ گەریلا ژیانیان لەدەست دەدەن. ڕێک وەک ئەو دوو ش□□قانەی یەبەشە کە ڕیگریان دەکرد لە هێرشی پارتی بۆ سەر خانەسور. لەراستیدا ئەوەی هێرش دەکات دەولەتی تورک بەلام ئەوەی زەمینە خۆش دەکات پارتیە. کاربەدەستانی کەجەکە و بەتایبەتیش ئەندامی کۆنسەی بەڕێوبەری کەجەکە مەستەفا کاراسوش گووتی: " بەهیچ شێوەیەک لانگری شەڕ نیە" بەڵام وێرای ئەوەش پارتی هێز دەگوازێتەوە. لە ئەگەری هەر شەڕێکدا، ئەو شەڕە ئیماژی کورد تێکدەدات و خزمەت بە داگیرکەران دەکات. دۆخەکە زۆر مەترسیدارە، مەترسیەکە تەنیا لەنیوان دوو هێز یان تەنیا لە هەرێمێکدا نیە . بەڵکو خراپبوونی ئەو ئیماژەیە کە کورد لە دونیادا بەدەستی هێناوە ، ورەی گەلەکەمان تێک دەدات. دەبێ هەموو کەسێک وریا بێت لەو پێشهاتانە.

ئامەد دیجلە: دەمەوێ سەرنجتان بۆ سەر لێداونەکەی نێچیرقان بارزانی راکێشم کە دەلێ : " مەسەلەکە گەورە دەکرێت و کێشەیەک نیە کە چارەسەر نەکرێت" هەمیش واپێدەچێ لە قسەکانیەوە کە رسکی شەڕ زۆرە، هەم ئاماژە بە ئاستی چەکەکانی تورکیا دەکات کە شارەزایانە لە ئامانجەکانی دەدات. پاشان دەلێ ؛ " پەکەکە لە باشور ڕەوا نیە و دەبێ دەرچێ" ئیشارەت بە بوونی چەک دەکات لە کامپی مەخمور و زۆر ئاشکرا کامپەکە دەکاتە ئامانج. لەبەر تیشکی ئەو لێدوان و هەواڵانە دەکرێت چۆن دۆخەکە ببینین؟

زوبێر ئایدار: لیدوانەکەی نێچیرقان لەلایەک دەلێ مەسەلەیەک نیە چارەسەر نەکرێت، کە ڕووی لە یەکێتیە، بەلام کە دێتە سەر پەکەکە دەلێ ؛ " دەبێ دەرچن و هێزێکی ڕەوا نیە". جارێ پەکەکە ئەوە ماوەی ٤٠ سالە پەکەکە لەوێیە، با نێچیرقان بارزانی لە سەرسوپای تورکیا قسە بکات کە ٤٠ بنکەی سەربازی لەوێیە، سیخوڕی میت جرت وفرتیانە. ئەو ه□ل□ستە، هەڵویستکی ڕەوایکردنی هێرشەکانە، مر□ق وشەیەک نابینێتەوە کە وەسفی ئەو لێدوانەی نێچیرقان بارزانی پێبکات. کەسێک بەناوی کوردەوە قسە بکات ناکرێت ئەوە هەڵویستی بێت. وەک ئەوەی کە کامپی مەخمور کامپی سەربازی بێ، هیچ هەڵوێستێک نیشان نادات لەبەرامبەر ئەو هەموو هێرشەی دەولەتی تورک کە دەکرێتە سەر خەلکی باشور. چ زوو بیرتان کرد گەریلا چ رۆلێکی بینی لە مەخمور و لە پاراستنی باشوردا ، خۆتان نەچوون سەردانتان کردن؟. ئەگەر لەوێ

هێزێکی پاراستنی نەبێت چۆن ئەو خەڵکە بپارێزرێت ؟ کێ بەرگری دەکات؟. دوو رۆژ لەمەوبەر دوو سەربازی عیراقی لەوێ کوژران. ئەوە لە موسڵ، شەنگال، هەرێمەکەتان ناپاراست، خەڵک ناچارە خۆی بپارێزێت. دەبێ ئەوە راست بخوێنریتەوە. کەس با پاساو بۆ هێرشی تورک نەهێنیتەوە. دەولەتی تورک دوژمنی کورد، دوژمنی باشورە، چۆن هەروا زوو هەلویستی تورکیاتان لە سەر ڕیفراندەم لەیاد کرد. بۆ؟ مەگەر کورد مافی پاراستنی نیە؟ ، باپیری نەچیرڤان بارزانی چی دەکرد کاتێ حکومەتی عێراقی هێرشی دەکرد؟ بەرگریان نەکردووە؟ تۆ کە تاوانبار دەکەی ، بەپێی تۆ بۆت نابێت کورد بەرگری بکات؟ کورد نابێت خۆیان بپارێزن؟ تورکیا تاوانبارمان دەکات دەلێ بۆ بەرگری دەکەن؟ لەدوانەکەی نەچیرڤان بارزانی مایەی قبوڵ نیە، دەبێ خۆی ڕەچاو بکاتەوە دەبێ کەسێک کە خۆی بەسەرۆکی هەرێمەک دەبینێ، وەها قسە ناکات.

فەهیم ئیشک: رووی پەیامەکەی نەچیرڤان بۆ کێ بوو ؟

رەمزی کارتاڵ : نەچیرڤان بارزانی پەیامەکەی بۆ کێیە؟ بۆ دەولەتی تورکیایە و بۆ رازی کردنی ئەوانە. هەمان پەیامی بۆ سەردەمی هێرشی سەر سەرێکانی هەبوو، کاتێ دەوڵەتی تورک هێریشی کرد ، نەچیرڤان بارزانی لە قەتەرە وتی؛ دەولەتی تورک کێشەی لەگەڵ پەکەکە هەیە لەگەڵ خەڵکی کورد نیە لە سوریا، بەئاشکرا هێرشی سەر سەرێکانی ڕەوا کرد کاتێ بەردومان کرا. دەوڵەتی تورک لە ٣٠٠ کم سنوری ڕۆژئاڤا هاتەتە ناوەوە بەلام نیچیرڤان بارزانی هیچ شتێک لەسەر ئەوە نالێت ، بەپێچەوانەوە هێرشی تورکیا ڕەوا دەکات. کامپی مەخمور کە خەڵکەکەی لە ئەنجامی کۆمەڵکوژی دەولەتی تورکیا هەڵهاتوون بەلام ئەو هیرشی سەر ئەو کامپە ڕەوا دەکات. نەچیروان بارزانی لە لیدوانەکە رۆژنامەوانەکەدا دەلێ؛ " پەکەکە لەرێ رەوا نیە" واتە سوپای تورکیا لەرێ رەوایە. دەولەتی تورک بە سەربازی، ئیستخباراتی ، بازرگانی ، ئابوری و سیاسی باشوری داگیرکردووە. لیدوان و هەلوێستی نچێرڤان بارزانی هەلەیێکی مێژوویە.

گوڵستان ئیکە: داخۆ ئەرک و مسیۆنی پەکەکە چیە؟

سەید ئەقرەن: پەکەکە داوای لەکرا کە وەک هێزێکی پاراستن هاوکاری بکات لە شەری دژی داعش، ئەستا چ گۆڕاوە ؟

رەمزی کارتال: گەریلا و پەکەکە، هێز و بزوتنەوەیەکی کوردستانیە ، بزوتنەوەیەکە بۆ ئازادی کوردستان.هەرچۆن کاتێ داعش هێرشی کردە

سەر مەخمور ونزیکی هەولێر بووە ، لەوێ گەریلا خەڵکەکەی پاراست. پەکەکە و گەریلا لەکوێ پێویست بێت لەوێ دەبێت. مەسعود بارزانی خۆی سەردانی مخموری کرد و سوپاسی کرد و پیرۆزبایی کرد و ڕۆڵەکەی قبوڵکردن. خۆ بەخۆ لەوێدا هێزێکی سەربازی نیە، بەڵام کاتێ گەریلا چووە ئەوێ بۆ پاراستنی خەڵک. وەکو تر ڕەوایی پەکەکە لە دەستی خەڵکدایە ، ڕەوایی بزوتنەوەیەک لە دەستی هیچ هێزێکدا نیە. دەربڕینی ئەو لەدوانە لە لایەن نەچیرڤان بارزانیەوە هەڵەیەکی مەزنە. دەخەکە مەترسیدارە و پیسکە. دەبێ گەلەکەمان زۆر وشیار بێ ، گەلێ هێزی چارەسەری پرسەکانە. پەکەکە بە پاڵپشتیەکی گەورەی خەڵک لەوەیە. ئەو ناڕەوایی نیشاندانەی لە باشور، هەر دەبێ لەلایەن خەڵک، هێزە سیاسیەکان، ڕۆشنبیران، نوسەران، سیاسەتمەداران و خەڵک وەلام بدرێتەوە. خەڵک ڕەوایی دەدات بە بزوتنەوەیەک.

زوبەیر ئایدار: پەکەکە بزوتنەوەیەکی مرۆڤایەتیە، تەنیا بزوتنەوەیەکی باکور، یان ڕۆژئاڤا ، یان باشور یان ڕۆژئاڤا نیە، لە کوێ پێویست بێت لەوێ دەبێت. بزوتنەوەیەکی پاراستنی گەلە. بەبانگەوازی گەل لەوێیە، لە کەرکوک، مەخمور، هەولێر، شەنگال شەڕی دژی داعش کرد. پەرلەمانتاری یەکێتی ئارێز عەبدولا خۆی گووتی ; ” نابێ نانکوێر بین، ئێمە داوامان لێکردن کە بین هاوکاری بکەن” . لە کوێ هێرش بکرێتە سەر گەل پەکەکە لەوێ دەبێت. ئەو قسانەی نەچیروان بارزانی کردی لایەق بەگەلی کورد نیە. دەبێ کەس بەزاری تورکیا قسە نەکات. بە پێتانوایە دەوڵەتی تورکیا بە هێرشی سەر ڕۆژئاڤا دەکات، هەزاران سیاسەتمەدار لە زیندانەکانی تورکیان ، قاتڵەکان بەردەدەن لەم سەردەمی کۆرۆنایەدا بەڵام سیاسەتمەدارانی کورد بەرنادەن. تا ئەو ئاستە دژومنایەتی گەلەکەمان دەکەن. لە باوەڕدام گەلەکەمان ئەو راستیانە دەبینیت و هەڵوێست نیشان دەدات.

هاڤاڵ ئاسلان: نەچیرڤان بارزانی وتی ئەو هێز جوڵاندنە بەدەستپێشخەری حکومەت کراوە، دیارە یەکێتی و گۆرانیش لە حکومەتدان. تا ئێستا یەکێتی لەدوانێکی ڕوونیان نەداوە یان لانی کەم هەمان بۆچونی پارتیان نیە. نەچیرڤان بارزانی کە سەرۆکی هەرێمە وەک بەرپرسێکی حزبی قسە دەکات. داخۆ ئەوە سیاسەتێکی درێژخایەنی بیکاریگەرکردنی یەکێتی نیە؟

فەهیم ئیشک : داخۆ ئەوە ئالۆزییەکیش نیە لە نێوان پارتی و یەکێتی؟

زوبەرئایەدار: دیارە کە یەکێتیش ناڕەحەتە لەو هێز جوڵاندنەی پارتی. یەکێتی هەڵوێستی بە لەدوان نیشان دا لەبەرامبەر هێنانی ئەو هێزە. لەڕاستیدا ئەوەی کە پارتی دەیکات گوشاری تورکیایە بۆ سەر یەکیتیش. تورکیا لە دژی هەموو دەستکەوتێکە ، تورکیا بەش بەش هەنگاو بە خستن دەنێت و دەڵێ لە دژی پەکەکە ئەوە دەکەم ، دوایی بەلاوازکردنی پەکەکە ڕوو لەوانی تر دەکات، هەر چۆن لە کاتی ریفراندۆم کردی. هەم یەکێتی ناڕەحەتە، هەم وەزیرەکانیان ناڕەحەتن و لەدوانیان دا. هەم گۆڕان ناڕەحەتە، چونکە دەزانن کە دانوسانیان لەگەڵ دەکات لەحکومەت بەڵام پارتی خۆی بریار دەدات و لەگەڵ خۆی دەجوڵێتەوە. یەکێتی و گۆڕان دەزانن کە پیلانەکە تەنیا لەبەرامبەر پەکەکە نیە، بەلام تورکیا دەیەوێ ئەوان وەک ئامرازێک بەکاربێنیت. لەنێو خەڵک دا ناڕەزایی هەیە، پارتەکانی تریش ناڕەزاییان دەربڕی.

هەڤال ئاسلان: پێتانوایە کە یەکێتی و گۆڕان بکەونە هەمان تەوەری پارتی ؟

زوبەرئایدار: چاوەڕوانی ئەوە ناکەین کە یەکیتی هەنگاوێکی پالپشتی کردن لە پارتی بنێت و ببیتە ئامرازێک ، ئەوان مەسەلەکە دەبینن. ئەگەر نەچیرڤان بارزانی دەڵێ؛ ” مەسەلەیەک نیە کە چارەسەر نەکریت” ئەوە بەهۆی هەڵوێستی یەکێتیەوەیە.

جاهید مەروان : داخۆ ڕسکی شەڕ هەیە بەهۆی ئەو جوڵانەی هێزەوە؟ داخۆ رسکی شەر هەیە لەنێوان پەکەکە و پارتی ، یان یەکیتی و پارتی هەیە؟ داخۆ هەوڵی پەکەکە هەیە بۆ دانوسان لەسەر چارەسەریەکی بێشەڕ و بێخوێنڕشتن ، ناوبژیوانیەک هەیە؟

فەهیم ئیشک: پێشتر مەسعود بارزانی وتی ” شەڕی براکوژی ڕوونادات” بەلام خانەسور ڕووی دا، داخۆ لەم قۆناغەدا ڕسک هەیە؟

ڕەمزی کارتال : زانیاری لەبەردەستماندا نیە، نازانین کە هەوڵەکان لە چ ئاستێکدا بەهۆی کێشەی ئاسایشی لەهەرێمەکە. بەڵام بێگومان هەوڵ هەن. خەڵکی ناوچەکە چوون داوایان کرد کە ئەو هێزانە لەوێ نەمینێت. بەڕێز مەسعود بارزانی پێشتر وتبووی کە؛ ” شەڕ ڕوونادات ” ئەمەش چاوەڕوانیەکمان ئەوەیە، بەڵام ڕاستیەکی بەرچاو هەیە کە پێشمەرگە چوتە ئەوە بۆ زانیاری و ڕەزامەندی سەرەکی هەرێم، سەرەکی حکومەت و سەرۆکایەتی پارتی بووە. لەکۆبونەوەی مەکتەبی سیاسی پارتی دا زینی وەرتە هیچ لە ڕۆژەڤدا نەبوو وئەوەش مایەی سەرسوڕمانە. بەلام لەدوانی نەچیرڤان بارزانی خراپ بوو. لەڕاستیدا

هیوداری باشیی بۆ دۆخەکە خراپ نیە، بەلام لەواقیع دا شتێکی تر هەیە.

زوبێرئایدار: کەنگرەی نەتەوەیی کوردستان هەوڵ دەدات لە هەرەمەکەدا، دیارە کەمیتەیەک هەیە کە دیالۆگ لەگەڵ لایەنەکان دەکات، دکتۆر مەحمود عوسمان کەوتەتە بەینەوە، هەوڵی ژمارەیەک لە ڕۆشنبیران لەئارادایە. ئەوەی کە مەسعود بارزانی پێشتر گوتبووی؛ "شەڕی برا کوژی ڕوونادات" بۆ ئێمە هێشتا لەجێی خۆیدایە، بزوتنەوەکەمان تا دوایی کراوەیە بۆ دیالۆگ. بەڵام، شتێک ڕوودەدات ئێمە بەرپرسیار نین. چاوەڕێ بووین نێچیرڤان بارزانی لە جێی ئەوەی دوایی بە هێرشییەکان تورکیا بدات، بڵێ دەکرێت کێشەکان بە برایەتی چارەسەربکەین، چاوەڕێ بووین بڵێ دیدار ئەنجام دەدەین و چارەسەری دەکەین. ئەگەر تا ئێستا شەڕ ڕوونەداوە ئەوە لە هەوڵ و لەبەرچاوگرتنی هەڤالانی ئیمە بووە و چاوەڕێ دەکەین هێزەکانی تر هەمان هەڵوێستیان هەبێ. کێ شەڕی دەوێ؟ بێگومان هێزەکانی داگیرکەر شەڕیان دەیانەوێ.

هەڵوێستی پارتی، یەکیتی و گۆڕان چی بوو لە کۆبونەوەکەی کۆنسەلی تورکیا لەهەولێر؟

سەید ئەقرەن: ڕسکەکە گەورەیە. لەدوای ساڵی ٩٩ ەوە خەڵکی باشور شەڕی ناوێت. خەڵک ناڕەزایی دەربڕی و تەنانەت پێشمەرگەکان دەیانگوت چەک فڕێ دەدەین بەلام شەڕمان ناوێت. لەشەڕی ٢٠١٥ دا موختارەکان مۆرەکانیان دایەوە بە حکومەت و پێیان گووتن؛ "فەرموو مۆرەکانتان ببەنەوە ، ئەمە هەرێمی ئێمەیە و خەڵک لیرە بە ئاشتی دەژی" پلانی تورکیا هەیە، بەر لە هێز جوڵاندن بەرەو وەرتێ، کۆنسوڵی تورکیا هاکان کاراجای لە هەولێر لەگەڵ پارتی ، یەکێتی و گۆڕان دیاری ئەنجامدا. لەو کۆبونەیەوەی هەولێردا، یەکیتی و گۆڕان نارەزایی دەردەبڕن . هەر لە سەرەتاوە کێشە هەیە لەسەر پیلانەکە. دیارە ڕسکی شەڕ هەیە بەلام نەک تەنیا لەو هەرێمە، پێموایە کە دەبێ لەو ڕووەوە هەلسەنگاندنی لەسەر بکرێت.

ڕەمزی کارتاڵ: ڕسکی ئەو مەسەلەیە لەسەرەتا ئەوەیە شەڕی لێبکەویتەوە. تەنیا بە مەسەلەیەکی لۆکاڵیەوە نامێنیت. بەزینی وەرتێ سنوردار نیە، پیلانی دەوڵەتی تورکیا بۆ لەناوبردنی ئیرادەی بزوتنەوەی ئازادی کوردستان، دەستگرتن بەسەر شارەوانیەکان، شوێنەوارە مێژوویەکان، زیندانی کردن سیاسەتمەداران و چالاکڤانانی بزوتنەوەی ژن، لە ئیمرالی لەکاتێکدا کە ڕسکی کرۆنا هەیە بەلام ڕێبەر ئەجالان هیچ زانیاریەکی لەبارەیەوە نازانرێت، هێرشی

سەرتاسەری بە سەر ڕۆژئاڤا هەیە. لە باشور و دەرەوەی وڵات لە کوێ دەستکەوتێکی کورد هەبێ هێرش دەکاتە سەری و دەیەوێ لەناویببات. لە بەرئەوەی کە قەندیل وەک ناوەندی ئیرادەی بزوتنەوەکەیە ، دەیەوی هێرش بکاتە سەری، ئەندامی کەنسەی بەڕێوەبەری کەجەکە موراد کارایلان وتی" ئەگەر هەوڵی هێرش و شکاندنی ئەو ئیرادەیە بدرێت ، چیمان لەدەست بێت دەکەین" . شەڕ بە سنورەکەوە نامێنیتەوە. گەریلا وەلام دەداتەوە لە هەر جێیەک لێی بن". نەک تەنیا قەندیل بەڵکو هەموو جێیەک دەبێتە مەیدانی شەڕ، باش دەزانریت کە لە شەڵادزێ چەن هێرش کرایە سەر بارەگاکانی تورکیا. ئەوە دوو سالە بزوتنەوە، ڕێکخراوەی مەدەنی، کەسایەتی، ڕۆشەنبیر، قەڵقانی زیندوو، هاتن و چوونی خەڵک بۆ قەندیل و هەولەکانیان بۆ بەرچاوەوەیە، دیار کە خەڵک پێتانسێڵێکی گەورەی هەیە کە دەکەویتەگەڕ لەبەرامبەر هەم داگیرکاری و هەم سیخوڕەکانیان. ئەمە زۆر ڕوونە، کە خەڵک دۆخەکە دەباتە قۆناغێکی ترەوە. ئەوە تەنیا مەسەلەی پەکەکە یان گەریلا نیە، مەسەلەی گەلەکە. کەس حسابی هەلە نەکات. حساب گەورەیە و بە شکاندنی ئیرادەی بزوتنەوەکەمان، بەلام ئەوەی گەریلا و گەلەکەمان بەو بەرخودانەی ئەنجامیداوە لەماوەی ڕابردوودا سەلماندوویەتی کە هێرش هەبێت چۆن خۆی دەپارێزیت. ئەوە زۆر ڕوونە. بانگەوازی لە هەموو کەسێک دەکەین کە جدییانە مامەڵە لەگەل دۆخەکە بکەن و رسکی شەڕ زۆر گەورەیە.

گولستان ئیکە: دەوڵەتی تورکیا هەنگاو بە هەنگاو چووە پێشەوە لە خاکورکە و خنەرە بارەگای دامەزراند، ئێستاش دەیەوێ بەرەو قەندیل بچێت، داخۆ ئەمە وەک دوایین هەنگاوەیانە؟ تەنیا مەسەلەکە بەو هێزانەوە سنوردار نیە کە لە زینی وەرتێ، هێزی نێونەتەوەیی ڕۆلی چیە لەم مەسەلەیەدا؟ دوران کاڵکان ئاماژەی بە ڕۆڵی ئەمەریکا کرد؟ ئەنجامەکانی چی دەبێت؟

ڕێکەوتنی نێوان پارتی و دەولەتی تورک لەسەر دروستکردنی بەنداو

هاقاڵ ئاسلان: دیارە کە لە مانگی شوبات دا میت و پارتی کۆبونەوە، لەوێ دا ڕێکەوتنێکیان کرد کە ٣٠ ساڵ بارەگاکانی لە خاکورکەی و برادۆست بمێننەوە. لەو هەرێمانە ئاو هەیە و دەولەتی تورکیا بەنیازە ٢١ بەنداو دروست بکات. پارتی چ سازشێکی کردووە؟

ئامەد دیجلە : مسرور بارزانی دەلێ؛ " ئەوانەی ڕەوانەی کراون بۆ زینی وەرتێ هێزی حکومەتن" . لەڕوالەت دا دەردەکەوێت ئەو هێزانە سەر بە حکومەتن؟ داخۆ کەجەکە ڕەتدانەوەی بوونی ئەو هێزانە وەک هێزی حکومەت یان لەو پیلانەیە کە دەولەتی تورک کاری بۆ دەکات؟

لە ئەستانە تورکیا، ئێران و ڕوسیا لەسەر باشور ڕێککەوتن

ڕەمزی کارتاڵ: لە ٢٠١٦ دا لەدوای کودەتای تەمموزەوە دەوڵەتی تورکیا دەستی بە هێرشێکی فراوان کردووە بۆ سەر باشور و لە ٢٠١٨ ەوە دەستی بەگرتنی جێگەکان و دانانی مۆلگەکانی کردووە ، لە ٢٠٢٠ دەیەوێ بگەینێتە قۆناغێکی نوێ. قەندیل دوایین قۆناغ نیە. دەوڵەتی تورک دەیەوێ کە تا دوایین دەستکەوتی گەلی کورد بچێ و لەناویبەرێت. ئامانجی تایبەتی خۆی هەیە لەسەر پەکەکە کە شکاندنی ئیرادەیە چونکە ئەمرۆ ئەوەی کە بەربەستی سەرەکیە لە بەرامبەر دەوڵەتی تورکیا، پەکەکەیە، پەکەکە هێزێکە کە لە هەم لەڕووی سیاسی، سەربازی، کۆمەڵایەتی، دیبلۆماسی کە ناتوانێ کۆنترۆڵی بکات، وەرای هەموو تەگەرە و بەربەست و هێرشەکانی سەری ئەمرۆ لە ئاستی کوردستان، ناوچەکە و دونیا دا لە هەڵکشاندایە. بزوتنەوەکە لە دونیا ڕەژێق دروست دەکات. ئامانجیانە کە ئیرادەی پەکەکە بشکێنن، ئەڵبەتە ئەوە ئامانجی سەرەکیان نیە. بینیمان بەبەرچاوی دونیا کە چۆن لە بەرامبەر ریفراندۆم بێڕێزیان کرد، تەنانەت لەسەر ڕیفراندۆمێک کە پارتی دیموکراتی کوردستان خۆی پێشەنگی بۆ کردبوو.

ئەگەر لەوەدا سەرکەون کە تا ئاسێک ئەو ئیرادەیە لەوێدا بشکێنن، ئەو کاتە ئەو هێزەی زۆرەی کە دەوڵەتی تورک بردوویەتیە باشور، لەوێ دەهێلێتەوە و خۆی بەسەر ئەوێ دا دەسەپێنێ، داواکانی بەسەر دەسەلاتی باشور دەسەپێنێ. یەکێک لە بابەتەکانی کۆبونەوەی ئەستانە لە نێوان ئێران، تورکیا و ڕوسیا لە ناوبردنی ئەو دەستکەوتەی باشوری کوردستانە کە لەسەری ڕێککەوتوون و بڕیاری هاوبەشیان داوە و لە ڕاگەیاندەکانیشیان نەشاردەوە. ئەڵبەتە قەندیل دوایین قۆناغ نیە بەڵکو یەکێکە لەگرنگترین وێستگەکان. ئەگەر تیشکی سەوزی ئەمەریکا نەبێ تورکیا و پارتی پێکەوە ئەو پیلانە بخەنە واری جێبەجێکردنەوە. ئەو پیلانەی کە لەڕۆژاڤاوە دەستیانپێکرد، ئەوەیە کە ئەو ئیرادەیە بشکێنن کە پشت بە گەل دەبەستێت، کوردەکە چارەسەری دیموکراتی بە بنەما دەگرێت نەک تەنیا بۆ کورد بەڵکو بۆ هەموو گەلانی دیکە. دەیانەوێ هەم ئەوە بەربەست بکەن و هەم تورکیا بکێشنە تەوەری خۆیانەوە. بەکێشکردنی تورکیا بۆ تەوەری خۆیان ، سیاسەتی سەرەکی ئەمەریکایە لە هەرێمەکە.

لەسەر کۆبونەوەی کۆنسوڵخانەی تورکیا لەگەل پارتەکان (پارتی ، یەکێتی و گۆران) دیارە هەن کە پیلانەکەی تورکیای قبوڵ کردووە و هەشیانە کە پیلانەکەی قبوڵ نەکردووە. ئەلبەتە هێزە بالادەستەکان دەستیان هەیە لەو پیلانەدا، مومکین نیە کە بێ پشتگیری ئەوان پارتی ئەوەندە خێرا و بەو هێزەوە جوڵایەوە. دەوڵەتی تورکیا دەیەوێ

بەدروستکردنی بەنداو و دانانی بارەگا تەگەرە بە جوڵەی گەریلا دروست بکات. پرسیار ئەوەیە کە پارتی چ سازشێکی کردووە. دەبێ زۆر بەوردی بە دوای ئەوە دا بچین. لەسەر ئەو بانگەشانەی کە هێزی مەلدراو لە زینی وەرتێ و بەکارهێنانی دەستەواژەی " هێزی کاتیین " دەستەواژەیەکی ڕوون نیە ، تەمومژاوییە چونکە لەو جێیانەی کە پێشووتر چوونە، پاشەکشەیان نەکردووە(دواتر رادەستیان کردووە بە دەوڵەتی تورک). دەوڵەتی تورک کەوتە هەرجێیەک لەوێ دەرناچێت.

لەناو ئەو هێزەی بە زینی وەرتە جوڵەنراوە بە تورکی قسە دەکەن و بەجلی پێشمەرگەوە هێنراون

ئامەد دیجلە : ئایا کەجەکە ناڕەزایی لە هاتنی ئەو هێزەی پارتیە یان ترسی ئەوەی هەیە کە لە ناو ئەو هیزەی پارتیدا سوپای تورک هەبن؟

ڕەمزی کارتاڵ: هەمیشە ئەوەمان دووبارە کردۆتەوە کە ئیرادەی دەسەلاتی هەرێمەکەمان لەبەرچاوگرتووە. هەمیشە ئامادەیی خۆمانمان نیشانداوە کە بەرپرسیارێتی خۆمان لە ئاست خەڵک دا لەو هەرێمە بەجێبهێنین. بەڵام لەو هەرێمەی کە ئێمەی لێین بەپاساوی کرێناوە هێز جوڵێنراوە و ئەوەش پاساوێکی ڕاست نیە و لەسەر داوای تورکیا ئەو هێزە هاتۆتە ئەوە، ئەوەش دەبێتە هۆی زەمینەی شەڕ لەنێوان هێزی کوردی دا. دەبێتە زەمینەی شەڕی گەریلا و پێشمەرگە ، هەروەها خەڵکی هەرێمەکە زانیارییان داوە کە ئەوانەی لەناو پێشمەرگەکاندا هاتوونەتە ئەوە کوردی نازانن و لە نێو خۆیان دا بە تورکی قسەیان کردووە. دیارە کە بە جلی پێشمەرگەوە هاتونەتە ئەوە. دیارە کە ئەرکداری سوپای تورکیان. دیارە کە خەڵکی هەرێمەکەش ئەوانیان ناوەت. لەسەر ئەوەیە کە ئێمە ناڕازیین لە بوونی ئەو هێزە.
جاهید مەروان: دیارە مەسەلەی ئێران لەو هەرێمە گرنگە، لە ئێستانە ئێران مامەڵەیەکی دژی گرت لەبەرامبەر کورد بەڵام لەکرداردا لە شەڕێک دا نیە دژ بە هێزە کوردییەکان و ئاگربەستێکی کاتیی لەئارادایە. داخۆ ئەو جوڵە سەربازییە (لە زینی وەرتێ) لەگەل بەشێکی دەسەلاتی باشور بەشێکە لە جوڵەی گوشاری هێنان بۆ ئێران ؟ یان ناچارکردنی پەکەکەیە کە بژارێک بکات؟ چونکە دەزانین کە پەکەکە هەمیشە هەڵەی سێیەمی هەڵبژاردووە بەڵام ئایا بەو هەرشانەی سەر کامپی مەخمور و ئەو جوڵەیەی دواییە ناچاری دەکەن بژارێک بکات؟

ڕەمزی کارتاڵ : دیارە کە ئەمەریکا دەیەوێ بەسازش کردن بە تورکیا

، بیکێشێتە بەرەی خۆیەوە و تورکیا لە بەرەی ڕوسیا دووربخاتەوە. زەریفی لەم ڕۆژانە دەچێتە دیمەشق جارێکی مەسەلەی کۆبونەوەکەی ئەستانە دەنێنتەوە سەرمێز و دەیەوێ سوریا رازی بکات کە کێشەکانیان لەگەڵ تورکیا چارەسەر بکەن و نەهێلن کە تورکیا بکەوێتە بەرەی ئەمەریکاوە. دیارە کە سیاسەتێک هەیە لە هەردوولاوە بەرامبەر بە کورد. ئەوەی بۆ کورد دەمێنیتەوە، ئەوەیە کە دەبێ پێکەوە بجوڵێنەوە. کام یەکێک لەو هێزانە بە ڕوسیا، ئەمەریکا ، ئێران یان تورکیا بێ، گرنگە کە کورد خۆی سیاسەتی خۆی هەبێت و ئەو گەمانە پوچەڵ بکاتەوە. ئەگەر نا، ئەو هێزانە تا ئێستا دەیانەوێ کورد لە سیاسەتی خۆیان دا بەکاربێنن. ئەوە بۆ ئێرانیش هەمان شێوەیە.

پیلانی جێبەجێکردنی داگیرکردنی زینی وەرتێ لە کۆنسوڵخانەی تورکیا لە هەولێر داڕێژراوە

زوبێر ئایدار: هەموو کەسێک لە هەریمەکە ڕۆژەڤێکی هەیە. هەندێ لایەنی نزیکی لە پارتی ڕۆژەڤێکی وەهایان دروستکرد کە ئەمەریکییەکان هێزی خۆیان دێننە باشور، لە بەرامبەر ئێران دەستیان بە گرتنە بەری ڕێوشوێن کردووە کە هیچ ڕاستییەکی نیە و ئەسلی و ئەساسی نیە. ڕوداوێکی بەشێوەیە نیە. ئەمەریکییەکان ئەو دەرفەتەیان هەیە کە بێن لەگەڵ بزوتنەوە (پەکەکە) دانوسان بکەن، ئەم بزوتنەوەیە کراوەیە بۆ گفتوگۆ لەگەڵ هەموو کەسێک و لە سیاسەتی هێلی سێیەم دا باوەڕی بەدانوسان لەگەڵ هەموو کەسێک هەیە. ڕاست نیە کە گوایە لە مەسەلەی ئێران گوشاریان بۆ پەکەکە هێنا بێت. دەوڵەتی تورکیا لە ساڵی ٢٠٠٧ لە هەوڵی داگیرکردنی باشوردایە، لە کۆنسوڵخانەی تورکیا لە هەولێر لەسەر ئەو جولە سەربازییە قسەکراوە و پلان داڕێژراوە و میت لە باشور دەستی بەدیدار کردووە. لە هەمان کات دا هێزی نێونەتەوەییش بەرژوەندی خۆییە هەیە و چەندین سالە هەولی هێشتنەوەی تورکیا دەدەن لە تەوەری خۆیاندا. ئەمەریکا لە باشور گۆڕەپانی ئاسمانی بە تورکیا کردۆتەوە. ئەمەریکا لە رۆژئاڤا سیاسەتێکی هەیە لە باشوریش سیاسەتێکی تری هەیە. روسیاش سیاسەتێکی هەیە. ئێران و تورکیا و روسیا لە ئەستانەوە لەدژی ئەمەریکاش دەجولێنەوە دەبێ خوێندنەوەی دۆخەکە بەلاڕێدا نەبرێت. هەرهزیک سیاسەتێکی تایبەتی هەیە و بەرژوەندی خۆیان هەیە. لەئاگایی ئەوەداین. بەڵام لەئارادا داگیرکارییەک هەیە کە دەوڵەتی تورکیا نەک تەنیا لە باشور بەڵکو لە جێگەی تر ، تورکیا کەوتە شوێنیکەوە لێی دەرناچێت. سەیرکەن لە ئیدلب ٢١ خاڵی چاودێریان داناوە و بەئاشکرا دەڵێن؛ ” دەرناچین”.

سەرەتا وتی بە لەناوبردنی داعش دەچمە بەعشیقە ، ئێستا داعش لەوێ تەواو بووە ئیشی لە بەعشیقە چیە؟ کە دەڕیدەکات، چەندین جار حکومەتی عێراق داوای کرد بەلام دەرناچن. ئیستا هەنگاو بەهەنگاو داگیرکارییەکانی فراوان دەکات. هەرێمی فراوانی کۆنترۆڵ کردووە، کە تورکیا لەوێ دەردەکات؟ ئەگەر بە گوشار نەبێت ، سبەینە بەهیچ شێوەیەک ناتوانن دەریبکەن.

ئێستا ئەو کارە لەچوارچێوەی فراوانکردنی داگیرکارییەکانی دا دەکات. وەکو تر ناکرێ بە تیۆری کۆمپلۆ خوێندنەوەی بۆ بکرێت. لە باشوریش بنکە ، خاڵی چاودێری دادەنێت، سیخوڕی خۆی بڵاو کردووە بە وڵاتە. ڕاستەوخۆ سەرپەرشتی ئەو داگیرکارییە دەکەن. مەسەلەی ئەمە ئەوەیە کە دەبێ کورد نەبنە ئامرازێک بۆ ئەو داگیرکارییە. کورد هاوکاری نەکات هیچ ئۆپەراسیۆنێک سەرکەوتوو نابێت. دەوڵەتی تورک ئەو ئۆپەراسیۆنەش بکات سەرکەوتوو نابێت. سیاسەتیان لە هەرێمەکە ئەوەیە کە کورد بە یەک دا بدەن و ئەوانیش هەرێمەکە داگیر بکەن. یەک پرۆژە هەیە ئەویش دوژمنایەتی تورکیایە بۆ کورد کە پرۆژەی داگیرکارییە.

سەید ئەقرەن: مەسەلە تەنیا زینی وەرتێ نیە. بەڵکو لە بەعشیقەش هەن لەوێ بنکەیەکیان کە کاریان لەسەر دامەزراندنی حەشدی وەتەنی لە سونەکان کرد. خەبەرێ حەشدی وەتەنی لەوێ و لەوێ لە نزیک موسڵ و بەعشیقە هەن، گرەدراوی بەرەی تورکمانییش هێزێکیان دامەزراندووە. داخۆ عێراق هەڵویستی چی دەبێت؟
هاقان ئاسلان: کە هێرش کرایە سەر کامپی مەخمور وەزارەتی دەرەوەی عێراق بانگی کۆنسولی تورکیای لە بەغداد کرد و نامەیەکی نارەزایی پێدان. ئەوەی لە باشور رووبدات کاریگەری لەسەر بەشەکانی تر دەبێ ، کاریگەری لەسەر رۆژاڤا چی دەبێت؟

گوڵستان: ماوەیەک لەمەوبەر وەزیری ناوخۆی تورک سلێمان سۆیلو ناچاربوو دەست لەکاربکیشتەوە و مەسەلە تەنیا کرۆنا نەبوو، دیار بوو کە قەیرانێک هەیە ، داخە دەوڵەتی تورک بە تێپەراندنی ئەو قەیرانە ناوخۆییە تەنیا قوڵکردنەوەی شەڕ و فراوانکردنی وەک ڕێیەک بۆ تێپەراندنی ئەو قەیرانە دەبینیت. داخە بەڕاستی تورکیا لە بەهێزییەوەیە کە هێرش دەکاتە سەر باشور و ڕۆژاڤا ؟ یان بە داپۆشینی ئەو قەیرانەیە؟

ئەو جێیانەی تورکیا داگیری دەکات لێی دەرناچێت

زوبەیر ئایدار: دەوڵەتی تورک سیاسەتێکی فراوانخوازی هەیە نەک تەنیا

لە باشور و ڕۆژئاڤا بەڵکو لە وڵاتە عەرەبییەکانیش بەڵام لە وڵاتە عەرەبیەکان بەرەنگاری بونەوە. سیاسەتی تورکیا لەسەر موسڵە. بۆی بڕەخسێت ئەو جێیانەی کە فراوانی دەکات، داگیری دەکات، دەیخاتە سەر تورکیا. ئەردۆغان پرۆژەی ئەتاتۆرکی دووەمی هەیە و دەلێ : ” لە سەدەی ٢١ دا تورکیام فراوانکرد، خاکم بەدەستهێنا”. دەبینن کە لە باکوری سوریا و ڕۆژئاڤا، لە ئەدلب دەرناچێت. بەلایەوە گرنگ نیە زیانی گیانی چی دەبێ چونکە پرۆژەی فراوانکردنی خاکی هەیە.
حکومەتی عێراق ناڕەزایی ئەمجارەی ل□ بەرامبەر هێرشی کامپی مەخمور توندترە لە جارەکانی پێشووتر. تورکیا لە لیبیا چ کارەیە؟ تورکیا لە سودان ، قەتەر، سوریا چ کارەیە؟ سیاسەتێکی فراوانخوازییە.
دەبێ هەرکەسێک، هێزیکی کە زیانی بینی□و□ لەو هێرشە فراوانخوازییانە یەکگرتوو بن و بێنە لای یەک، چونکە دۆخێکی جدی هەیە. لە تورکیا ناکۆکی ناوخۆیی و قەیرانی ناخۆیی هەیە، لە هەموو جیهان لە بەرامبەر کرۆنا ڕێوشوێن دەگیریتە بەر بەڵام خەلکی تورکیا ناچارن بۆ قوتی خۆیان کار بکەن چونکە داهاتیان نیە.
ل□ بەرئەوەی کە داهاتی وڵات هەمووی بۆ شەڕ خەرج دەکرێت. خەڵکێکی زۆر توشی کرۆنا بووە بەلام دەشاردرێتەوە. ژمارەی توشبوان زۆر زیاترە لەوەی ڕادەگەیەنرێت. لەراستیدا لە ناوخۆدا رووبەرووی تەنگژە بۆتەوە. سۆیلو دەستی لەکارکێشانەوەی راستە بەهۆی ئەو تەنگژە ناوخۆییانەوە بەڵام لەناوخۆیاندا سازشیان کرد و پینەیان کرد. بەلام تا کوێ ؟ ئەو ناکۆکیانە بەردەوام دەبێت. دەولەتی تورکیا بەئاکەپە، مەهەپە ، بالی سەربازی و ئەرگەنەکۆنیەوە هەمووی سیاسەتێکی دژە کورد بەڕێودەبەن. لەسەر باکور، باشور، رۆژاڤا و رۆژهەلات و لە دونیاشدا بەهەمان شێوە سیاسەت لەسەر کورد بەڕێودەبەن. ئەگەر خویندنەوەیەکی راست بۆ ئەم دۆخە بکەین، دەکرێت پێشکەوتن و پێهەڵگرتنێکی سیاسی و دیبلۆماسی بکەین، دەکرێت هەم لە هەریمەکانی پاراستنی میدیا و هەم لە مەیدانی جەماوەری کاری جدی بەڕێو□ بەرین.

فەهیم ئیشک: دەولەتی تورک دەیەوێ کورد بە یەکدا بدات و شەڕ هەڵگیرسێنێ ، دەیەوێ شەڕی کورد و عەرەب هەڵگیرسێنێ، مەیدانی شەر ل□ بەرامبەر عەرەبیش دەکاتەوە ، لەناوخۆ دا ئایا مەسەلە چیە ؟ ئەمە بێپەراوییە یان بەڕاستی بەهێزییە، چیە؟

جاهید مەروان: باس لە بەعشیقە کرا کە بنکەی سەربازی هەیە، دیارە کە تورکیا لە تەوەری سونییدا سیاسەت بەریوەدەبات. هێزیان نارد بۆ سۆمال و لیبیا،، دیار ئەو سیاسەتەی کە لە کۆتایی سەدەی ٢٠ دا

لەبەرمبەر هەرێمەکانی باڵکان بەڕێوەی برد. هەندێ گروپی سونی بۆ ئێرە و ئەوێ بەرێ دەکەن. بۆ نمونە ناردنی هێزی سونی بۆ لیبیا، لەناویدا گروپێک هەیە کە بە ناوی " پێشمەرگەی رۆژ" تەنانەت وتەبێژی سوپای لێبیا مسماری ناوی یەکێکیانی ئاشکرا کرد لەو پێنج کەسەی کە دەستگیرکراون . بەشداری کورد لەو جۆرە پیلانانە چ ئەنجامێکی لێدەکەوێتەوە؟ چۆن هەڵیدەسەنگێنن؟ ڕسکی بۆ کورد چیە؟ لەوانەی ما□□ی تیگەیشتن بێت عەرەبێک بچێتە لیبیا بەڵام جێی سەرسوڕمانە کە کوردێک پەروەردە بکر‎ێت لەژێر ناوی گروپێکی چەتەدا بچێتە لیبیا، داخۆ چ کاریگەریەکی لەسەر ئەو ئیماژە دەبێ کە کورد لە شەڕی دژی داعش لەئاستی نێونەتەوەیی دا دروستی کردووە؟

رەمزی کارتاڵ : لە تەوەری پارتی نەتەوەپەرستی مەهەپە دەولەت دا ، بەهەلگیرسانی شەڕی کورد بە کورد، سیاسەت و هێرشی فراوانخوازی لەبەرامبەر عەرەب، ئامانجی سەرەکی قورتاربوونە لە پرسی کورد و لەگۆڕ خۆی یەکلاکردنەوەیەتی، ئەوەی عەقلی دەولەت بەڕیوەدەبات پێیوایە ؛ " چارەسەری پرسی کورد واتە پارچەکردنی تورکیا بۆ ئەوەی کە پارچە نەبێت دەبێ گەورەببین" ، جا بۆ گەورەبوون فراواخوازی دەکات بۆ لیبیا ، دەریای رەش ، دونیای عەرەب و بەرەو باشور . هەم پارچە دەکات و هێزی خۆی لەسەر زاڵ دەکات. دەیەوێ بەشەڕی کورد بە کورد ئەو سیاسەتەی بسەپێنێت. هەم ئیماژی کورد تێکبدات ، هەم پلانەکەی سەربخات. بەشەڕی کورد بە کورد گەمارۆی هێزی بزتنەوەی ئازادی کورد دەدات. لەراستی دا ئەوەی کە دەیکات ئەنجامی قەیرانێکی گەورەی سیاسی و ئابورییە هەم لەناوخۆ و هەم دەرەوە. دەیەوێ رێی تێپەراندنی ئەو قەیرانە بە سەرکوتکردنی پەکەکە لەژێر " تیرۆر" دا دەکات بەخەڵک دەلێن " سەبر بکەن ئەو پرسە چارسەر بکەین دواتر باری ئابوری باش دەبێت". ئەوە نەکەن ئەوە روبەرووی داڕمان و قەیرانێکی قوڵتر دەبنەوە. بۆ ئەوەش دۆخەکە بۆ کورد هەم دەرەفەت و هەم فرسەتێکی گەورەیە. تەنیا مەسەلەکە پەکەکە نیە. دەولەتی تورک لە هەرچوارپارچەی کوردستان لە کوێ دەسکەوتی کورد هەبێ وەک پارچەبوونی خۆی لەقەلەمی دەدات. بۆ ئەوەش داڕمانی فاشیزم پەیوەندی بەهەرچوارپارچەی کوردستانەوە هەیە. لێدوانەکەی نچێروڤان بارزانی " هێزی پێشمەرگە مافی هەیە بۆ هەموو جێیەک بچێ" ئێمە کێشەمان لەوەدا نیە، بەلام ئەگەر ئەو هێزە لەچوارچێوەی پیلانی دەولەتی تورکیا و بۆ شکاندنی ئیرادەی بزوتنەوەی ئازادی بێت و خزمەت بەچۆکداهێنانی پەکەکە هەبێ ئەوە بەڵێ کێشەیە. هاتنی هێز بۆ زینی وەرتێ لە چوارچێوەی خزمەت بەخەڵکی هەرێمەکە نیە. پێشتر بەو بیانووە هاتنە برادۆست، خاکورکێ و خنێرە، تەنانەت پیلانێکی

هاوکارییکردنی یەکتر هەیە لە نیوان پارتی و دەوڵەتی تورک. دەبێ لەو سەنگەیەوە چاو لەو مەسەلەکە بکریت. ڕاستە بەشێک ئەو کوردانەی ڕۆژاڤا کە لە باشور پەنا بەرن دەکرێنە چەتە و رەوانەی لیبیا کراون. بەو پێیەش دەیانەوێ ئیماژی گەلی کورد بشکێنن بەتایەتی ئیماژی رۆژئاڤا لەکاتێکدا لەئەنجامی شۆڕش سیاسەتێکی دیموکراسی، یەکسانی و دادوەری دادەڕێژن بەلام بەو سیاسەتی دەوڵەتی تورک دەیانەوی بلێن کە کوردی رۆژئاڤا دەچێت لە لیبیا لە ناوگروپی چەتە شەڕ دەکەن. هەمان ئەو هێزانەیان لە شەری شارەکان لە باکوری کوردستان بەکارهێنا. دەبێ ئەوسیاسەتەی دەوڵەی تورک ئاشکرا بکرێت و ڕیسوا بکرێ.

شەش کەس لە "پێشمەرگەی رۆژ" لەدەستی لیبیا و ڕوسەکاندان

سەید ئەڤرەن: ئەوانەی لە لیبیا دەستگیرکراون شەش کەسن یەکێکیان لە دەستی لیبیەکان و پێنجیان لە دەستی ڕوسەکاندایە، پێنجیان خەڵکی رۆژئاڤایە و ئەو دیکە خەڵکی باشورە. دەست بە لەپرسینەوە کراوە لەگەڵیان، ئەوەندەی من زانیاری هەبێ دانپیانەکانیان بلاو دەکرێنەوە. دانپیانەکانیان لەسەر کە پەروەردەی کردوون؟ کەی و لە کوێ؟ بەچی پەروەردەکراون و بە چ ئامانجێک ؟ بەئاگایی کە چونەتە ئەوێ ؟ روسەکان بەکراوەیی داوای زانیاریان کردووە؟ . ئەو جولەیەی لە زینە وەرتە یە تەنیا پەیوەندی بە پەکەکە نیە. ئامانج یەکێتی نیشتمانیشە. بەقەد پەکەکە ، یەکێتی ئامانجە. لەناو یەکێتیشدا گفتوگۆ هەیە. بانگەشەدەکرێت کە بەیاری هێز جولاندنە بەیاری حکومەتە، ئەوە لەکاتێکدایە کە حکومەتی عێراق ٤ ملیار دینار پارەی ناردووە بەلام سلێمانی و هەلەبجە بەبەشن لەو بودجەیە. ئێستا قسە لەسەر دوو ئیدارەیی دەکرێت بەلام ئەگەر ئەو ببێت حکومەت لە کوێ دەمێنێ. چ کاریگەری دەبێت لەو قەیرانەی نێوان یەکیتی و پارتی لە حکومەت؟

هاڤاڵ ئاسمان : لە قۆناغی رابردوو لە ٩٠ەکان دا شەڕ کەوتەوە لە نێوان هێز کوردییەکان ئیستا لە ٢٠٢٠ دا ڕسکی شەڕ هەیە؟ خەڵک نارەزایی دەردەبڕن ، داخۆ نارەزایی خەڵک دەکریت چۆ لەبکەوێتەوە؟ بە یەکێتی نەتەوەیی چۆن دەکرێت وەلامی ئەو دۆخە بدرێتەوە؟

هەموو کەس وەک نەچیرڤان بارزانی بیر ناکاتەوە، کەسی وڵاتپارێز لەناو پارتیشدا هەن

زوبێر ئایدار: راستە مەسەلە تەنیا پەکەکە نیە، پرۆژەکەی تورکیا فراوانە ، قۆناغی یەکەم پەکەکە، دواتر یەکێتیە. ئەوە پیلانەی

تورکیا لە ڕیفراندۆم دا دەرکەوت. یەکێتی لەم دۆخە ناڕەحەتە، هەندێک لەناویان تەنانەت گفتوگۆ لەسەر ئەوە دەکەن کە لەحکومەت بکێشینەوە یان نا؟ . لەو هەڵوێستەی پارتی ناڕەحەتن. تورکیا بە باشورەوە نەوەستا خۆی گەیاندووە تا لیبیا. لە سوریا، باشور خەڵک بە چەتە دەکات و بەکاریان دەنێ بۆ ئامانجەکانی خۆی، ئەوەی بە لیبیای ناردووە وەک سوپای یەنیچەرییە. ئەوانەی دەیانێرین بۆ لیبیا تورک نین لەترسی نارەزایی ناوخۆیی بەڵکو چەتەی دیکە رەوانە دەکەن. لە باشور زەمینە بەوە دراوە، لەژێر ناوی ئەوەی کە موچەی ٢٠٠٠ دۆلاریان پیدەدەن. بینیمان کاتێ داودئۆغلو چووە باشور ، سەردانی شوێنی پەروەردەکردنیانی کرد. ناوی پێشمەرگەش لەکەدار دەکەن. دەیانبەن بۆ ئامانجی خۆیان بەکاریان دەنن. لە سوریا و باشور ئەوانەیان کردەتەوە و پەروەردەیان کردوون و رەوانەی لیبیایان کردوون. بە بەرژەوەندی خۆیان و پلانە فراونخوازییەکانیان بەکاریاندەنن. ئەو کەسانە چ ناوەکیان نیە جگە لەوەی کە خیانەتیان بە کۆمەلگەکەی خۆیان کردووە.
ئەمە کار لەسەر ئەوە دەکەن کە شەڕە روونەدا ، بۆ ئەوەی مەترسییەکی وەها نەبێت خەڵک، کەسایەتی و حزبەکانیش کەوتونەتەخۆ. لەروانگەی ئەمەوە هەوڵی بەنرخ و گرنگن. ڕایەکی گشتی فراوان هەیە بۆ بەراورد بە سالانی ٩٠کان دا ، دیارە کە هەروا کارێکی ئاسان نیە کە هاوکاری لەگەڵ دژومن بکەی و هێرش بکەنە سەر هێزکی تر، ویژدانێکی کۆمەڵایەتی فراوان هەیە، کاردانەوەکان گرنگ و فراوانن، ئەگەر زیاتر بکرێن ئەوە هەنگاوی پاشەکشەیان پێ دەنرێت. ناتوانین بەڵێین هەمووکەس لە ناو پارتی دیموکراتی کوردستاندا وەک نەچیرڤان بارزانی بیردەکەنەوە، باش دەزانین کە بنکەیەکی وڵاتپارێزیش لەناو پارتیدا هەیە و لەو باوەڕەشداین کە نارەزایی دەربرن بارامبەر ئەو دۆخە. بەڵام ئەمە خەڵک و رای گشتی ئاگادار دەکەینەوە کە مەترسییەکی وەها هەیە. هەرچییەک ببێ نابێ شەری نێوان کورد و کورد ڕووبدات، ئەگەر پێش بەوە بگرین دەبێتە گەورەرین زەبر لە دەولەتی تورک. دەبێ ئامانجەکانیان وەلابنێین. دەبێ هەموو کەسێک بەشێوەیەک نارەزایی دەربڕی و ئەرکی سەرشانی خۆی بەجێبێنێت.

گولستان ئیکێ: دیارە ڕوونە کە نەخشە چییە، بەلام دەگوترێت کە هەموو کەسێک هەلوێستی خۆی نیشان بدات ، مەبەست چییە؟ داخۆ داواتان ئەوەیە کە پێشمەرگە لە زینە وەرتە بکشێتەوە؟ لە پەنجەرەی یەکیتی نەتەوەیەوە، چارەسەری چییە؟

ئامەد دیجلە: گەلی کورد، ڕێکخراوەی کۆمەلگەی مەدەنی ، هونەرمەندەکان دەتوانن چی بکەن بۆ ئەوەی کە پێ لەو شەڕە بگرن. لە

زۆر کەنالە و دەزگای راگەیاندنی نەتەوەییش چەندین شیکاری هەیە دەوڵەت بۆ پەردەپۆشکردنی قەیرانی ناوخۆیی، هەوڵی داگیرکاری و قەیرانی دەرەکی دەدات؟ داخۆ ئەڵقەی لاوازی ڕژێمی تورکیا چییە کە ئەگەری داڕمان و شکانی هەبێت؟ بۆ ئەوەی پێک بێت دەبێ چی بکرێت و چ کۆششێک بدرێت؟

جاهید مەروان: دیارە زۆربەی چاوەڕوانییەکان لە کوردن ، دەزانین کە لە ئاستی نێونەتەوەییشدا توێژێکی دەستی گەلی کوردی باشوری کوردستان هەیە مەبەستم ئاستی دەوڵەتەکان نییە، بەڵکو رێکخراوە و کەسایەتی نێونەتەوەیی کە دەستی کوردن و لایەنگری پێگەی سیاسی گەلی کوردن، دەتوانن کە گوشار بۆ حکومەت بێنن و بانگەوازی بکەن پاشەکشە بکات لەو هەنگاوە؟

گەلەکەمان هێزی ڕێگرتن لەشەڕ و چارەسەرین

رەمزی کارتاڵ : بۆ چارەسەری هێزی سەرەکی گەلەکەمانن. هەموو هێزێکی نیونەتەوەیی و ناوچەکە ئەجیندای تایبەت بە خۆیان هەیە. حساب و ستراتیژی خۆیان هەیە. بەڵام ئەگەر گەلی کورد خۆی بەهەوڵ ، هێز و جموجوڵی خۆی ئەو پیلانە پوچەڵ بکاتەوە، ڕی بەو شەڕە بگرێت ، ئەوە دەبیتە زەمینەی هەڵکشانی هیزی کورد هەم لە ڕووی سیاسی ، دیبلۆماسی، جەماوەری، کۆمەلایەتی ئەوە کاریگەری لەسەر هێزە نێونەتەوەییەکان دەبێت و ناچاریان گۆرانکاریان دەکات لە سیاسەتیاندا. گەلەکەمان لە ئیستادا هێزی سەرەکییە . لە هەموو پارچەکان بەتایبەتی باشور، گەرنگە نارەزایی دەربڕن. دەبێ هونەرمەند، ڕۆشەنبیران، سیاسەتمەدار، ڕێکخراوەی کۆمەلگەی مەدەنی چاوەڕوانی ئەوە نەبن کە گەریلا شەڕ بکات و لە ڕووی سەربازییەوە هەندێ ئەنجام بەدەستبێت یان پێیان وابیت کە هێزی نێونەتەوەیی دەستوەردات، نەخێر دەبێ لەو چاوەڕوانییەدا نەبن. دەبێ بەر لە هەموو کەس گەلی کورد ڕێ بەو شەڕە نەدەن ، ڕی بەو سیاسەتەی دەولەتی تورکیا نەدەن. دەبێ خەڵک دەنگی بەرز بکاتەوە و ڕەوتی گۆرانکارییەکان بگۆڕن. دەبێ هەم بەڕێپێوان، بەکۆبونەوەی جەماوەری، لێدوانی چاپەمەنی، بە قەڵغانانی زیندوو بەرەو هەرێمەکە و هەموو پارتە سیاسییەکان دەبێ پێکەوە کار بکەن و گوشار بێنن. تەنانەت گوشار بۆ پارتی دیموکراتی کوردستانیش بێنن. ئەگەر گەلی کورد پەرە بە بەرخودان و تێکۆشانێک بدات لەبەرامبەر بەو داگیرکارییە سەپێنراوەی دەوڵەتی تورک بەسەر باشوردا، شکاندنی سیاسەتی دەولەتی تورکیا لەگەڵ خۆیدا دەستکەوتی گەورە بۆ گەلەکەمان دەنێ لەهەموو بەشەکانی کوردستان و تەنانەت ناوچەکەش.

زەمینەی ئەوەش هەیە و هەڵویستی گەلی کورد گرنگە.
گەلی کورد دەستەکی زۆری هەیە لە ئاستی نێونەتەوەییدا هەم ئاکادیمیسیانان، هەم ڕێکخراوە و بزوتنەوەی جیاواز هەیە، هەرچەن لە داگیرکارییەکانی کۆبانێ، گرێ سپی و سەرێکانی دا هەستانە سەر پێ، بەڵام گەلی کورد کاتێ ڕاپەرێ، ئەوە دۆستانی نێونەتەوەیش پالپشتی لێ دەکەن و دەکرێت ئەو تێکۆشانە لەگەڵ راگەیاندنە کوردییەکان و گەلی کورد پێکەوە بەڕێوە ببرێت.

فەهمی ئیشک: بەڵێ بەرێز ئایدار ئەوە سەبارەت بە هەڵوێست نیشاندان لەئاستی ناوخۆ و دەرەوە دەکرێت چی بڵێن؟

نۆکەریتی و هاوکاریکردنی دەولەتی تورک هێڵی سورە

زوبەرئایدار : بەڵێ سەبارەت بەهەلوێست، ئێمە هەندێ هێڵی سورمان هەیە و دەبێ هەشبێت. هێلی سورمان ئەوەیە کە دەبێ هیچ کەسێک نەبێتە هاوکار و نۆکەری دوژمن و داگیرکەر، ئەوە مەبەست لە هەموو کوردستان و هەموو جێیەکە. بەهەمان شێوە ئەگەر ئێمە لە دژی گەلی کورد هاوکاری هێزێکی داگیرکەرمان کرد با هەموو گەلی کورد لە دژمان بکەوێتە جوڵە کە هەرگیز ڕوونادات و تا ئێستاش لەبەرامبەر بە کورد لەگەڵ هیچ هێزێکی داگیرکەردا دەستمان تێکەڵ نەکردووە. دەبێ هەموو کەسێک بزانێ ئەوەی کە ئەو دەوڵەتی تورکە کە سەرکێشی داگیرکاری و دوژمنایەتی گەلی کورد دەکات دەبێ هەموو کەسێ لە دژی دەوڵەتی تورک بکەوێیتەخۆ . هەرکەسێک کە هاوکاریان بکات دەبێ لەدژی ڕاوەستین و ناچاری هەنگاوی پاشەکشەیان پێبکات، دەبێ لەهەموو بەشەکانی کوردستان هەمان شت بکرێت. ئێمە ناڵێین کە با دیدار لەگەل دەولەتی تورکیا نەکەن، ئێمە دەڵێین با هاوکاریان نەکەن و نۆکەراتیان بۆ نەکەن. هەموو پارتەکان بە تایبەتی یەکیتی، گۆران ، حزبەکانی رۆژهەلاتی و ڕۆژڤا دەبێ هەلوێستیان هەبێت. لەوانەیە بەرژەوەندی جیا، بۆچونی جیا هەبێت لە نێوان کورد دا، کێشە هەرچییەک هەبێ، دەبێ بە پرەنسیپ مامەلە بکەین و لەڕێی دانوسان و گفتوگۆ هەڵوێست هەبێت، ئێمە دەلێین میکانیزما و چەترێکی نەتەوەیی هەبێت بۆ ئەوەی کە قۆناغەکانی مەترسیداردا بیخەنە جوڵە و هەڵویستی هاوبەشمان هەبێت. دەبێ هەموو کەسێک شەڕی ناوخۆیی وەک هێلی سور ببینێت. کێشە هەرچیەک بێت دەبێ بە دیالۆگ چارەسەر بکرێت. نێچیرڤان بارزانی دەیتوانی بڵێ ” کێشەمان لەگەڵ پەکەکە هەیە ، کوردین ، براین دەتوانین پیکەوە کێشەکان چارەسەر بکەین” . ڕای گشتی گرنگە کە خاوەن هەلوێست بێت ، رۆشەنبیر، سیاسەتمەدار، هونەرمەند و پارتی سیاسی و ریکخراوەکان و هەموو کەسێک دەبێ

هەڵوێست نیشاندان بدات.
ئەمە بزوتنەوە و گەلێکین کە لە ئاستی نیونەتەوەییدا کاریگەرمان هەیە، دەستانمان دەتوانن ڕۆڵی خۆیان ببینن، لەگەڵ پارتی ، یەکیتی و لەگەڵ ئەمە دەتوانن پەیوەندی ببەستن و دەتوانن بڵێن کە ئەمە هەڵەین. لەو بارەیەوە دەستانمان دەخەینەگەڕ.

سەرەتا کشانەوە دوایی دیالۆگ

گوڵستان ئیکە: کاری بەپەلە چییە؟ داخۆ بەکشانەوەی پێشمەرگە پرسەکە چارەسەر دەبێت؟ بانگەوازیتان هەیە بۆ پارتی دیموکراتی کوردستان؟
زوبێر ئایدار: هەر هێزێک بگەڕێتەوە بۆ جێی ١٥ ڕۆژ لەمەوبەر کێشە دروست نابێت. سەرەتا کشانەوە، دوایی دیالۆگ. هەنگاوی کردەیی ئەوەیە. دەوڵەتی تورک لەوانەیە کە نمایشی هێز بکات بەڵام ئەو هێزەشی نییە لە ناوخۆ و دەرەوەدا کێشەی هەیە، چەندەی دەوێ با تەکنیک بەکاربێنێ و بڵێ کە ئەنجام بەدەست بێنێ، بەلام بەو تێکۆشانەی لەمساڵ دا بەڕیوەببرێت دەکرێت شکست بەو ڕژێمە بهێنرێت، پێشتریش سەدام وادیار دەبوو ناروخێت بەلام ڕوخا. داوا لە گەنجانی کوردستان دەکەم لە هەموو بەشەکانی کوردستان و مەترەپۆلەکان کە لە دژی ئەو ڕژێمە داگیرکەرە هەڵوێستیان نیشان بدەن.

فەهیم ئیشک: بانگەوازییتان بۆ پارتی دیموکراتی کوردستان چییە؟

رەمزی کارتاڵ: کشانەوەی هێز لە زینی وەرتێ گرنگە بۆ نەهێنشتنی رسکی کەوتنەوەی شەر. بەڵام کۆتا چارەسەری نییە. قۆناغ ، قۆناغی بەرزکردنەوەی ئاستی تێکۆشانە لە بەرامبەر ئەو سیاسەتە فراوانخوازی و هێرشکارییەی دەوڵەتی تورک. ئەگەر ئەو تێکۆشانە نەکریت ئەوە کێشەکە لە جێی دیکەی هاوشێوەی زینی وەرتێ دووبارە دەبنەوە. دەبێ پرسەکە بەشێوەیەکی دیکە بەسەر دەوڵەتی تورکدا هەڵگەڕێتەوە. هەرچۆن لە دژی داعش لەهەموو بەشەکانی کوردستانەوە چوونە ڕۆژئاڤا و هەرچۆن هەموو چۆی تێکۆشانی نێونەتەوەییمان لەسەر ڕۆژئاڤا بوو و پێشکەوتنی گرنگی لێکەوتەوە. ئەمڕۆش لە دژی دەوڵەتی تورک کە هاوکار و هێزی پشت پەردەی داعش و چەتەکانە و لە باشوری کوردستان هەمان سیاسەت بەڕەوەدەبات دەبێ هەموو بەشەکانی کوردستان و هەزمان لە ئاستی نیونەتەوەییدا لەسەر ئەو بەشە چڕ بکەینەوە و لەدژی ئەو هێزە داگیرکەرە ئاستی هەموو جۆرە تێکۆشانێک بەرزبکەینەوە. هەر چۆن داعش لە ڕۆژئاڤا شکستی پێهێنرا ئەوە ئەمڕۆش لە باشور پاترۆنی داعش کە دەوڵەتی تورکە دەبێ شکستی

پێبهێنرێت. هەولەمەرج بۆ ئەم هەنگاوە هەم لەئاستی ناوخۆ و هەم لە ئاستی نیونەتەوەییدا لەبارە و بانگەوازی سەفەربەری لە هەموو کوردستانیان دەکەین کە لە چوارچێوەی ئەو ستراتیژیەدا بجوڵێنەوە. دەبێ گەنجان لەسەر سەفەربەرییەدا لە هەموو بەشەکانی کوردستان و دەرەوەی وڵات لەو چوارچێوەیەدا بەشداری لە قۆناغەکەدا بکەن. ئەوە تێکۆشانی گەلی کوردە کە کاریگەری لە رای گشتی نێونەتەوەیی دەکات. بۆ ئەوەش کات کاتی داڕمانی فاشیزمە و بانگەوازی لە ژنان، گەنجان ، پارتە سیاسیەکان و گەلی باشوری کوردستان دەکەم کە تێکۆشانیان لەو چوارچێوەیەدا چر بکەنەوە.

سەرچاوە:

بەشی یەکەم

/http://www.medyahaber.info/19medyahaberdegundem

بەشی دووەم

/http://www.medyahaber.info/19-30medyahaberdegundem

کاریکاتێر لە رۆژنامەگەری پسپۆردا ... هەندرێن خۆشناو

رۆژنامەگەری پسپۆر ئەو بڵاوکراوە خولاوەیە کە لە لاپەڕەکانیدا بابەتێکی دیاریکراو چارەسەر دەکات، وەکو رۆژنامەگەری ئەدەبی، کە لە پێشەنگی رۆژنامە پسپۆرەکانەوە دێت لە ڕووی ژمارەوە، هیچ وڵاتێك لە جیهاندا بێبەش نیە لەم رۆژنامەگەرییە، هەروا رۆژنامەگەری ئابووری هاویەکی رۆژنامەگەری ئەدەبیە لە ژمارەدا، نزیکە بەسەریشدا زاڵ بێت، هەروا رۆژنامەگەری وەرزشی و رۆژنامەگەری سەربازی و پیشەسازی، و چەندین کەیسی تریش کە لە ژمار نایەن، لەو بڵاوکراوانەش بۆ نمونە باسی گۆڤاری بەناوبانگ وەکو (الناقد – رەخنەگر) و (الوحدة – یەکگرتن) و (استراتیج – ستراتیج) و چەندینی تر لە بڵاوکراوە ناسراوەکانی لای خوێنەر، ئەوەی شایانی باسە کاتێك کە گۆڤارێکی وەکو (الناقد) بایەخێکی تایبەتی بە کاریکاتێر دا، و چەندین شوێنی لە لاپەڕەکانیدا بۆ تەرخانکرد، گۆڤاری دیکەی وەکو (الوحدة) هیچ بایەخێکی بە هونەری کاریکاتێر

نەدەدا، ئەم دوو گۆڤارەشمان بە نمونە هێنایەوە لەسەر ئەوەی کە گۆڤارە پسپۆڕەکان دابەش دەبن بەسەر دوو بەشدا لە پەیوەندیان بە کاریکاتێرەوە، بەشێك بایەخی پێدەدات و بەشێکیش ئاگاداریشی نیە، هۆیەکەشی بۆ ئەوەی دەگەڕێتەوە بەڕای ئێمە کە زۆرێك لەو بڵاوکراوە پسپۆڕانە، وا دەڕوانن کاریکاتێر وەکو مادەیەکی گاڵتە و قۆشمە و ناگونجێت لەگەڵ مادە دڵکارە‌کانی (جدی) گۆڤارەکانیاندا، ئەمەش گەورەترین هەڵەیە کە تێیکەوتوون، چونکە کاریکاتێر دەتوانێت ئەو شتە بڵێت کە وتار ناتوانێت بیڵێت، بۆیە کاریکاتێر مادەیەکی قۆشمە نیە و شایانی دڵکاری نەبێت، ئەگەر کار لەسەر پێکەنینیش بکات، ئەوا لوتکەی دڵکاری دەپێکێت بەتایبەتی کۆمەڵایەتی و سیاسیەکەی، بۆیە ئەو دیدگا لووت بەرزەی ئەم بڵاوکراوانە دیدگایەکی هەڵەیە، ئەگەر نەڵێین دواکەوتووشە، بەڵگەش بۆ ئەمە زۆرێك لەو ڕۆژنامانەی کە بابەتی زۆر دڵکار لە جیهاندا چارەسەر دەکەن، هەروەك کێشەکانی دراو و بانك و بۆرسە و هاوشێوەکانیان، پشت بە کاریکاتێر دەبەستن، و زۆرجار تاکێەوانە جێگای سەروتار وەردەگرێت، لە گۆشە و ستونەکانیش کاریکاتێر لە نێو بابەتە ئابوریەکانیدا جێگای خۆیان دەکەنەوە، دەتوانین بڵێین کە ئەم کاریکاتێرانە لەم جۆرە ڕۆژنامە پسپۆڕانە بڵاودەکرێنەوە، بەردەوام پەیوەندیدارن بەو بابەتانەی کە لەم ڕۆژنامانەدا بڵاودەکرێنەوە، بۆ نمونە لە ڕۆژنامەی ئەدەبیدا، کاریکاتێر بابەتەکانی بڵاوکردنەوە و پەڕتوك و پەیوەندی نێوان نووسەر و خوێنەر و ڕۆژنامەنووس و چاپخانە چارەسەر دەکات، هەروا کێشەی چاودێری و ئازادی ڕۆژنامەگەریی و ئەو بابەتانەی پەیوەستن بە ئەدەبەوە کاریکاتێر دەتوانێت لەوێدا چارەسەریان بکات، لە ڕۆژنامەگەری ئابووریشدا کاریکاتێر دەتوانێت بابەتەکانی مایەپوچی و هەڵئاوسان و بەرتیل و بەرزبوونەوەی نرخەکان و شتی دیکەش چارەسەر بکات، ئەو بابەتانەی کە کاریکاتێر دەتوانێت لە پسپۆڕییە جیاجیاکانی ڕۆژنامەکاندا چارەسەریان بکات لەژمار نایەن، چونکە کاریکاتێر لە هەموو هونەرەکانی دیکە ئازادترە، دەتوانێت لە دەرگای وردترین و بەرفراوانترین بابەت بدات لەهەمان کاتدا، بەڵام هەندێك نمونەمان هێنایەوە وەکو بەڵگە بۆ سەلماندنی ئەوەی کە هیچ بابەتێك داخراو نیە لە رووی کاریکاتێردا.

بەگوێرەی ئەوانەی کە باسمان کرد دەبێت بڵێین کە ڕۆژنامە پسپۆڕەکان پێویستە بایەخێکی تایبەت بە هونەری کاریکاتێر بدەن، گۆشەی بەردەوامیشیان بۆ تەرخان بکەن، ئەمەش لە پلەوپایەیان بەرزدەکاتەوە نەك کەم، جەماوەری خوێنەرانیشی فراوانتر دەکات، وشکاتی ئەم جۆرە ڕۆژنامانەش کەمتردەکاتەوە، سەرەڕای ئەمانەش

رۆژنامەگەری پسپۆریی زیاتر لە رۆژنامەگەریی گشتگیر پێویستی بە کاریکاتێر هەیە، چونکە بابەتەکانی رۆژنامەگەری گشتگیر گونجاوە لەگەڵ هەموو ئارەزوو و هەوەسێکدا، بەڵام رۆژنامەگەری پسپۆر زیاتر بە وشکی و بەرتەسکی جەماوەری ناسراوە، بۆیە دەبێت لاپەڕەکانی بە بابەتی پەرۆشبەخش و دەروون ئاسودەکار موتربە بکات، ئەم رۆڵەش تەنیا بە کاریکاتێر دەگێڕدرێت، چونکە لە رۆژنامەیەکی ئابووریدا نائاساییە هۆنراوەیەکی خۆشەویستی یان هەر هۆنراوەیەکی دیکە بڵاوبکەیتەوە، بەڵام دەکرێت کاریکاتێرێك بڵاوبکەیتەوە، چونکە کاریکاتێر لە هەمان کاتدا چێژوەرگرتن و سەرنج ڕاکێشی دەبەخشێت، لە بابەتی رۆژنامە خولاوەکەشدا دەرناچێت، کە توانای خستنەڕووی بابەتی دڵکاریشی هەیە، بەمەش ئەم نەرمونۆڵییەی لە کاریکاتێردا هەیە، رێی پێدەدات لە لاپەڕەکانی هەموو رۆژنامەکاندا بوونی هەبێت، و ئەو رۆژنامانەش ناچار نیە لە رێی خۆی لابدات بۆ بەدەستهێنانی چەند ئامانجێکی دیکە، کاتێك دەتوانێت بە هاوکاری کاریکاتێر بگاتە ئەو ئامانجانە، و پارێزگاریش لە ئاڕاستەی بابەتەکانیدا بکات.

شاری شووشەیی و کولتووری خۆڵەمێشی بۆتۆکسکردنی شاری هەولێر … نووسینی: ستیڤان شەمزینی

لە دەروازەی پرسیارێکەوە دەچمە ناو باسەکەمەوە، ئایا ئێمە وەک کورد هیچ شارێکمان دروستکردووە؟!. ئایا شاری ئێمە بەرهەمی پێشکەوتنی پیشەسازیی و کەڵەکەی سەرمایە و مودێرنە بووە؟. ئەوەی روونە لە هەر پێنج پارێزگاکەی باشووردا تەنیا سلێمانیمان هەیە وەک شار و پایتەختێک بۆ میرایەتی بابان چێ کرابێت لەلایەن خودی کورد خۆیەوە. گەرچی سلێمانی لەو جوگرافیایەدا دروستبوو، پێی دەوترێت شارەزوور، ئەمیش بە پێی ژێدەرە مێژووییەکان شارێکی دێرین و مەڵبەندێکی سیاسیی و رووناکبیریی گەورە بووە لە هەزارەکانی پێش زایندا، بەڵام لە ساڵی 1784دا سلێمانی لە دۆڵێکدا دروستکرا،

تەنیا یەک ئاوەدانی بچووکی لێ بووە “گوندی مەڵکەندی”. لە ئەم شارە بە خێرایی رووی لە گەشەکردن کرد، ئەمەش لە یاداشتی گەڕیدە و میسوەنرەکاندا بە روونی خۆی دەنوێنێت، بە تایبەت لەو گەشتنامەیەی “کلۆد ریچ” لە بارەی ئەو شارەوە یادداشتی کردووە، لەگەڵ ئەمەشدا تاوەکو ناوەڕاستی سەدەی بیستەم، سلێمانی تەنیا گوندێکی پەرەسەندوو بووە بە پێی پێناسەی کۆمەڵناسییەکان “هەنووکە گەڕاوەتەوە بۆ مێژووی بەر لە پێنجاکان”. هەرچی دهۆک و هەڵەبجەیە بە بڕیاری ئیداریی بوونەتە پارێزگا، کەچی هێشتاش لە زەوییەکی بەپیت دەچن بۆ لە ئامێزگرتنی کولتووری خێڵەکیی و دێهاتی. هەرچی کەرکوک و هەولێریش، هەزاران ساڵ تەمەنیان هەیە، بەڵام هیچ سەرچاوەیەکی مێژوویی نییە بیسەلمێنێت، کورد خۆی ئەو دوو شارەی دروست کردووە، ئەگەرچی هەزاران ساڵە کورد لەسەر ئەو زەوییانە نیشتەجێن.

ئەوەی ئەمە لێرەدا مەبەستمانە قسەکردنە لەسەر هەولێری ئێستا، کە زۆرجار باس لەو گەڕانە “ئەفسووناوی”یە دەکرێت لەو شارەدا هاتەتە ئاراوە. ئەمەش ئەگەر وەک فۆرم سەیری بکەین جۆرێک لە پێشکەوتنی رواڵەتی لە ئارادایە، بەدەر لەوەی هەمیشە پێشکەوتن و نوێکاریی مەرج نیین بە فەزیلەت، کەنیش هەموو کات نیشانەی خراپبوون ناگەیەنێت. ئەوەی لە هەولێردا کراوە زۆرتر بۆ دروستکردن و خزمەتی چینێکی کۆمەڵایەتی بەرخۆر بووە، چینێک لە سیاسەتمەدار و بازرگان و خاوەن کۆمپانیا حزبییەکان پێکهاتووە، ئەمانەش لە ریزبەندە چینایەتییەکەدا لە سەرەوەن، یان چینی باڵادەستن، چوونکە ئەو دەستی خزمەت و بوژاندنەوە بیناسازییەی لەو شارەدا هەیە نەک دەرفەتی بەهرەمەندبوونی یەکسانی نەڕەخساندووە بۆ گشت توێژ و چینەکان، لە بناغەوە شاری کۆنی هەڵتەکاندووە و لە جێگەیدا دوو شار یان راستتر بەڵام دوو هەولێری لەسەر پاشماوەی هەولێری کۆن قووت کردەتەوە. لێرەدا ئیدیۆمی “هەولێری کۆن” وەک چەمکێکی کۆمەڵناسی بەکاردەهێنم نەک مێژوویی، بەو پێیەی مەبەستمان لە دەستەواژەی “کۆن” رەهەندە مێژووییەکە نییە ـــ بە قەد ئەوەی ناوەڕۆکە کۆمەڵناسییەکەیمان بەلاوە گرنگە.

حاڵی حازر لە پەنا هەولێری کۆنەوە، هەولێرێکی تازە و لوکس دروستکراوە، زمان و فەرهەنگی دانیشتوانی ئەم هەولێرە پرە کەنداوییە “مەبەست لە وڵاتانی کەنداوی عەرەبە” بە تەواوەتی جیاوازە لە زمانی هەولێری کۆن. ئەو چینە کۆمەڵایەتییەی لەم گەڕەکە تازانە نیشتەجێن، نەک هیچ پەیوەندییەکی فەرهەنگیی و کۆمەڵایەتییان بە دانیشتوانی هەولێری کۆنەوە نییە، بەڵکو هەر لە رووی ناونانی ئەو گەڕەکانەوە دابڕان و جیاوازییەکی گەورەی

چینایەتی خۆی دەردەخات، دیقەت بدەن لەناوەکانی "شاری خەونەکان" و "دەشتی بەهەشت" و "ناز سیتی" و "گوندی ئیتالی و ئینگلیزیی" و "ئەمپایەر" و هەموو ئەو ناوە عەنتیکانەی تری ماکینەی ریکلامسازیی کوردیی رۆژانە بەرهەمیان دەهێنێت، هەموو یەک فاکت دەخەنە بەرچاو، لەسەر سینگی دەشت و کەلاوەکانی هەولێر، شارێکی ئیدیاڵ دروستکراوە لەسەر نەریتی وڵاتانی کەنداو، یان بە لاسایکردنەوەی دۆحە و شاریقە و دوبەی. ئەم سەرسامییە بە خۆی بابەتێکی گرنگی سایکۆسیۆسیۆلۆژیی تەنانەت ئەنترۆپۆلۆژیشە. لەناو ئەم پارادیسە وەهمی و خەیاڵاویەدا هیچ شتێکی نوێ جگە لە نوێکارییە رواڵەتییەکان هەبوونی نییە، تەنانەت مەترسی هەیە ئەو لاساییە تەنیا وەک لاسایکردنەوەیەکی تەلارسازیی نەمێنێتەوە، بەڵکو خەریکە هەمان رەوشت و نەریتی کۆمەڵایەتی ئەوەش دەگوازرێتەوە بۆ هەولێر. وەک زۆرمان دەزانین نیگاری پشتی ئەو تەلار و باخچە قەشەنگ و ئاپارتمانە هەوربڕانەی وڵاتانی کەنداو، دۆزەخێکی زەمینییە، کە دەکرێ بڵێن دوو شار یان دوو جۆر شارنشینی لەوێدا هەن، شارێک لە ژێر ئەو خۆشگوزەرانییە زۆق کراوەوە بوونی هەیە، شارێک دانیشتوانەکەی لە چینەکانی خوارەوە پێکهاتووە و بە مەمرە و مەژی لە خزمەتی ئەو پێشکەوتنە رواڵەتییەدا راگیراون.

دروستکردن و پەرەپێدانی شار تەنیا دیاردەیەکی بیناسازیی رووت نییە، ئەوە تەنیا ئەندازیارە کارزانەکان نین بینای شار دەکەن، بەڵکو رۆڵی راستەقینە نوخبە دەیگێڕێت. ئیلێتی روونااکبیریی دەستیان هەیە لە رەنگڕێژ و بیناکردنی شارەکاندا، ئەوان ژێرخانی فەرهەنگی دادەڕێژن، دیزاینەری کولتووریی و رۆشنبیریی شارەکانن. بە بێ ئەمە ئەو قەیرانە شارسازییە دێتە ئارا، ئەمەکە بەرۆکی هەولێری پایتەختی هەرێمی گرتووە. ئەمەش لەلای فەیلەسووفی ئەڵمانی هاوچەرخ، یۆرگن هابرماس بە "بەندبوونەوەی باڵای تاوەرەکان و نزمبوونەوەی لیڤڵی رەوشت" پێناسە کراوە. ئاخر هەولێر بە رووخسارە تەلارسازییەکەی، بە باڵای بەرزی ئاپارتمانەکان، ئەندەرپاس و شەقامە نوێیەکان، پێماندەڵێت کوردستان لەسەر رێی گەشەکردنێکی هەمەلایەندایە! هەموو شت لە پایتەختدا بە پەرفێکتی دەڕواتە پێش. لە کاتێکدا ئەمە تەنیا فریودانێکە، ماسکێکە، جۆرێک لە بۆتۆکسکردنی دەموچاوە چرچ و لۆچەکەی ئەو شارەیە. ئەمە قسەیەکی "پاوڵ ئاستەر"ی نووسەری ئەمەریکیم وەبیر دێنێتەوە کە لە دیمانەیەکیدا وتبووی "ئەستاشی لەگەڵدا بێت، نیویۆرک باشییەکانی ئەمەریکامان نیشان دەدات!". مەبەستی ئاستەر ئەوەیە، جوانی رواڵەتی و رووکەشی دیاری نیویۆرک ناهێڵێت زۆر نادیاری دزیەی

چەشنی ژیانی کولە مەرگی نەداران و رەگەزپەرستی و رێژەی تاوان و دزی، رۆشناییان بکەوێتە سەر. بۆ هەولێریش هەمان شت راستە بەدەر لە رەگەزپەرستی. چونکە لە هەولێردا رەگەزپەرستی بوونی نییە، یان شیاوی باسکردن نییە، بەڵام هەژاریی و نەداریی و تاوانی رێکخراو و جیاکاریی چینایەتی و شتێک سەرووتر لە گەندەڵیی کە تاڵان و بڕۆی حزبەکانە، بوونێکی زەقی هەیە.

بەدەر لەمە، ئایا هێشتا لە هەولێر و کۆی شارەکانی تری کوردستان ژیانی شارنشینی لە ئارادایە؟. پرسیارێکە تا ئێستا نەمانکردووە یان کەمتر ئەم پرسیارە ورووژێنراوە، تەنانەت بواری کۆمەڵناسی گشتیی و کۆمەڵناسی شار، لە رۆشنبیریی کوردییدا هێندە هەژارە، دوو مانگ ئەم وتارەی منی دواخست، ئێستاشی لەسەر بێت نەمتوانی یەک لێکۆڵینەوەی ئەکادیمی بدۆزمەوە. تازە پرسیارەکەم وروژاندووە، خوێنەر راناگرم لە بۆ وەڵامیدا. پێش ئەوەی بەرسف بدەمەوە، دەبێت ئاماژەش بە ئەوە بکەم هەر یەک لە چەمکەکانی “کولتوور” و “مەدەنیەت” و “شارستانی” لە زمانی کوردییدا بەشێوەیەک تێکچڕژاون، لێک جیاکردنەوەیان بووەتە کارێکی دژوار، ئەمە نامانەوێت بچینە ئەو کێشمەکێشە ئیتمۆلۆژییەوە و لە بری هەموویان “شارنشینی” پەسەند دەکەین. کرۆکەی وەڵامەکەشم لەوەدا کورت دەکەمەوە، لە هەولێردا وەک کۆی شارەکانی تر، هێشتا فەرهەنگێکی شارنشینی لە ئارادا نییە. ئەوەی هەیە تەنیا سایەی کولتوورێکی گوندییە بەسەر شارەکانمانەوە، ئەمە لە ئەمڕۆی هەولێردا بە زەقی دیارە شتێکی تا ئەندازەیەک نامۆیە، شارێک لەو ئاستە جوانە رواڵەتییەدا، کە بە دیمەن وەک شارێکی پێشکەوتوو دێتە بەر چاوان، هێشتا کولتووری دانیشتوانەکەی گوندیی بێت!!.
بە هۆشیارییەوە ناڵێم کولتووری خێڵ. کە ئەمە کرۆکی تێزەکەی کۆمەڵناسی بەنامەی عێراقی “عەلی وەردی”یە، چوونکە وەردی کێشمەکێشی راستەقینە لە کۆمەڵگەی عێراقدا بە ململانێی نێوان هەردوو کولتووری خێڵەکی و شارنشینی دەبینێت، لە دیدی ئەودا کولتووری شارنشینی دیاردەیەکی تەواو خۆرئاوایی بوو. دێتەوە بیرم لە چاوپێکەوتنێکی سایتی “نیقاش”دا، کۆمەڵناسی شارەزا “د.فالح عەبدولجەبار” رەخنەی لەم روانگەیەی وەردی گرت بەوەی جووتەوانەی خێڵەکیبوون و شارنشینی بە دەرئەنجامی کولتووریی نێوان هۆز و شار نەدەزانی بەو فۆرمەی لای “ئیبن خەلدون” هەیە، بۆیە بە روونی وتی “دژایەتییەک لە سیستەمی بەهاکان، تەرزەکانی ژیان، رێکخستنی کۆمەڵایەتی، شێوازەکانی ژیانی شارنشینی و ناشارنشینیدا هەیە، بەڵام ئەوەی دوایان ئیدی خێڵەکی نییە، بەڵکو بۆتە لادێی، ناوچەی

گوندی گەورە لە شارەکاندا هەن، ئەمەش بە ئاشکرا لە بەغدا، بەسرە، موسڵ و هەولێردا دەبینین”.

عەبدولجەبار، دیاردەیەکی نوێ، یان راستییەکی جیاواز دەخاتە ڕوو، بەوەی کولتووری گوندیی سایەی سەری شارە عێراقییەکانی بە شارە کوردییەکانیشەوە نەک کولتووریی خۆی. ئەوە ڕوونە هاتنی گوندییەکان چ وەک تاک یان گروپ بۆ ناو شارەکان، لە پرۆسەی راگواستن و کاولکردنی گوندەکاندا بووبێت لە سەردەمی رژێمی بەعس، یان لە کردەی بە فەرمانبەرکردنی گوندنشینان بووبێت لەلایەن حکومەتە حزبی هەرێمەوە “لێرەدا هەڵەی تایپ لە ئارادا نییە، زاراوەی حکومەتە حزب داهێنراوی خۆمە”. هاتنێک بوو بە کولتووریی گوندییانەی خۆیانەوە. ئەوان شارەکانیان قەرەباڵغتر کرد، بەڵام فەرهەنگی شارنشینیان لە ریشەوە دەرهێنا کە چینی بۆرژوازیی شاریی نوێنەرایەتی دەکرد، ئەم دیاردەیەش تایبەت نییە هەر بە شاری هەولێر، بەڵام ئەمە لەم وتارەدا ڤۆکەسمان لەسەر هەولێرە.

مەسەلەکەی ئەمە دوورە لەو پۆلینە دەمارگیرە شارییەی فەرهەنگی گوندی بە پریمیتڤ و کێویی سەیر دەکات، نا، نیازێکی وامان نییە بیڵێین، بەڵکو قسەمان لەسەر نیشاندانی دوو کولتوورە کە هەر یەکێکیان خاسەت و شەقڵی خۆی هەیە.

هەرچۆنێک بێت سەرئەنجام هاتنی گوندییەکان تەنیا هاتنێکی فیزیکی ئەبستراکت نەبوو، هاتن و زاڵبوون و باڵادەستی کولتوورەکەشیان بوو، بە تایبەت لەو لەشاوەی ساڵی 1988دا و لە میانەی پرۆسەی راگواستنی گوندەکاندا لەسەر دەستی بەعس، ئەم دیاردەیە بە زەقی ڕەنگدانەوەی هەبوو لەسەر شارەکان ئەویش بە پاشەکشەی ئەو کولتوورە شارنشینییەی چەند دەیەیەک بوو لە رسکان و گەشەکردندا بوو لەسەر دەستی چینی ناوەند. گوندییەکان بە دەستی بەتاڵ لە سامان و موڵک هاتن، بەڵام بە ئاسانی دەستیان گرت بەسەر نەرمی شارنشینی و خودی شارەکاندا. ئەم پرۆسەیە لەناو هەولێردا گەورەترین ڕەنگدانەوەی هەبوو، کە شاری دابەشکرد بەسەر دوو تاقمی کولتوورییدا “هەولێریی و دەشتەکی”، لە سلێمانیشدا لە ژێر ناوی “خەڵکی شارەکە و لادێی” خۆی دەرخست.

هەڵبەتە مەبەستمان نییە، فەزڵی هیچکام لە کولتووری لادێ و شار بدەین بەسەر یەکتردا، نیازمان ئەوەیە لە دیاردەیەک بدوێین لە واقیعدا بوونی هەیە. تەنانەت بە “کارل مارکس” هەمیشە شار گرنگتر بوو. بەو پێیەی چینی بۆرژوازی بەرهەمی شار بوو، شارەکان چەقی گەشەکردنی سەرمایەداریی بوون، بە هەمان شێوە مارکس بە ئەوەی باسی بکات پێی دەوتین کۆمۆنیزمەکەی ئەویش هەر سەر بە کولتووری شارە. مارکس و ئەنگلس بە جووت پێیان دادەگرت لەسەر ئەوەی مرۆڤی عەقڵانی

بەرهەمی شارە، لەم ڕاستایەدا لە هەوڵدا بوون بە خستنە ڕووی ئەوەی پڕۆلیتاریا دەبێت خۆی لە بیرکردنەوەی گوندیی ڕزگار بکات، چوونکە ئەو بیرکردنەوەیە خۆی داوەتە دەست گۆڕانکارییە سروشتییەکان. بە پێچەوانەی شارەوە کە مەکۆی ململانێیە و تێیدا چەندین دەستەی کۆمەڵایەتی و سیاسیی هەن هانی تاکەکان دەدەن بە بە دەستهێنانی ئازادیی!. ئاخۆ دەکرێت بە مارکس بڵێین گوندییەکانی بە نزمتر سەیر کردووە؟ نا مەسەلەکە شتێکی ترە. دەکرێت بڵێین ئیدی شار بەو کولتوورە جیاوازە خۆیەوە کە کەمتر کشتوکاڵییە و زۆرتر پیشەسازییە دەبێتە ناوەند و چەقی گۆڕانکاریی و مەیدانی کێشمەکێشی چینەکان.

هەر لە باری واقیعییەوە، ئێمە قسە لەسەر شارگەلێک دەکەین بەرهەمی خۆرئاوایە، یان ڕاستتر بڵێم بەرهەمی مودێرنەتەیە. گەر بەخێرایی ئاوڕ لە ژیاری خۆرئاوا بدەینەوە. ئەوەی بە "خۆرئاوا" دەناسرێتەوە وەک چەمک، ساتەوەختی گۆڕانەوەیە بۆ شارستانی گریک و ڕۆمای دێرین و لەسەر ئاینی کریستیانیزم دامەزراوە، دروست لە ساڵی 1492 لەگەڵ دۆزینەوەی ئەمەریکا و دەرکردنی عەرەبە موسڵمانەکان لە ئەندەلوس فۆرمەڵە بووە. هەر لەم دەمەدا فەلسەفە و فیکری خۆرئاوایی لەسەر پاساوهێنانەوە بۆ کۆمەڵکوژکردنی هیندە سوور و دانیشتوانە ڕەسەنەکانی قاڕەی تازەکە و گۆڕانەوەی چەرخی کۆیلەداریی شکڵی گرت. ئیدی شارەکان هێدی هێدی دروست دەبن و دەمە گەورەکان سەرتاپای ئەوروپا دەگرنەوە، لەناو ئەم قۆناغە تازەیەدا ماشێنی ئیمپریالیزم خێراتر دەڕواتە پێش و شۆڕشی پیشەسازیی لە دایک دەبێت، شارەکانیش دەبنە ناوەندی گەشەی سەرمایە و ڕووبەرێک بۆ لە دایکبوونی چینێکی نوێی کۆمەڵایەتی "بۆرژوازی". لەم چرکەساتەوە شار دەبێتە مەڵبەندێک بۆ ململانێی چینە کۆمەڵایەتییەکان و سەرهەڵدانی ڕەوتە فیکرییە جیاوازەکان. لەم کاتانەدایە یەکەمین کتێب لەسەر بایەخی شار بڵاو دەبێتەوە لە ساڵی 1598دا، کە کتێبەکە لەلایەن "بۆتیرۆ"وە لە ژێر ناونیشانی "گەورەیی شار"دا نووسراوە.
ئاگام لەسەر باسەکەی خۆمە و ئەو چەند پەرەگرافەی پێشتر دەبەستمەوە بە ناوەڕۆکی بابەتەکەمەوە. بەوەی گومان نییە لەوەی شار بەرهەمی مودێرنەتەیە و هەڵگری توخمێکی کولتووریی تایبەت بە خۆیەتی. ئایا لە شارەکانی ئێمەدا بە تایبەت هەولێری پایتەخت ئەو ڕەگەزە فەرهەنگییانە هەن؟. وەڵامەکە گرێ و گۆڵی تێدا نییە و بە هەر کەسێک لام لە جیم جیا بکاتەوە نەخێرە. ئاخر هەولێر لەسەر ئاستی ڕووکەش وەک شارێک دەردەکەوێت، ئەگینا نهێ گوندێکی پەرەسەندووش نییە. "ئەمە بە سلێمانیش زۆر ڕاستە". شار تەنیا یەک ستانداری نییە و بە زۆر و بەریی ژمارەی دانیشتوان ناپێورێت،

لە بەرزترین پلەدا شار فەرهەنگە و شارنشینیش مومارەسەی ئەو فەرهەنگە. گەر نموونەیەکی ساکار بهێنینەوە ئەمە جیاواز لەوەی سینەمایەکی کزۆڵەمان هەیە، لە کاتێکدا زەخیرە و ماتریاڵی سینەمایەکی تایبەتمەند و یونفرساڵمان هەیە، دوو سێ هۆڵی سینەمایی شیاومان نییە لەو پایتەختە گەورە و گرانەدا!. چۆن شانۆیەکمان نییە تەواو خەماڵی بێت، لە هەمان کاتدا دوو هۆڵی نمایشی شیاویشمان نییە. تەلارسازیی رووت هیچ نابەخشێت. ئەگەرچی ستایلێکی میعماریی کوردیشمان نییە، کارەساتەکە ئەوەیە لە دیمەنی تەلارسازیی هەولێر و کۆی شارەکانی تریشدا بەر خوار و خێچی زۆر دەکەوین، لە شارەکان بە پێی مێژوو، دابونەریتی خۆیان تەلارسازییان بە دەستنیشان دەکرێت، لەمەشدا جگە لەو بەشە کەمەی نزیک قەڵا، رەشەبایەکی ڤەندالیستی توند چاو دەکەین، هەموو سیما رەسەنەکانی شاری بەرەو سڕینەوە بردووە و کردوویەتی بە چەند دوورگەیەکی دابڕاو لە یەکتر لە رووی کولتوورییەوە، نووکە ئەو دوورگە جیاوازە چینایەتییانە، بە هەولێرێکی پێشکەوتوو، پێمان دەفرۆشدرێتەوە. خولاسەی کەلام ئەمەیە تەلارسازییەکەش شپرزەیە چەشنی دەروونی ئەو مرۆڤە کوردەی لە دەروازەی جیهانی تازەدا راوەستاوە، نازانێت چۆن بچێتە ژوورە و لەکام دەرگاوە لێی دەربچێت.

بابەتێکی گرنگی تریش، کە ناشێ لەم پانتاییەدا قسەی لەسەر نەکەین، پێشکەوتنی رواڵەتی و ئەنجامدانی نەشتەرگەریی جوانکاریی بە هەولێر، بە بێ پێشکەوتنی کۆمەڵایەتی و هزریی مانایەکی نییە. ئەو دوو پرسەیە شانبەشانی یەکتر و بەشێوەی ئاسایی دەڕۆن. ناشێ سیمای شار لە شارە مودێرنەکان نزیک بێتەوە، هێشتاش پەروەردە و تەرمی خوێندنی حوجرە زاڵتر بێت لە ناوەندە ئەکادیمییەکانی وەک زانکۆدا. راستە ئایندارایی مافی هەر کەسێ، بەڵام ناکرێت موفرەداتی پزیشک لە بری کەنسەپتی پزیشکیی هەمان ئەو زاراوانە بێت بانگخوازە فەندەمینالیستەکان لە گەوجاندنی کۆمەڵگەدا بەکاری دەهێنن، ناشێ سنوورێک نەمێنێت لە نێوان پزیشک و بانگخوازدا. ناشێ و شیاوی شار نییە، عەقڵی کۆمەڵگە و دانیشتوانەکەی بدرێتە دەست مەلای رادیکاڵ و دوا قسە هەمیشە بە ئەوان بەجێ بهێڵدرێت. ناشێ شار بریقەی بێت، لەناو خۆیاڵدانی دانیشتوانەکەشیدا ژنکوژیی ئامادەیی هەبێت، ناشێ شارێکی جوان بە عەقڵێکی ناشرینی بەسەرچووەوە بەڕێوە ببرێت. تا ئەو ئەندازەیەی لێ ناکرێت لە بەرامبەر ئوسوڵیەتی ئیسلامیی، لە باشترین حاڵەتدا کولتووری عیرفان زاڵ بکرێت، ئەمە پێویستمان بە بیرکردنەوەی فەلسەفیە، ئاخر لە دوا ئەنجامدا فەلسەفە رووی لە دنیایە، تەوژمەکە بەرەو دەرەوە، هەرچی عیرفانە رووی لەناوەوەی مرۆڤە. عیرفان مرۆڤ پاسیف دەکات، بەڵام فەلسەفە مرۆڤ ئەکتیف

دەكات، واى لێ دەكات بير لە بنياتنانى دنيا بكاتەوە، مر□قى فەلسەفى هەميشە خەياڵى هەيە، خەياڵى خورافى نا، بەڵكو خەياڵێك زانستى لەسەر رۆ دەنرێت و لەسەر زانست بينا بووە.
قسەيەك پێويست بێت لە كۆتاييدا بيكەم ئەمەيە: ئەوەى لە هەولێر كراوە و لە بەرنامەدايە بۆ ئەنجامدانى، تەنيا ماكياژ و بۆتۆكسكردنى ئەو شارەيە. ئاخر بە بێ پێشكەوتنە كۆمەڵايەتييەكان، بە بێ پڕكردنەوەى ئەو سپەيسە چينايەتييەى لە زەقبوونەوەدايە، بە بێ دابينكردنى ژيانێكى شياو بۆ دانيشتوانەكەى، بە بێ رەخساندنى ژينگەيەكى ئازاد بۆ گوزارشت، بەبێ كاڵكردنەوەى دەسەڵاتى حزب و فەرهەنگى دێهاتيى، بە بێ داڕشتنەوە و رێكخستنەوەيەكى كۆمەڵايەتى هاوچەرخ، بە بێ ئيدارەيەكى ناگەندەڵ، بەبێ كورتكردنەوەى زمانى مەلا و خێڵ، بە بێ كەمكردنەوەى بێكاريى و بەرزكردنەوەى ستاندارى ژيان و بژێويى، بە بێ و بەبێ … هەر هەنگاوێك لە بوارى تەلارسازيى و شەقامسازييدا كە وەك دوا مەكرەمەى حزبيى نيشانمان دەدرێت، هيچ لەو شارە ناگۆڕێت، ئەم بۆتۆكسە دەتوانێت رووخسارى پيرە هەولێر گەنجتر بكاتەوە، لێ داخەكەم ئەو فەرهەنگە پيرە هەروەك خۆى دەمێنێتەوە و ئەو گۆڕانكارييە رووا□□تيانەش كە وەك گرێى دەروونى مر□قى رۆژهەڵاتى رووكەش پەرست خۆى دەنوێنێت، دواجار دەبنە بڵقى تەقيو. ئەم تێزەش بەكەمێك جياوازييەوە بەسەر هەر شارێكى ترى كورديدا لە باشوورى كوردستاندا دەچەسپێت.

نووسينى: ستيڤان شەمزينى
ئاپريڵى 2020
باكوورى زەوى

ووردە باس … پشكۆ ناكام

- لە هونەرمەندێكى شێوەكاريان پرسى : چى كارى تێكردى و هاوكارى كردى تا ببيتە هونەرمەندێكى تەشكيلى ؟ ئەويش بە زەردەخەنەيەكەوە ووتى : كاتێ دايكم بە من حامي□□ بوو هەر خەريكى قووت يانى فڵچە و بۆيە بوو ، ديارە ئەو نۆ مانگە بەشێك لەو فڵچە و بۆيەيە گەشتۆتە منيش و لەگەڵ گەورە بوونم خوليا ى ئەم هونەرە بووم ، … خەڵكەكە ووتيان نابێ و ئەوەى

تە باسی ئەکەی مەنتیق نیە ، هونەرمەندەکەش ووتی : ئەی بە مەنتیق بە خانمەکی بەناو نووسەر لە دەرباری دەسەڵاتا لەبەر ئەوەی لە کاتی حامیلە بوونی دایکی بەو گەقار و جەریدەی قووت یاوە و ئەمیش پێش لەدایک بوونی بەشی نووسین لە مەشکیا پڕ بووە دواتر بە خەهیلاک کردن بووە بە نووسەر !! جا گەر هی ئەو خانمە زەردهەڵگەڕاوە مەنتیق بێ ، ئەوەی من دوو جار مەنتیقە..

- لە سایەی سەری حیزب و بنەماڵە دەمێکە کوردستان ناو و ناوبانگی جاش و کلکایەتی لە ناوچەکەیا بڵاو بۆتەوە کە هەر جارەی بە لا یەک و دەوڵەتێک ، جارێک لە خزمەت (والا حضرت) و جارێکی تر بە (سیدی) وجارێکی تر و تا ئێستاش لەخزمەت(قارداش)، بەڵام دونیا دونیای دوێنێ نیە وگۆڕاوە ، ئێستا بەشەریەت لە قۆناغێکی بەرزئ پێشکەوتنا ئەژی و پەیوەندیەکانی لەسەر ئاستی “گلوبالیزم-عەولەمە” یە جا بۆیە ئەو حیزب و بنەماڵانەش ئەبێ پیشەکەیان گۆشە پێ بدەن و سنووری ناوچەکە بەجێبهێڵن و لەگەڵ عەولەمەیا یەک بگرنەوە ، بۆیە ئێستا لە “لیبیا” خەریکی کەسابەتی خەیانن وجاشایەتییان بەرەو قۆناغێکی نوێ بردوە و لە لەکاتییەوە بە نەوەدەوڵەتی، کار وا بەوات ڕەنگە لە داهاتویا دامەزراوەکیان بە دروست بکرێت بەناوی ” ڕێکخراوی جاشی نەو نەتەوەیی سەر بە نەتەوە یەکگرتووەکان”…!!!!

*. ئەوە ماوەیەکی دوور و درێژ تێپەڕیوە تا ئێستا بەختەوەری سەرەکی بە ناو حکومەتی هەرێم!! لەوە تێنەگەیشتوە کە حکومەت بۆی نیە دەست بخاتە کاروباری پارلەمانەوە ، بەڵکو ئەوە پارلەمانە بە دواچوون بە حکومەت ئەکا و لەکاتی سەرپێچیا لەپرسینەوەی لەگەڵا ئەکا ، بەڵام چونکە پارلەمانەکەی هەولێر کارتێنیە ئەو زاتە بەختەوەرە وەک ئەوەی پارلەمان لیژنەی ناوچەیەکی حیزبەکەی بێ داوا ئەکا حەصانە لە یەک دوو پارلەمانتاران بسەننەوە ،بەوام وایە ئەم خروقاتەشی بە بچێتە سەر و پارلەمان بڵێ : قوربان جەنابتان فەرمانەکە بنووسن ئەمەش ئیمزای ئەکەین لە پێناو چەسپانی دیموکراتیا…!!!

*. سەرەڕای ئەو هەموو ماڵ کاولییەی دەسەڵاتی هەرێم لە هەموو ڕووەکانەوە بەسەر خەڵکیا هێناوە هەر کە قسیەک کرا و ووتارێک نووسرا و نارەزایەتییەک شەقامی گرتەوە جوزلە نەشازەکان و قەڵەمە قەرەقەزەکان ئەو خەڵکە بەوە تاوانبار ئەکەن کە

نارەزايەتييەكانيان ئەجينداى دوو ئيدارەيى لەپشتە !! بە كوردييەكەى ئەم دەسەڵا تە خۆ سەپێنە چى لەو ميللەتە ئەكا كەس بۆى نيە فزە بكا كە كرا ئيتر تۆ دژى يەک ريزى كورديت..!!ئەتەوێت دوو ئيدارەيى بگەرێتەوە.. ـمن بەش بەحاڵى خۆم دوو ئيدارەيم پێ باشترە لە يەک ئيدارەييەک کە لە تيايا بەشەكەى خۆم بدزرێ و لاكەى ترى ئيدارەكەى پێ ببێ بە ملێونێر !!، من دانيشم سەيركەم شارەكەم نيمچە وێران بكرێ و بەقەد ناحييەكى ئەولا خزمەت نەكرێ و بەداهاتى شارەكەم گيرفانەكانى چەن کەسانێكى ئەولاى پێ پڕ ببێ و بۆشم نەبێ قس□ بكەم !! با ئەو يەک ئيدارەييە هەر نەمێنێ ، كە ميللەتى قوڕبەسەر هەر لەژێرەوە بێ يەک و دوو يان هەشت ئيدارەيى جياوازى چيە؟ من قەوارەيەكم بەناوى هەرێمەوە ناوێ کە تيايا هاووڵا تى پلە دوو بم، ئەووترێت کە هەموومان هەر كوردين خۆ ناسريە و كەربەلاش هەدوو شار عەرەبن و دوو ئيدارەى جياواز بە يەكيان هەيە و هيچ گرفتێک لە ئارايا نيە ، تۆ بەشەكەى خۆت ئەبەى بە زيايەوە و بەشەكەى منيش لرف لێ ئەيەيت گوايا ئەمە يەژ يئدارەيى يەک قەوارەييە ! نەخێر ئەمە قەوارەى سيستەمێكى مافياييە ، تا زووتر نەجاتمان ببێ لێى زووتر ئيسراحەت ئەكەين و نانى خۆمان بۆ خۆمان و ئيعاشەكەى خۆيان بۆ خۆيان ،بڕواتان هەبێ بێ حيمايەى سوپاى “توركى”ش ئەتوانين بە ئيدارەيەكى خۆمان كاروبارى شارەكەمان بەڕێوە بەرين و پێويستمان بە بانكێكى لوبنانى نابێ بۆ شاردنەوەى داهاتەكانمان......

ڕۆڵى باشوورى كوردستان لە ڕاپەڕينى شێخ عوبەيدوڵڵاى نەهريدا -9- ڕەسوڵ بۆسكێنى

بەشی نۆیەم

هەوڵی شێخ عوبەیدوڵڵا بۆ هەستانەوەی ڕاپەڕینەکە،

دوای گەیشتنەوەی شێخ عوبەیدوڵڵا و هێزەکەی بەنەهری و چاوخشاندنەوە و بەسەرکردنەوەی هێزەکانی و هەڵسەنگاندنی

بارودۆخەکە، دوو مانگ دوای گیرسانەوەی لە نەهری، دیسان شێخ عوبەیدوڵڵا هەوڵی جوڵانەوەیەکی نوێی دا، کە لە نەهرییەوە دەست پێ بکات، جارێکی دیکە هەوڵەکانی دەست پێ کردەوە، بۆ خۆئامادە کردنەوەی بۆ درێژەپێدانی ڕاپەڕین، هەرچەندە خۆئامادەکردنی ئەم جارە لەچاو هەلومەرجی جاری پێشوو سەخت تر بوو، چونکە جەماوەری کوردی ڕۆژهەڵات بەهۆی دزی و تاڵان و سوتاندنی ماڵ و دیهاتەکانیان و کوشتن و دەربەدەریان لەلایەن هێزە تاڵانچیەکانی ئێران، باری ئابووریان تا ئەوپەڕی خراپ بوو و باری دەروونی خۆشیان شڵوا بوو، لەلایەکی تریش ئێران لە ڕۆژهەڵات و ڕووسیا لە باکوور هێزەکانیان لەسەر سنوور مۆڵدرابوون و هێزەکانی عوسمانیش لەناو وڵات بەهەموو شوێنێکدا بڵاو ببوونەوە و پەیوەندی نێوان شارەکانیان بڕی بوو، لەگەڵ ئەوەشدا بۆ پەلە و بۆ هەڵدادان کەوتە تەقەلای هەمەلایەنەی وەک:

1- دابین کردن و حەواندنەوەی ئەو لەشاوی (100) هەزار ئاوارەی کوردەی لە ئەنجامی شۆڕشەکەدا چ وەک لایەنگر و پشتیوانی شێخ و چ لە ترسی پاراستنی سەر و ماڵیان، لە جێگا و ڕێگای خۆیان هەڵکەنرابوون و بەو زستانە لە سنوورەکانی ئێران – عوسمانی چووبوونە قەڵەمڕەوی عوسمانی لەوێ گیرسابوونەوە.

2- دەست پێ کردنەوەی کاری دیبلۆماسی و پەیوەندی تازە دروست کردنەوە لەگەڵ دەوڵەتاندا، بۆ ئاگاداربوونیان لە کێشەی کورد، بە تایبەتیش لای دەوڵەتانی ڕووسیا، ئینگلستان، ئێران-عوسمانی.

3- کڕین و پەیداکردنی چەک و تەقەمەنی و پێویستی شۆڕش.

4- بەسەرکردنەوەی زۆربەی ڕێبەرانی خێڵ و ناودارانی کورد و نامەی تایبەتی بۆ نووسین و بانگهێشتنیان بۆ پشتیوانی لە شۆڕش و بەرزکردنەوەی ورە و زیندووکردنەوەی گیانی هیوا و ئاوات تیایاندا.

سەرەڕای ئەوەی تورك داوای چاوپێکەوتن و گفتگۆی شێخ عوبەیدوڵڵایان دەکرد بۆ هێمن کردنەوە و بانگ هێشتی بۆ ئەستەمبوڵ، شێخ عوبەیدوڵڵا بانگەوازی بۆ سەرۆك هۆز و خێڵەکان کرد و لەگەڵ نوێنەری تایبەتی خۆی دا نامە و ڕاسپاردەی بۆ ناردن، تاکو بەشداری ڕاپەڕینەکە بکەن، لەم بارەیەوە حەسەن عەلی خانی گەڕووسی لە 3ی ڕەبیعی دووەم 1298 کۆچی (4- 3- 1881ز) لە نامەیەکدا بۆ ناسرەدین شای قاجار دەنووسێت: “دوێنێش کە دوایین ڕۆژی (ڕەبیعی یەکەم) بوو، ئەم هەواڵە ڕاست و دروستە، کە دەماودەم هاتووە، بەگیانفیدا گەیشتبوو لەبەر ئەوەی بڵاوکردنەوەی بانگەوازنامە تازەکانی شێخ عوبەیدوڵڵا و چاوپێکەوتنی لەگەڵ کاربەدەستانی بابی عالی دا، هیچ گومانێك نەماوە، بۆیە ئاگادارکردنەوەی بەڕێزتان بە پێویست زانرا، دەربارەی هەواڵی هەمزاغاش، داروباری نازانرێ، چونکە لە هەموو

جێگایەکدایە، هەندێ جاریش لە "پشدەر"ە داروباری ژێرەو ژوور بووە، و کەسی بەدەورەوە نەماوە و تەنیا ماوەتەوە، بەڵام سەرەڕای ئەوەی ئێل و هۆزەکەی لە بەرامبەریدا ئەو پەڕی ملکەچیان هەیە، هێشتا چەند کەسێکی ئەم خێڵەکەی لەگەڵدایە، سەرەڕای ئەوەش هەمزاغا کەسێکی ئازا و دەست لەگیان بەرداوە، هەر ئەوەندەی بەفر بتوێتەوە و ڕێگاوبان بکرێنەوە، ئیتر ئەگەر هەر خۆشی بە تەنیا بمێنێتەوە، وەك دز لەم و ئەو کونەوە سەر دەردێنێ و خۆی نیشان دەدات، بۆلە بەرچاوگرتنی ئەو سەرنجانەی عەرز کران، دەبێ هەڵسوکەوتی غافڵ نەبین و لێی ئەرخایەن نەبین.

...ئێستاش بەهاتنی ئەو ئەفسەرە* جەنگیە و دیداری لەگەڵ شێخ عوبەیدوڵڵا و هێنانی خەڵاتی قایممقام بۆ برا و کوڕی گەورەی هەمزاغا و ڕێپدان و پشتیوانی لە ئێلی مەنگوڕ، لەلایەن دەوڵەتی عوسمانیەوە و ئەوەی تائێستا بە ئاژاوەی (عوبەیدوڵڵا)، کارێکی وانەکراوە، وادەردەکەوێ ئەم دەوڵەتە سەبارەت بەم کێشەیە چاوپۆشی بکات".

لە دوایین بەشی پەڕەگرافی، نامەیەکی تری میرزا نیزام حەسەن عەلی خانی گەڕووسی بە مێژووی: 8ی ڕەبیعی دووەمی 1298 کۆچی- (9- 3- 1881ز) بۆ ئەمینولمولك: میرزا عەلی خان – (ئەمینولدەولە) دەنووسێت:

" لە سێی ئەم مانگەدا بانگەوازنامەکانی (شێخ عوبەیدوڵڵا)م بە تەلگراف عەرزکردن و دەقی بانگەوازەکیشم بەپۆستدا بۆ ناردن، ئێستا پەیتا هەواڵ دێت، گوایە شێخی مەلعون، خەریکی خۆسازدانە بەرەو ڕەواندز. لەم خۆ سازکردنەش مەبەستی ئەوەیە لەگەڵ ئەو خێڵانەی لەدەرەوە و ناوەوە پێوەندی بووە، ئێستا هەموویان لە گەرمیان و لەخاکی عوسمانیدا، دەست بدەنە دەستی یەك و دیسانەوە ببنە مایەی کارەساتێك، بەڵگەش بۆ ئەمە ئەوەیە لەم ماوەیەدا هەواڵی بۆ هەندێ لایەنگرانی خۆی لە (سڵدوز) ناردووە، تا خۆیان لە (قەرەپەپاغ) دووربخەنەوە، چونکە شێخ نیازی شۆڕشی هەیە و بۆ ئەمەش لەلایەن دەوڵەتی عوسمانیەوە ڕێگای پێدراوە".

بێگومان ئێران و دەوڵەتی عوسمانی لەو هەوڵ و تەقەلایانە بێ ئاگانەبوون، بەتایبەت ئێران دەیویست هەرچی زووترە شێخ عوبەیدوڵڵا دەستگیر بکرێ و کۆتایی بە شۆڕشی کورد بهێنرێ، لەوبارەیەوە مستەر تۆمسن لە 31 کانوونی دووەمی 1881 لە نامەیەکیدا بۆ ئیرل گرانڤیل دەڵێت: دوێنێ وەزیری دەرەوەی ئێران دوو بروسکەی بۆ خوێندمەوە، کە شێخ عوبەیدوڵڵا بەکردەوە چالاکانە خەریکی خۆئامادەکردن و سازدان بووە، بۆ دەستپێکردنەوەی کاری دوژمنکارانە لەگەڵ ئەم وڵاتە، حکومەتی تورکیش هیچ هەنگاوێکی نەناوە بۆ ڕێگرتن لێی لەکۆکردنەوە

و سازدانی لەشکر و کڕینی چەك بۆ ئەو مەبەستە. ئەوە گریمانێکی زۆر دەبێت لەبەهاردا هوروژمێکی نوێ لەناو تورکیاوە بۆ ناو ئێران ڕوو بدات.

لە 1ی فێبریوەری 1881 چەندین نامە لەنێوان نوێنەرانی بەریتانیا و شادا ئاڵوگۆڕ کران سەبارەت بە هەوڵی نوێی شێخ عوبەیدوڵڵا دەدوێت و مەترسی ئەوە دەکەن، لەوەرزی بەهاردا سەر لەنوێ دەست پێبکاتەوە، پاشان بۆ بەرهەڵستی کردنەوەشی، ئێران هەوڵی دڵنیاکردنەوەی هاوکاری و دۆستایەتی بەریتانیا و ڕووسیای دەکردەوە، بۆ پشتگیری کردنی، لەڕاستیدا ڕووسیا و بەریتانیا هەڵوێستێکی نەگۆڕیان بەرامبەر ئێران و بارودۆخەکە هەبوو. هەرچەندە شێخ عوبەیدوڵڵا هەوڵی جوڵانەوەیەکی نوێی دا، بەڵام بارودۆخەکە لەبار نەبوو، لە ڕێگرتنی شۆڕشەکەی شێخ عوبەیدوڵڵا پاشان ئێران و ڕووسیا و بەریتانیا بەهەموو جۆرێك هانی عوسمانییەکانیان دەدا ڕێگا لە بزوتنەوەکەی شێخ بگرێت، هەروەها هێزی عوسمانی گەمارۆی پردی نێوان شێخ و شارەکانی نێوقەڵەمڕەوی عوسمانییان دابوو، بۆ ئەوەی هیچ هاوکارییەکیان بۆ نەچێت، سەرەڕای ئەوانیش هێزەکانی ئێران لەسنووری ئێران – عوسمانی دا بوون و بەرەی خۆرهەڵاتیان تەنیبوو، لەبەرەی خۆرهەڵاتیشەوە هێزەکانی ڕووسیا لەماکۆ و جوڵفا بوون بۆ دژایەتی کردنی ڕاپەڕینەکە. خاڵێکی هەرە گرنگ بریتی بوو لە تێکچوونی پەیوەندی نێوان خێڵەکانی کورد، واتە نەمانی یەکێتی کوردان، ئەویش لەڕێی داگیرکردنەوەی ئەو ناوچە کوردنشینانەی لەلایەن قاجارەکانەوە چەندین جۆر سزادانیان بەرامبەریان دەگرتەبەر.

گفتوگۆ لەگەڵ تورك

لەگەڵ بانگەواز و هەوڵەکانی شێخ عوبەیدوڵڵا بۆ دووبارە جێشدانەوەی خەڵك بۆ ڕاپەڕین، بۆ ئاڵۆز نەبوونی بارودۆخەکە کاربەدەستانی تورك دەیانویست شێخ بەخۆشی بخەنە داوەوە، کەوتنە هاتوچۆ بۆ لای و گفتوگۆ لەگەڵیدا بۆ ئەوەی بیبەن بۆ ئەستەمبوڵ، هەوڵیاندا ڕەزامەندی شێخ بەدەست بێنن، تا واز لە شۆڕشەکەی بێنێ، سوڵتان عەبدولحەمید نوێنەری تایبەتی خۆی (ئەحمەد بەگی یاوەری) ناردە لای بەمەبەستی قایل کردنی شێخ تا سەردانی ئەستەمبوڵ بکات، ئەحمەد بەگی یاوەری جەنگی سوڵتان، لەپاش ئەوەی سەردانی شێخی کرد، دوای گفتوگۆ لەگەڵ شێخ عوبەیدوڵڵا و سێ ڕۆژ لەلای شێخ مانەوە، شێخ عوبەیدوڵڵا لەگەڵ شێخ عەبدولقادری کوڕی و شێخ محەمەد سەعید دا ناردی سەردانی هەولێریان کرد، تا لەگەڵ سەرۆك هێزەکان و ژمارەیەك لە ناودارانی ناوچەکە، چاویان بەیەك بکەوێت. بۆ ئەوەی خواستی

سەرۆك هۆزەكان بزانن بۆ پشتیوانی شێخ و دروست كردنی قەوارەیەكی سەربەخۆ، شێخ دەبێ خۆشی هیوای بەبەڵێنەكانی تورك هەبووبێ، چونكە بەو بۆنەیەوە نامەی بۆ كوردەكانی سنوور و لایەنگران و ئاوارەكان نووسیوە و ئاماژەی بەو بابەتە داوە.
لەنامەیەكدا كە بۆ (محەمەد ئاغای ئاكۆ)ی نووسیوە، هانی داون یەكدڵ و یەكگرتووبن و تیایدا ئاگادار كراوە لەلایەن دەوڵەتی عوسمانی و دەوڵەتانی ترەوە پشتیوانی لە كێشەی كورد كراوە و شێخ بەهیوایە لە داهاتوویەكی نزیكدا هەموو كاروبارەكان بەگوێرەی خواستی كورد بێت، ئینجا داوای كردووە لەسەردانی شێخ عەبدولقادر و شێخ محەمەد سەعید لەگەڵ ئەحمەدبەگی یاوەر بۆ هەولێر بچن كۆببنەوە و چاوپێكەوتنی لەگەڵدا بكەن، لەو بارەیەوە حەسەن عەلی خانی گەڕووسی فەرماندەی مەهاباد، یەكێك لەو بانگەوازنامانەی شێخی دەستكەوتووە و لەگەڵ نامەیەكی خۆیدا شای ئێرانی لەو هەواڵە ئاگادار كردووەتەوە، لە پێشنووسی دامێنی تێلگرافێكدا، لە مێژووی (3ی ڕەبیعی دووەمی 1298 كۆچی) (4- 3- 1881ز) بۆ ناسرەدین شای ناردووە، دەڵێت:
نامەی ژمارە:63
لاپەڕە: 191
مێژوو: 3ی ڕەبیعی دووەمی 1298كۆچی (4- 3- 1881ز)
پێشنووسێكە لە دامێنی تێلگرافێكدا، لە مێژووی (3ی ڕەبیعی دووەمی 1298 كۆچی) پەیوەیە بۆ خۆیی، بەڕێی موبارەك عەرز كراوە:
“لەو ڕێكەوتە چاكانەی لەكاتی تەواو كردنی ئەم نامەیەدا بووم، لەلایەن ئیبراهیم ئاغای برای خوالێخۆش بوو (گوڕاوی ئاغا)وە، كە بۆ ڕاپەڕاندنی هەندێ كار و وەرگرتنی (پێشكەشی)ی خۆیكی (سەردەشت) ناردبووم، نامەیەك گەیشت، دیارە دەبێ ئەسڵی یەكێك لەو بانگەوازانە بێ كە شێخی مەلعون، ناردوویەتی و بەدەست ئیبراهیم ئاغا كەوتووە و ئەویش هەمان نامەی بۆ ئەم گیانفیدایە ناردووە، كە ئاراستەی (محەمەد ئاغای ئاكۆ)ی كردووە، كە یەكێكە لە سەرانی عەشایری قەڵەمڕەوی عوسمانی، لەم نامەیەشەوە، ئەو گەڕانەوەی (محەمەد ئاغای مامەش) دەسەلمێ، كە پێشتریش وتبووی ڕاستە و بەمەری خودی (شێخ عوبەیدوڵڵا)وەیە و ئەمەش دەقی نامەكەیە:
“دەستی ڕاستگەی پایەبەرز: محەمەد ئاغای ئاكۆ- خوا بتپارێزێ”
دوای گەیاندنی سڵاوی ئەوپەڕی دەستانە، ئەگەر لەڕووی دەستایەتی و ڕاستیەوە، لەمن دەپرسیت، سوپاس بۆ خوا و دنیا و كاروباریش بەدڵی دەسەزانە، لەلایەن دەوڵەتی پایەبەرزی عوسمانیەوە، هەژا و بەختەوەر: جەنابی ئەحمەد بەگی یاوەری تایبەتی حەزرەتی موبارەكی شاهانە، بۆ هەندێ كاری تایبەتی و نهێنی هاتووە، لە هیممەتی

پیرانی مەزنەوە ئەوەی مەبەست و ئاواتی ئێمە بووە، هەر ئەمەیە، لە دەوڵەتاندا عەجەمیان بێ ناهەق داناوە، و هەقیان بە ئێمە داوە، بە ڕێنوێنی و شارەزایش، جەنابی یاوەر و هاوڕێکانی، نوری چاوان، شێخ عەبدولقادر و شێخ محەمەد سەعیدم تا ڕەواندز و هەولێر لەگەڵ دا ناردوون، بۆیە بە پێویستم زانی پێشتر ئێوەش ئاگادار بکەمەوە، تا پێشوازی و چاوپێکەوتنی ناوبراو بکەن، چونکە لە هەموو ڕوویەکەوە، ئاگادارییان لە هەموو شتێکە و هەموو باسێکیان بە تەواوی بۆ شیدەکەنەوە.

بەکورتی لەلایەن دەوڵەتانەوە، کاروبار بەدڵی ئێمەیە، ئەوەندە هەیە، دەبێ خەڵکی کوردستان یەکدڵ و یەکگرتووبن، سوپاس بۆ خوا، کوردستانی قەڵەی ئەنادۆڵ، یەکدڵ و یەکگرتوون، هیوادارم لە قەڵەی عێراقیشەوە هەروابن، غیرەتی ئایین و ئیسلامیش لەدەست مەدەن، هەمیشە چاوەڕێی موژدەی سەلامەتیتانم، ئیتر بەدوعا".

12ی ڕەبیعی یەکەمی 1298 کۆچی- (12- 2- 1881ز)

لەم بانگەوازنامەیەوە ئەوە دەسەلمێ، لەڕێگای (ئەحمەد بەگی یاوەر)ەوە لەلایەن دەوڵەتی عوسمانییەوە، دڵنیایی و پشتیوانی تەواو بە (شێخ) دراوە، ئەگینا ئەم هەر لەخۆیەوە و بێ پرس، ناتوانێ ئاوا بەئاشکرا، ئەم بانگەوازنامانە بۆ سەرانی عەشایری قەڵەمڕەوی عوسمانی و کەسانی تر و شوێنانی تر بنێرێ.

دەوڵەتی پایەبەندی ئەمەش، بەڵگەی لەمە چاکتری چنگ ناکەوێ، لەسەر ئەو گوێنەدانەی دەوڵەتی عوسمانی، کە نایەوێ خراپەکارییەکانی شێخ لەناوبەرێ و لەبارەی پشتیوانی کردنی نهێنی و ئاشکرای ئەو دەوڵەتەشەوە، بەڵگەی لەم بانگەوازنامە چاکتر بەدەستەوەنین، کە گیانفیدا بەههمان نەکەردا، کە ئەم تەلگرافنامەیەم پێدا ناردووە، هەمان ئەم بانگەوازنامەیەشم کردۆتە هاوپێچی و بەناونیشانی جەنابی وەزیری کاروباری دەرەوەشدا بۆ تەورێزم ناردووە و لە سەرەکی پۆستەخانشم سەلماندۆتەوە، دەبێ ئەم نامەیە بەتایبەتی بۆ تاران، بۆ جەنابی وەزیری کاروباری دەرەوەش بگەیەنن و بەرچاوی ڕووناکی هومایەنانەشدا تێپەڕبێ.

3ی ڕەبیعی دووەمی 1298 کۆچی- (4- 3- 1881ز)

یەکێکی تر لە بانگەوازنامەکانی شێخ عوبەیدوڵڵا کە بۆ مامەند ئاغای پیرانی ناردووە، تیایدا ئاگادار کراوە لەلایەن دەوڵەتی عوسمانی و دەوڵەتانی ترەوە پشتیوانی لە کێشەی کورد کراوە و شێخ بەهیوایە لە داهاتوویەکی نزیکدا هەموو کاروبارەکان بەگوێرەی خواستی کورد بێت،(ههمزاغال119) هەڵبەت هەندێك کار و ڕاسپاردەی

نهێنی هەن لەناو نامەدا جێیان نابێتەوە و بۆ نووسین ناشێن، شێخ ئەو ڕاسپاردانەی بەدەمی بەنوێنەرەکەی خۆیدا ڕاسپاردووە، تاکو بیگەیەنن بە مامەندئاغا و لایەنی پێوەندیدار، بانگەوازنامەکە دەست حەسەن عەلی خان کەوتووە و ئەویش لەگەڵ چەندین زانیاری تر دەربارەی هەوڵ و تەقەلاکانی شیخ عوبەیدوڵڵا بۆ درێژەپێدانی شۆڕش، لەگەڵ نامەیەکدا لە مێژووی: 10ی ڕەبیعی دووەمی 1298 کۆچی (11- 3- 1881ز) ئاراستەی ناسرەدین شای قاجاری کردووە و دەڵێت:

نامەی ژمارە: 64

لاپەڕە: 194

مێژوو: 10ی ڕەبیعی دووەمی 1298 کۆچی (11- 3- 1881ز)

لە(3ی ڕەبیعی دووەم)دا، دەقی نامەیەکی (محەمەد ئاغای مامەش) و وێنەی نامەی (شێخ عوبەیدوڵڵا)م بە تەلگراف عەرزکردووە و ئەسڵەکەشی لە ڕێگای پۆستی تەورێزەوە، بۆ جەنابی وەزیری کاروباری دەرەوەم ناردبوو، لەم دوو ڕۆژەشدا هەندێ زانیاری تر، بەگیانفیدا گەیشتوون، بریتین لە:

یەکەم: دیسانەوە وێنەی بانگەوازنامەیەکی تری شێخ عوبەیدوڵڵایە، بۆ (مامەندئاغای پیران)ی نووسیوە و ئەمەش دەقەکەیەتی: "پایەبەندی ڕاستی پیشە، مامەند ئاغا- خوابیپارێزێ" هەمیشە هاوجووتی سەرفرازی بەوەی بیت. ئیتر ئەگەر لەڕووی خۆشەویستی پاکەوە هەواڵمان بپرسیت، سوپاس بۆ خوا، کاروبار بەدڵی دەخوازانە، لەم ڕۆژانەدا (ئەحمەد بەگ)ی یاوەری تایبەتی حەزرەتی سوڵتان، سەربارەت بەبڕێ کاری تایبەتی و نهێنی، تەشریفی بۆ ئێرە هێنا بوو، لەبەخشندەیی خواوە کاروبار بەدڵی دەسەزانە. هەموو دەوڵەتان، دەوڵەتی عەجەمیان بەتاوانبار و ناهەق داناوە و هەق بە ئێمە دراوە، هەموو دەوڵەتان نیازیان وایە کوردستان بدەنە دەست خۆمان، ئەگەر لەخەڵکی کوردستانەوە شتێك نەوەشێتەوە، کار تەواو بووە، ئەوەندە هەیە ئێمە لەسەر یەکێتیی خۆمان سوور بین و ئاوارەکان ئارامیان هەبێ و ددان بەخۆیان بگرن و بۆ لای عەجەم نەگەڕێنەوە، چونکە عەجەم گۆیوەتە تەنگانە و بەقسەی پووچ و تەڵەکە، هەوڵی دەدانەوە و ڕاکێشانی هەڵاتووەکان دەدات، دیارە تا بۆتان دەکرێ ورەیان بەرز بکەنەوە و هانیان بدەن و ئامۆژگاری هەڵاتووەکان بکەن و بڵێن ئەم هەمووە ددانتان بەخۆتاندا گرتووە، کەمێکی تریش ئارام بگرن، چونکە کاروبار بەدڵی هەمووان دەبێ، بەیشم دەرکەوتووە ئەو جەنابە، بە پشتیوانی و دڵنەوایی ئەوە تێدەکۆشێت. ئافەرین بۆ ئەوە. دیارە ئەوەش لە جاران زیاتر پشتیوانیان دەکەن.خوا بیەوێ پاداشتی ئەوە بەهەدەر ناچێ. بۆ ڕێزلێنان و بەڕێکردنی جەنابی یاوەر، نوری چاوانم: شێخ عەبدولقادر و شێخ حەمە سەعیدم تا ڕەواندز و هەولێر

ل□گ□دا ناردن، بەپێویستم زانی پێشتر ئێوەش ئاگادار بکەمەوە، کە پێشوازی و دیتنی پێویستە و ئێوەش لەهەموو هەواڵێك ئاگادارین. بڕێ کاریش هەن، لەنامەدا جێگایان نا بێتەوە. ئیتر دنیا بەدڵتان دەبێت. خوا بتانپارێزێ. دووەم: نامەیەکە مەلا محەمەدئەمین سا بڵاخی، کە ئێستا خۆی لە (بانە)یە و بۆ (مەلا عەبدوڵڵا)ی برای لە سابڵاخ نووسیوە و ئەمەش دەقەکەیەتی: " داوای دەنگوباستان کردبوو، ئەمڕۆ- کە ڕۆژی پێنج شەمە، ڕێکەوتی 3ی ئەم مانگەیە- نامەیەکی (حاجی کەریم)، بۆ برایەکی هاتووە، بۆ کاری بازرگانی لێرەیە، تیایدا نووسیویەتی: ڕۆژنامەیەکی ئینگلیسی، کە بۆ (کەریم قەرانتین) هاتبوو، ئەوەی تێدا چاپ کراوە، هەرچی کوردستانە، بە(شێخ عوبەیدوڵڵا)یان داوە، جەنابیشیان ڕازیبوون، هەموو ڕۆژێکیش سەرباز و زەخیرەیەکی زۆر بۆ (سلێمانی) د□ب□ت. نووسیویشێتی: دەبێ (70) حەفتا تابووریش بخرێتە ژێر دەسەڵاتی شێخ عوبەیدوڵڵا وە. جگەلەمە، ئیتر هەواڵێکی تر نییە، بەڵام ئاشکرایە ئەم بەهارە، ئاژاوە و فەرتەنەیەکی گەورە، دەقەومێ، ئیتر خۆشتان سەرپشکن، پێویستی بە وتنی ئێمە و مانان نییە و خۆتان عەقڵتان هەیە. سێیەم: لە زمانی (حاجی ئەبوبەکری ڕەواندزی)یەوە- کەجێی باوەڕە- ئەوە بیستراوە: ئەحمەد بەگی یاوەری جەنگی سوڵتان (عەبدولحەمید)، دوای ئەوەی (3) ڕۆژ لەماڵی شێخ عوبەیدوڵڵا ماوەتەوە و چەندان جار بە دوو قۆڵی، وتوێژی نهێنیان کردووە و دوای ئەوەی شێخی ئەرخایەن کردووە، ئەوسا لەگەڵ شێخ عەبدولقادری کوڕی شێخ و شێخ محەمەد سەعیدی برازای شێخ عوبەیدوڵڵادا، گەیشتوونەتە (ڕەواندز) و قایمقامی ئەوێ ئەوەی پێویستی ڕێز و حورمەت بووبێت، بەجێی هێناوە و لەماڵی (مستەفا بەگ) یش، ئەسپێکیان بە ڕەختی زیوەوە پێشکەش بە کوڕی شێخ کردووە. هەر بەو جۆرە، هەمان دەستە، لەوێشەوە بەرەو (هەولێر) چوون و لەوێش ب□□□ن□و□نی و ئامۆژگاری (ئەحمەد بەگی یاوەر) کۆبوونەوەیەکیان بەو سەرۆك عەشایەر و جەماوەرە کردووە، کە پێشتر شێخ عوبەیدوڵڵا لە هەموو ناوچەکانەوە بانگهێشتنی کردوون و هەر لەوێش- کە ناوەندی تەلگرافخانەیە- تەلگرافێکی تێروتەسەلیان بۆ خاوەن شکۆ سوڵتان، بە سکاڵا و گازەندەوە ، بەمجۆرە کردووە: “…بۆچی دەوڵەتی ڕووس، لایەنگیری لە کۆمەڵ و دینی خۆی، بۆ پشتیوانی لەگەلی (قەرەپەپاغ) و (سربستان) کردووە، کەچی ئێوە کە خەلیفەی موسڵمانانن، چۆن ڕازی دەبن، دەوڵەتی عەجەم بۆ خزمەتی مەزهەبی خۆی، خوێنی ئێمە بڕێژێ و ماڵمان تاڵان بکات و مەزهەبمان بگۆڕێ و لە نیشتمانی ڕاستەقینەی خۆشمان ئاوارەمان بکات”!؟.. ئەمە پوختەی ئەو دەنگوباس و نموونەی ئەو نامانەبوون، لەم دووسێ ڕۆژە، چنگخراون، چەند ڕۆژێکیشە هەر ئەم دەنگوباسانە، زۆر لەناو خەڵکدا

بڵاون و پێویستیشە بوترێ، بڵاوبوونەوەی ئەو هەواڵانە، لەم سنوورانە، بەتایبەتیش لەم شارەدا، کاردانەوەی خراپی هەبێ، لەوانە: لەو ڕۆژەوەی ئەم هەواڵانە بڵاو بوونەتەوە، لەگەڵ ئەوەشدا خەڵکی (سەردەشت) لە نیشاندانی ملکەچییاندا بۆ دەوڵەت بیانوویان دۆزییەوە و ناو بە ناوێك ملکەچی و دانی (باج) و هاتنی خۆیان، بەبەڵێنی ئەمڕۆ و سبەینێ بەسەردەبرد، کەچی لەو ڕۆژەوەی ئەو هەواڵانە بڵاوبوونەتەوە، ئیتر لە دانی (باج)یش، خۆیان نەبان کردوو و (مامەندئاغا)ش کە بۆ وەرگرتنی (باج) بۆ ئەوێم ناردبوو، دەنگیان داوە. بەهۆی بڵاوبوونەوەی ئەم بانگەوازنامانەوە، کە بەلای زۆرەوە ڕاستن و هەر بەو جۆرەش دوو ڕۆژ لەمەوبەر عەرزم کردبوو، پێکهێنانی سەربازگەیەك لە (لاجان)، یەکجار پێویستە، تا ئەگەر لەلایەن شێخی مەلعونیشەوە، بزووتنەوەیەك ڕوویدات، ڕێگای سەرەکی و دەربازگەی ئەو، هەر (شنۆ) و (لاجان)ە، بەهەموو لێکدانەیەکیش کە هەیە، وا بەچاکتر دەزانرێ، هەتا زووتر ئەوە قایم بکرێ، باشتر دەبێ و ئەو هێزەش بۆ ئەم مەبەستە، لەبیری ڕۆشنی ئەوەدایە، با زووتر لە (دارالخلافە- تاران) ڕەوە ڕووە و ئەم سنوورە بنێردرێ. (لەدامەنی ئەم ڕاپۆرتەدا و هەر بۆ مێژووی سەرەوە، ئەم پەڕەگرافەش بەشێوەی چەلیپا* نووسرابوو):

لەدوای تەواو کردنی ئەم نامەیەدا، ئەوەش عەرز دەکەم لەچەند ڕۆژی بەروودا، جاسوسێکی تایبەتم بۆ (سلێمانی) ناردبوو، لەم ساتەدا گەڕایەوە و نامەیەکی لە (مستەفا سابڵاخی) یەوە، – کە ئێستا لەسلێمانییە، بۆ (قادرئاغا)هێناوە و ناوەرۆکەکەی کت و مت وەك ئەو دەنگوباسانەی سەرەوەیە، سەرباری ئەوانەش نووسیویەتی: پێیتا پێیتا لەلایەن دەوڵەتی عوسمانی یەوە، هێزی سەرباز و جبەخانە، بۆ (سلێمانی) دێن، هەر لەو ڕۆژەدا (3) تابوور سەرباز بۆ ناوچەی (پشدەر) نێردراوە و لە ئەستەمبوڵیشەوە، تەلگراف گەیشتووە، کە هەموو هێزی عەرەبی عێراق خۆیان لەبەر بکەن و چەکدار بکرێن و چاوەڕێی فەرمانی تازە بن.

10ی ڕەبیعی دووەمی 1298 کۆچی (11- 3- 1881ز)

پەراوێزەکان:

- مەبەست لە ئەحمەد بەگی یاوەری جەنگی سوڵتان عەبدولحەمیدە، کە وەك نوێنەری تایبەتی سوڵتان هاتە لای شێخ عوبەیدوڵڵا تا ڕازی بکات سەردانی ئەستەمبوڵ بکات بۆ گفتوگۆ لەگەڵ سوڵتان.

** هێزی پیران لە بیتوێن نیشتەجێن، ئەو کاتە سەرۆکی هێزەکە

مامەندئاغای پیران بوو، ناوەندی هۆزەکەش گوندی سەرخمە بوو لە بیتوێن.
*** چێلیبا: شێوەیەکی تایبەتی خەت نووسینە، کە خۆشنووسەکان بۆ مەشق و ڕاهێنان و نموونەی خۆشنووسی خۆیان بەکاری دەهێنن، ئەمجۆرە نووسینە زۆرتر حەرف و نووسین، لەسەر یەکتر دووبارە دەکەنەوە و تێکەڵاو و پێکەڵاو دەکەن. بۆ ئاگاداری خوێنەرانیش دەبێ بڵێم کە: حەسەن عەلی خانی گەڕووسی- خاوەنی ئەم نامانە، یەکێکە لەخۆشنووسە بەناوبانگەکانی ئێران.

ماویەتی …..

کازمی کۆدەنگی نیشتمانییە یان کۆدەنگی گەندەڵکارانە؟ … ئەحمەد ڕەجەب

ڕۆژ لە دوای ڕۆژ کێشەکانی گەلی عێراق بە هۆی پەتای کۆرۆناو دابەزینی نرخی نەوت و هەرەسهێنانی سامان و ئابوری وڵات دژوارو قورستر ئەبێت و ئەمە لەلایەك و لە لایەکی ترەوە حزبە گەندەڵەکانی پشکپشکێنە شەریانە لە سەر پلەو پایەو دابەشکردنی پۆستەکانیان لە کابینەکەی سەرۆک وەزیرانی ڕاسپێردراو مستەفا کازمی و هەمووشیان درۆزنن و ئەڵین کازمیمان سەرپشك کردووە ئازادانەو سەربەخۆ وەزیرەکانی دیاری بکات..
راپەرین و خۆپیشاندانەکانی خەڵکی بەغداو شارەکانی ناوەراست و خواری عێراق لە 1 تشرینی یەکەم { ئوکتۆبەر} ی ساڵی 2019 تا سەرهەڵدانی کۆرۆنا ببوونە مایەی سەر ئێشە بۆ حکومەتەکەی عادل عەبدولمەهدی و دەستوپەیوەندەکانی و دەستی دەرەکی کە لەلایەن خۆپیشاندەران بە بکوژانی زیاتر لە 600 و بریندارکردنی زیاتر لە 25000 و گرتن و زیندانیکردنی هەزاران وبێسەروشوێنکردنی زیاتر لە هەزار چالاکەوان و هاوڵاتی تاوانبارن و هەرزوو عادل عەبدولمەهدی دەستی لەکارکێشایەوە.
نزیکەی 6 مانگە راپەرین و خۆپیشاندان هەڵگیرساوەو خوێنێکی زۆریش

رژاوەو، نە کازمی و نە حزبە گەندەلەکان بە هیچ شێوەیەك باسی راپەرینەکە ناکەن و، داخوازییەکانی جەماوەری گەل پشتگوێ ئەخەن و، ئەم پشتگوێخستنە ئەبێتە هۆی دروستبوونی هەراو هوریاو بار گرژی گەورەترو مەترسیدارتر لەوانەی پێشتر روویانداوەو، ئەمەش هاوکاتە لە گەڵ بڵاوبوونەوەی کۆرۆناو تەنگوچەڵەمەی کێشەی قوڵی ئابوری و، لێرەدا پێویستە هەڵوەستەیەك لە سەر چارەسەرکردنی کێشەکان بکرێت و، لە پێش هەموو کارێك هەڵبژاردنی پێشوەختەو، کازمی لێێبێدەنگە‌ بە پێچەوانەی محەمەد تەوفیق عەللاوی کە وادەیەکی دیاریکردو، وادەکەش لە سالێك تێنەپەرێت هەڵبژاردنی گشتی پێشوەختەی پەرلەمانی عێراق ئەنجام بدات.سسسسسسسسسسسس

سەرۆك کۆمار بەرهەم ساڵح لە رۆژی راسپاردنی مستەفا کازمی بۆ پێکهێنانی حکومەت وتی : کەش و هەوای ئەمرۆ ““دیموکراتیانەیە”” و، لە رابردوودا کاتێکی دژوارمان لە مێژووی عێراقدا بەسەربردو رووبەرووی نارەزایی جەماوەری بەرفراوان بووینەوەو، داوای چاکسازی و راستکردنەوەی هێڵی سیاسی ولاتەکەمانیان ئەکرد لە گواستنەوەی دەسەڵات و دەست لە کار کێشانەوەی عادل عەبدوالمەهدی، پێخۆشحاڵم بە"" کۆدەنگی نیشتمانی"" کازمی رائەسپێرم و، پرسیار ئەوەیە سەرۆك باسی کام کۆدەنگ ئەکەن؟ زیاتر لە نێوەی خەڵکی عێراق راپەریوەو کازمیان ناوێت و بە بکۆژی خۆپیشاندەران و دزو پیاوی بێگانە ناوی ئەبەن و، هەر بەرێزتان کە لە گەل نوێنەری خۆپیشاندەرەکان کۆ بوونەوەو وتتان داخوازییەکانتان رەوایەو کەسێکی گونجاو بۆ سەرۆك وەزیران دائەنێن و، باسی کام کۆدەنگی ئەکەن؟ کۆدەنگی حزبە شیعەکان، حزبەکانی پشکپشکێنەو گەندەڵی و مافیاو دز ماوەی 17 ساڵە خەڵك ئەکوژن و سوکایەتی بە کەرامەتی مرۆڤەوە ئەکەن و پارەو سامانی عێراقیان دزی و هەریەك کورو کورەزاو و براو ئامۆزاو و خزمی خۆی هێناوەو، خەڵکیش نانیان نییە بیخۆن!.

حزبەکانی شیعە ئەزانن بەرهەم ساڵح لە دوای دەست لەکارکێشانەوەی عەبدوالمەهدی چەندین جار ناوی کازمی بۆ سەرۆك وەزیران هێناوەو ئەوان پێی رازینەبوون و، لە دانانی عەدنان زورفی تووشی کێشە بوو تەنانەت هەندێ لە حزبەکانی شیعە بەتایبەت تاقمی بەدر بە سەرۆکایەتی هادی عامری کە پیاوی ئێرانە ویستیان کاری خراپ و نەشیاو دژ بە بەرهەم ساڵح ئەنجام بدەن بەڵام لە بەر گرژی وناتەبایی ناوماڵی حزبە گەندەڵەکان وبێتوانایيان سەرۆك کۆمار هوشداری ئەوەیدا ئەگەر لایەنەکان رێگری لە پێکهێنانی حکومەتی نوێ بە سەرۆکایەتی کازمی بکەن، ئەوە دەسەڵاتە دەستوورییەکانی بەکارئەهێنێت و پەرلەمان هەلئەوەشێنێتەوەو حکومەتی کاتی پێکئەهێنێت.

گیروگرفت و کێشەکانی کازمی پێ پێشکەشکردنی کابینەکەی لەمرۆوە دەستپێئەکات و، حزبە گەندەڵەکان سورن لەسەر پشکی خۆیان بە پێی(بەرکەوەتی هەڵبژاردن) و، پێشتر وتیان کازمی ئازادو سەربەخۆیە لە دانانی وەزیرەکان و، لە ئێستادا
رووبەرووی ناکۆکی و بارقورسی ئەبێتەوە لە دانانی کەسانی تکنۆقرات و رازیکردنی ئەو حزبانە و، وادەرئەکەوێت حکومەتەکەی کازمی دوور نییە لە سیستەمی پشکپشکێنەی حزبەکان و پێکهاتەکان کە بە (بەرکەوتەی هەڵبژاردن) ناسراوەو، ئەمەش پاڵ بە چاودێران و تەنانەت ئەندامانی پەرلەمان ئەنێت زۆر گەشبین نەبن لە حکومەتەکەی کازمی چونکە هاوشێوەی حکومەتەکەی عادل عەبدولمەهدیە لە بیرۆکەی دامەزراندن و دابەشکردنی پشکی حزبەکان بە سەر بلۆکەکان (کوتلەکان) و هێزە سیاسیەکان.
چەلەحانی و دەمەقاڵە لە نێوان حزبە کانی پشکپشکێنە گەرمەو هەریەك لە سەر ئاوازێك ئەخوێنێت بۆ نموونە سائیرونی موقتەدای خۆهەڵکێش ئەڵێت .ئەگەر کارنامەی حکومەت داواکارییەکانی ئەوان و خۆپیشاندەرانی تیادا جێگەی نەکرابێتەوە ئەوا ئامادە نین لە پەرلەماندا دەنگی پێبدەن و پێویستە حکومەتەکەی کازمی رووبەڕووی گەندەڵی و گەندەڵکاران ببێتەوەو پرۆژەی چاکسازی بخاتەڕوو، تاقمی (الفتح) ی عامری گاڵتەی بە هەڵبژاردنی کازمی دێت و بە ئاشکرا پێدائەگرێت بۆ ئەوەی زۆرتری بەرکەوێت و، جموجۆڵ بۆ مانەوەی میلیشیاکان لە کاردایەو عامری و مالکی و عەمار الحەکیم ئەڵێن پێویستە هێز لە دەستی شیعە بمێنێتەوەو، تاقمێکی تریان داوای تۆڵەسەندنەوەی خوێنی قاسم سلێمانی و مەهدی موهەندیس ئەکەن و، تورکمان داوا ئەکەن پشکی پێکهاتەکان (جیا لە عەرەب و کورد) پشتگۆی نەخرێت و، بارودۆخەکە زۆر ئاڵۆزەو خەڵك وایئەزانی راسپاردنی کازمی سەرەتای قۆناغێکی نوێە لە سەر ئاستی یەکێتی نیشتمانی و کازمی بە سەر تایفەگەری و گەندەڵی زاڵ ئەبێت و، بە هیچ شێوەیەك رازی نابێت کەس فەرز بکرێت بەڵام هەموو کارەکانی بە پێچەوانەی خواستی ئەو ئەکرێت.
حزبە شیعەکان لە سەر پۆستی وەزیرەکان شەریانەو هەموویان بۆ بەرژەوەندی خۆیان باسی دەستوور ئەکەن و، حزبی واش هەیە بە ترس و لەرزو لە ژێر لێوەوە ئاماژە بە خۆپیشاندانەکان و تێکۆشانی شەقام ئەدات.
هەرچەندە کورد بە هۆی نامەی پشتگیری پێشوەختەی نێچیرڤان بارزانی سەرۆکی هەرێم لە کازمی هەڵەیەکی گەورەی کردو پاشان مەسعود بارزانی و لاهور شیخ جەنگی لە رێی تەلەفونەوە پشتگیری خۆیان نیشاندا تا ئەم کاتە هیچ گفتوگۆیەکی فەرمی لە نێوان کوردو کازمی

نەکراوەو بەڵام لەملاو لەولا لە زاری ئەندام پەرلەمانی ئەم حزب ئەو
حزب (ئەستێرەکانی شاشەی تەلەفزیۆنەکان) دەنگۆیەك ئەبیسترێت کە
کازمی هەرچەندە نەهاتووتە کوردستان ئەمەی کردووەو ئەوەی
ئەنجامداوەو، مادەی 140 و کێشەکانی نێوان بەغداو هەرێم چارەسەر
ئەکات و کەسیان دڵنیانین لەوەی ئەیڵێن و بە ئەم وشانە
دەستپێئەکات : (وابزانم، یان بە بۆچوونی من و لە پاشان ئەڵێن با
پەلە نەکەین وچاوەروانی سەرکردایەتی بکەین).
محەمەد عەللاوی یان عەدنان زورفی و هەروا مستەفا کازمی دوو رووی
دراوێکن و هەموویان لە لای شەقام و جەماوەری راپەریو وەك یەکن لە
گەندەڵیی و دزی و، هەرچۆنێك بێت وئاستەنگ بۆ کازمی دروست بکرێت
کابینەکەی لە پەرلەمان تێئەپەرێت و لە گەڵ نەمانی کۆرۆنا
خۆپیشاندان دەستپێئەکاتەوەو وەك حکومەتەکەی عەبدولمەهدی ناچار
ئەکرێت دەست لە کار بکێشێتەوە.
پێویستە هەمو لایەك هەوڵبدات بۆ :
دامەزراندنی حکومەتێکی نیشتمانی گوزارشت لە هەموو لایەنێ
سیاسیەکان و گەل بکات و دوور بێت لە حزب و پشکپشکێنەی تایفەگەری
و ، ئەوە بووەتە خواستی گەل و هەر ئەو حکومەتەش ئەتوانێت کێشە
مەترسیدارەکانی عێراق چارەسەر یکات.
ئەنجامدانی هەڵبژاردنێکی پاك و بێگەری پێشوەختە.
ئاورێك لە شەقام و خۆپیشاندەران و خەڵکی راپەریوی بەغدای پایتەخت
و (9) نۆ شاری ناوەراست و خوارووی عێراق بدرێتەوەو خواست و
ئامانجەکانیان بهێننەدی.
لە هەمووی گرنگتر دۆزینەوەی بکوژانی خۆپیشندەرانە و بدرێنە دەست
دادگاو سزا بدرێن.
هەوڵبدرێت مووچەیەکی شایستە بۆ 600 شەهیدو 25000 بریندارى
راپەرینەکە دابین بکرێت حکومەت شەهیدەکانی بە شەهیدانی گەل
ونیشتمان رابگێنێت..
بە زووترین کات زیندانیانی راپەرینەکە ئازاد بکرێن و لەلایەن
ددەزگاکانی پۆلیس و دادگاکان بانگنەکرێن بۆ لێپرسینەوەو ئەوانەی
بێسەروشوێنن بدۆزرێنەوە.
گەندەڵکاران بدرێنە دادگا.
هەنگاوی بەپەلە بنرێت بۆ دابینکردنی نان و پێداویستییەکان بۆ گەڵ
بەتایبەت چەوساوەو هەژاران.

20/4/2020

لە ساڵیادی رۆژنامەگەری کوردیدا … ئەحمەد کامەران

هاوشێوەی هەموو گەلانی جیهان,گەلی کوردیش سەڕەرای ئەو داگیرکاری و چەوساندنەوانەی کە لەبەرامبەری ئەنجام دەدرا, بەڵام توانی ببێتە خاوەن دەنگێکی ئازاد لە رێگای دامەزراندنی رۆژنامەگەری کوردیەوە , کە بۆیەکەم جار لە22ی نیسانی ساڵی 1898 لەشاری قاهیرە , لەلایەن میدحەت بەدرخان و جەلالەدین بەدرخانەوە یەکەمین ژمارەی رۆژنامەی (کوردستان) چاپ کرا, کە بە دامەزراندنی ئەو رۆژنامەیە بووە دەرگایەك بۆ فراوانبوونی کاری رۆژنامەگەری کوردی لە کوردستان, ئەمەش سەرباری ئەوەی کە بەردەوام رۆژنامەگەری کوردی لەژێر هەڕەشەی داگیرکەران بوو لەو کاتەدا بەڵام توانی ببێتە دەنگێکی گەورە بۆ گەلی کورد و ئازارەکانی لەو سەردەمانەدا.
هەر لەگەڵ دامەزراندنی رۆژنامەگەری کوردی و پێشکەوتنی رۆژنامەی کوردی لە ئەمڕۆدا , بەڵام رۆژنامەنووسان بەردەوام لەژێر هەرەشەی تیرۆر و دەستگیرکردان لەلایەن دەسەڵات دارانەوە, ئەگەر چی لەباشووری کوردستان ساڵانێکی زۆرە خاوەن قەوارەیەکی سەربەخۆی خۆیە لەبەڕێوبەردنی کاروبارەکانی دا , بەڵام نەتوانراوە هەتاوەکو ئێستا لەلایەن حکومەتەوە قەوارەیەکی سەربەخۆ بۆ کاری رۆژنامەگەری و رۆژنامەنووسان فەراهەم بکرێت, کە ئەمەش رۆژ بەدوای رۆژ کاری رۆژنامەگەری کوردی دەکەوێتە ژێر هێلی مەترسیەوە , بەتایبەتی بۆ رۆژنامەنووسانی ئازادی خواز ,کە وا دەکات ئەو ئازادی خوازانە دەنگیان کپ بکرێتەوە و, چیتر دەنگیان بە ئازادی بەرز نەکەنەوە لە بەرامبەر هەر ناداپەروەریەك کە دەیبینن.

ژمارەی دووبارەکراو … کەنعان مدحەت

لە سەر پەناکورسییە لە بیرکراوەکەی
ژێر پیرەداری
جێ دەمەتەقێی چۆلەکان
بێتۆیی
بیرتم دەخاتەوە.
ژمارەیەکی کوژاو لە گەڵا و
چڵی دوو ساڵە و
ئاوات..
چۆن ئەو هەمو پیاوانەی
بە خەونی موتوربەکردنی تیلەچاو
گیانیان دەرهات..
تایبەت ئەو دەمانەی
کە لە زانکۆوە
شەکەت
شەکەت
تارمایی لە خۆ بێهێزترت
پێشی د□ستی و
دەهاتی..
یادت
لەم پیرەدارە شڵەژاوە
پترتر
دەمشڵەژێنێ
بێباکی و
تێپەڕبوونی بێخوێندنەوەمت
منی لە سەر تەختە کورسیی لە بیرکراو
لە خۆ دەتۆرێنێ
ئا ئەو پیاوە پرج تەنک و تەرایە
سەردەمانێ
زایەڵە و
تیشکی ئاڵۆسکاوتی
تا درەنگانێ.. دائەهێنا
چۆن لمی تەڕی کەنار

لە ژێر دەستیا
تێکەڵ و
خەنەیی.. ڕادەکشای
ئا ئەو پیاوە
من
وا بە دەسکە گوڵ و
دیوانە شیعرەوە
لەسەر هەمان پەناکورسی جێژووانمان
چۆڕاوە چرکەکانی کاتژمێری
جاران دەهۆنمەوە
بێ ئەوەی لا
لە ژمارە خۆ دووبارەکراوەکەم
بکەیتەوە
٢٥/١٠/٢٠١٣
کفری

بوونی پ□ک□ لە باشوری کوردستاندا شەرعی نییە، بەڵام بوونی سوپای داگیرکەری تورکیا شەرعییە! .. رەزا شوان

رۆژی دوو شەممە (٢٠/ ئەپریل/٢٠٢٠) نێچیرقان بارزانی، کە شێخ جەعفەر مستەفا و مستەفا سەید قادری لەگەڵدا بوون، لە کۆنگرەیەکی رۆژنامەوانیدا دەربارەی کێشەی (زینی وەرتێ) و بۆردوومانکردنی زینی وەرتێ و کەمپی ئاوارەکان لە مەخموور، لە لایەن فڕۆکە بێفڕۆکەوانەکانی تورکیاوە، کە لەو کەمپەدا خوشک و برا کوردە ئاوارە راونراوەکانی باکووری کوردستان لێی نیشتەجێن، ئەو بۆردوومانە بووە هۆی شەهید بوونی چوار کوردی ژن و منداڵ و برینداربوونی چەند کەسێکی سقیلی بێتاوان.. کەچی راگەیاندنە بەکرێگیراوەکانی تورکیا لە باشووری کوردستاندا، راستییەکەیان

چەواشەکردەوە.. وا رایاگەیاند (لەم بەردوومانەدا چوار گەریلا) ی پەکەکە کوژران.

لەو کۆنگرەیەدا، رۆژنامەنووسەکان، کە بە زۆری ئەو رۆژنامەنووسانە بانگکرابوون کە پاشکۆی حیزبە دەسەڵاتدارەکان بوون.. دەربارەی پەکەکە و کێشەی زینی وەرتێ و بەروومان کردنی وەرتێ و کەمپی ئاوارەکانی مەخموور پرسیایان لە نێچیرڤان کرد. نێچیرڤان وەڵامی دانەوە و وتی:"زۆر جار باسمان لەوە کردووە کە بوونی (پەکەکە) لە هەموو کوردستانی عێراق بە شەرعی نازانین" وتیشی:"ئێمە بەشێکین لە عێراق و هەرێمی کوردستانیش لە چوارچێوەی عێراقدا، دەرفەتی ئەوە نادات بە هیچ شێوەیەک هێزی دیکە ببێتە هۆکاری کێشە بۆ دراوسێکانمان" وتیشی"کە پەکەکە بیەوێ یارمەتی هەرێم بدات، ئەوەیە کە دەبێ هەرێمی کوردستان چۆڵ بکات" نێچیرڤان بارزانی پاکانەی بۆ تاوانەکانی تورکیا کرد و پاساوی بۆ بەردوومانەکەی کەمپی پەنابەرانی مەخموور هێنایەوە، وتی:"مەخموور لەژێر کۆنترۆڵی دەسەڵاتی هەرێمی کوردستاندا نییە، لەژێر دەسەڵاتی عێراقی فیدراڵییە، واتە ئەوە پەیوەندی بە هەرێمی کوردستانەوە نییە"
من پەکەکە نیم و بە ناوی ئەوانیشەوە قسە ناکەم، ئەوان خۆیان دەتوانن وەڵامی قسەکانی نێچیرڤان بدەنەوە یا نەدەنەوە.. بەڵام من وەکو کوردێکی کوردستان پەروەر و خەمخۆرێکە گەلەکەم قسەدەکەم، وەڵامی قسەکانی نێچیرڤان دەدەمەوە.
با نێچیرڤان بارزانی باش ئەوە بزانێت کە کوردستان لە ئەوپەڕی باکوورییەوە تا دەگاتە ئەوپەڕی باشووری.. لە ئەوپەڕی رۆژهەڵاتییەوە تا دەگاتە ئەوپەڕی رۆژئاوای.. نیشتمانی هەموو کوردێکی دڵسۆزە و موڵک و تاپۆی هیچ هێز و بنەماڵە و حیزبێک نییە، شوێن و نیشمانی شەرعی هەموو کوردستانپەروەرێکە.. تەنیا شوێنی شەرعی ناپاکان و خۆفرۆشان و کوردستان فرۆشان و جاشە بەکرێگیراوەکان نییە.
لە نێچیرڤان دەپرسین: ئایا بوونی بە هەزاران سەربازی تورکیا، کە زیاتر لە سی مۆڵگەی سەربازییان لە پارێزگای دهۆک و هەولێر لە باشووری کوردستاندا هەیە.. بۆ لاتانەوە شەرعییە؟ وەراوتانە جارێک لە جاران، تەنانەت گەر لەژێری لەویشەوە بێت، ئەوە بڵێن، کە بوونی لەشکری تورکیای داگیرکەر لە سەر خاکی باشووری کوردستان و لە رۆژئاوای کوردستاندا ناشەرعییە..؟؟ رۆژی لە رۆژان داواتان لە تورکیا کردووە کە سەربازەکانیان لە باشووری کوردستاندا بکێشنەوە..؟ بێگومان نەخێر، ئەوە چۆن کفری وا دەکەن.. کەچی بە پەکەکە دەڵێن دەبێ هەرێمی کوردستان چۆڵ بکات.. ئەم قسەیەت تەنیا

لە بەرژەوەندی داگیرکەران و دوژمنانی کورد و کوردستان دایە.
هیچ کاتەکیش گوێم لێتان نەبووە، کە بە فەرمی سەرکۆنەی بەردوومان و تاوانانەکانی تورکیا بکەن، بە پێچەوانەوە، کەناڵە بەکرێگیراوەکانی تورکیا لە باشووری کوردستاندا، کە کەسانێکی خۆفرۆش بەڕێوەیان دەبەن، بە زەردەخەنەوە رایان دەگان" فڕۆکەکانی تورکیا بارەگای پەکەکەیان لە مەخموور بەردوومان کرد". لەو بڕوایەدام گەر چاوساغی و سیخوڕی بۆ تورکیا نەکرێت، تورکیا بە وردی ئەو زانیاریانە دەربارەی جموجووڵی پەکەکە نازانێت..
دەسەڵاتی هەرێمی کوردستان، ئاگاداری سوڕانەوەی فڕۆکە جەنگی و فڕۆکە بێفڕۆکەوانەکانی تورکیان، بەسەر ئاسمانی باشووری کوردستاندا.
ئەی بۆ دەم و گوێ و چاوتان دەگرن، کە ڕۆژانە فڕۆکە جەنگییەکانی تورکیا، گوندەکانی باشووری کوردستان بەردوومان دەکەن و منداڵ و ژن و لاوی کورد شەهید دەکەن و مەڕ و ماڵاتیان دەکوژن و دارستانەکانی کوردستان دەسووتێنن، ئەم گوندنشینانە نە پەکەکەن و نە بارەگاکانی پەکەکەشیان لەوێ نزیکن.. ئەی بۆ ئەم تاوانانە نامەردیانە تورکیا سەرکۆنە ناکەن؟! راگەیاندنەکانی ئێوە، زۆر بە شەرمانە، دەڵێن: ئەمڕۆ فرۆکە جەنگییەکانی تورکیا لە (فڵانە) شوێندا، بارەگاکانی پەکەکەیان بەردوومان کرد.. ناڵێن گوندەکانیان بەردومان کرد.. دەڵێن چەند گەریلایەکی پەکەکەیان کوشت، ناڵێن چەند ژن و منداڵێکی کوردیان شەهید کرد، بەمەش شەرعییەت بەم تاوانانەی تورکیا دەدەن.
ئەی بوونی بە دەیان میت و هەواڵگری و سیخووڕی تورکیا، لە شارەکانی هەولێر و دهۆک و سۆران و کەرکووک کە بە ئاشکرا دێن و دەچن بە شەرعی دەزانن؟ لە هەولێری پایتەختدا، مەشق بە جاشی کورد و بە بەرەی تورکمانی دەکەن؟
نێچیرڤان وتیشی:"ئێمە بەشێکین لە عێراق و هەرێمی کوردستانیش لە چوارچێوەی عێراقدا، دەرفەتی ئەوە نادات کە بە هیچ شێوەیەک هێزی دیکە ببێتە هۆکاری کێشە بۆ دراوسێکانمان" ئێوە بەشێکن لە کام عێراق؟ لەو عێراقەی کە شاری هەڵەبجە و بە دەیان شوێنی تری کوردستانیان کیمیاباران کرد؟ لەو عێراقەی کە کوردیان ئەنفال کرد؟ لەو عێراقەی کە هەشت هەزار بارزانی و بیست هەزار کوردی فەیلیان زیندەبەچاڵ چکەی کردن؟ لەو عێراقەی کە پێنج هەزار گوند و شارۆچکەی کوردستانیان وێران کرد؟ ئێوە لە کوردستانی سەربەخۆوە، هاتنە سەر ئەوەی کە بڵێن ئێمە بەشێکین لەو عێراقەی کە (لە سەدا پەنجا و یەک)ی خاکی باشووری کوردستانیان داگیرکردووە.

کامانەن (دراوسێکانمان) تورکیا و ئێرانی داگیرکەرانی کوردستان، کە بە هەزاران کوردیان شەهیدکردووین و دەستیان بە خوێنی بێتاوانانی کورد سوورن، رۆژ نییە کە لاوێکی کورد لە سێدارە نەدەن.. داگیرکەرانی کوردستان بە دراوسێکانمان دەزانێ؟

نەچیرڤان، لە وەڵامی پرسیاری رۆژنامە نووسێکدا، وتی"مەخموور لەژێر کۆنترۆڵی دەسەڵاتی هەرێمی کوردستاندا نییە، لەژێر کۆنترۆڵی حکومەتی فیدراڵیدایە، واتە ئەوە پەیوەندی بە هەرێمی کوردستانەوە نییە.." دەپرسین، کە کەرکووک و خانەقین و دوزخورماتوو و پردێ و مەخموور و شەنگالی دەڕاندن و خستیانیانە بن دەستی ئەو عێراقەی کە ئەوە بەشێکن لێی؟ ئەم قسەکەتان ئەوە دەگەیەنێت، حەقیشتان بەسەر شاری کەرکووک و شارە کوردستانییە داگیرکراوەکانی تری باشووری کوردستانەوە نییە.. کەواتە بە کوردتان لەو ناوچە کوردستانییانە بە گورگان خوارد دا..؟؟

ئەی کە ئەردۆگانی داگیرکەر، وتی:"مووسڵ و کەرکووک و هەولێر، دەبێ بگەڕێنەوە بە باوەشی تورکیا" گەر تەنیا بە قسەش بوایە، بۆ هیچ قسەیەکتان نەکرد؟

من دژی مافەکانی تورکمان نیم، بەڵام هەموو تورکمانەکان لە هەولێردا کۆبکرێنەوە، پێی دوو چارەگە نابن، دوو کورسی تەواویشیان نەهێنا، ئێوەی پارتی بە بەرژەوەندی و بە هاودەنگی خۆتان جێگری سەرۆکی پەرلەمان و وەزیرێکی هەرێمتان، دا بە بەرەی تورکمانی، کەچی بەرەی تورکمانی تا ئەمڕۆش وشەی کوردستان بەسەر زاریاندا نایە و هەردەمیش دژایەتی مافەکانی کوردیان کردووە و دەکەن، ناشەڕن بە حکومەتی هەرێمی کوردستانیش ناوتان نابەن، بە (السلطە فی شمال العراق) یا بە (حکومة اربیل) ناوتان دەبەن.. ئەوە بە بەرژەوەندی خۆتان بە زۆرینەی خۆسەپێن لە پەرلەمانی کورستاندا، بوونە بە هاوپەیمانی بەرەی تورکمانی لە هەولێر.. ئەوەتا وەزیری هەرێمتان (ئایدن مەعروف) کە سەر بە بەرەی تورکمانییە، خۆی و باوکی و باپیریشی لە کوردستان و لە هەولێر لەدایکبوونە و هەوای کوردستانیان هەڵمژیون و بە ئاو و بە نانی کوردستان گەورە بوونە، کەچی ئایدن مەعروفی بێ ئەمەک، لەم رۆژانەدا شەکری شکاند و قسەکەی ئەردۆگانی جاکاندەوە، بە شەرمانە لە کەناڵی (تە ئەڕ تە) ی تورکیدا، وتی:" هەولێر لە ئەسڵدا شارێکی تورکمانییە، بەڵام دیمۆگرافیای گۆڕاوە" مەبەستی لەم قسەیەی ئەوەیە کە کورد هەولێری لە تورکمان داگیرکردووە. ئایدن مەعروف وەزیری هەرێمتان پیاوی تورکیایە (تورک مەن)ە، نە هاوبەستەبوونی بە کوردستان هەیە و نە خۆشی بە هاوڵاتییەکی کوردستان دەزانێ، ئایدن دەڵێ:"تورکیا

نیشتمانی تورکمانەکانە” ئایە ئەم قسەیەی وەزیرەکەتان، بە شەرعی دەزانیت؟ هیچ وەڵامێکتان دایەوە؟ ئەی بۆ ناپرسیت کە زیاتر لە (بیست و پێنج) ملیۆن کورد لە باکووری کوردستاندا هەیە، نەک هەر وەزیر و وەزارەتێک، بەڵکو تەنیا بەڕێوەبەرێکی گشتیشیان نییە.. تا ئەمڕۆش تورکیای رەگەزپەرست دانی بە ناسنامەی نەتەوەیی کورد دا نەناوە.. نکووڵی لە بوونی کورد لە باکووری کوردستاندا دەکات.. ئەی ئەمە بە شەرعی دەزانن؟

تورکیا، خەریکە لە کەرکووکی کوردستانی (٦٠٠) کەسی تورکمان لە بەرەی تورکمانی بە جاشی بەکرێ بگرێت، مانگانە (٨٠٠) دولار بە هەر چەکدارێکیان دەدات، دەنگۆی ئەوەش هەیە کە (٢٠٠) چەکداری تورکمانی کەرکووک، لە لایەن سوپای تورکیاوە لە شاری (سلۆپی) کوردستانیدا، مەشق و راهێنانیانی پێ کردوون. مەبەستی تورکیاش لەم چەکدارانەی تورکمان ئەوەیە.. کە بیانکات بە کژی کورد دا، لە کەرکووک د گێچەڵ بە کورد بکەن و کێشە بنێنەوە، تا تورکیا بیکات بە بیانوو، بۆ ناردنی هێز بۆ کەرکووک. ئەی بۆ باسی ئەمە ناکەن و بۆ ناڵێن ئەمە ناشەرعییە و دەستێوەردانە لە کوردستان؟ ئەمانە و زۆر شتی تر لەبن بەڕەدان، گەر بمانەوێت بیخەینە سەر بەڕە.
وەکو لە سەر دوو سێ کیلۆمەترێکی زینی وەرتێ، لە یەکتری م□□□ و گفبوونەتەوە و یەکتری تاوانبار دەکەن.. ئەی بۆ هەموو لایەکتان جقە و نقەتان لێوە نایات.. بە هیچ کلۆجێک ناوی کەرکووک و شوێنە داگیرکراوەکانی تری باشووری کوردستان ناهێنن؟؟ دەزانن دڵی کوردستان و قودستی کوردستانتان بە چی دەردێک بردووە؟
تا کەی خۆپەرستی و دەسەڵاتپەرستی..؟؟ تا کەی یاری بە چارەنووسی گەلە داماو و کڵۆڵ و بێدەرتانەکەمانەوە دەکەن..؟؟ نۆکەری تورکیا و ئێران و عێراق تاکەی..؟؟
لە (هیتلەر) یان پرسی: هیچوپوچترین کەس لە ژیاندا کێیە؟
وتی:”ئەوانەن کە یارمەتیان دام بۆ داگیرکردنی نیشتمانەکانیان”

کوردیش دەڵێت:”هەزار ساڵ بکەیت بێگانە پەرستی.. هەر دەبێت بهێنیت نوشوستي”
٢١/ ئەپریل/٢٠٢٠